

**ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису**

СТАСІВ АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК 347.45/.47

**Дисертація
ДОГОВОРИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ : ЦИВІЛЬНО-
ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

**Спеціальність 081 Право
Галузь знань 08 Право**

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

**Дисертація містить результати власних досліджень. Використання
результатів, ідей і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело _____ А.П. Стасів**

**Науковий керівник:
Докторка юридичних наук, професорка
ЗЕЛІСКО АЛЛА ВОЛОДИМИРІВНА**

Івано-Франківськ – 2023

АНОТАЦІЯ

Стасів А.П. Договори в інноваційній діяльності : цивільно-правовий аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2023.

Дисертація присвячена теоретико-правовому дослідженню наукових позицій, ідей та підходів до особливостей цивільно-правового договірної регулювання інноваційної діяльності. Наявність приватноправових інноваційних відносин вимагає застосування до них класичних цивільно-правових методів регулювання. Поміж правових форм регулювання інноваційних відносин пріоритетною є конструкція цивільно-правового договору. Безумовно, що специфіка інновацій як об'єкта відносин та об'єкта договору, специфіка змісту інноваційних відносин впливає на видові та якісні характеристики застосовуваних договірних конструкцій, однак це не змінює їх цивілістичної основи, яка є базисом.

У дисертації на підставі аналізу наукових напрацювань зроблено висновок, що договір є універсальним правовим інструментом, який дійсно дозволяє учасникам відносин окреслити у ньому ті умови, які є затребувані саме ними. Цивільний договір як «регулятор» інноваційних відносин опосередковує усі можливі сегменти їх виникнення, реалізації, зміни чи припинення. Договір на сьогодні набуває ознак мультиопційної універсальної конструкції, яка дозволяє укладати будь-які непоіменовані договори, які не передбачені законом, але не суперечать загальним засадам цивільного законодавства; є актом індивідуального правотворення, набуваючи ознак джерела права. Договір є тим універсальним правовим інструментом, який дозволяє учасникам інноваційних відносин окреслити у ньому ті умови, у яких заінтересовані сторони договору; за своїми видовими характеристиками набуває інтегрованого характеру, так як

володіючи ознаками приватноправового інвестиційного договору, може проявлятися у будь-якій договірній конструкції, поіменованій у чинному законодавстві, та в будь-якій непоіменованій конструкції.

У роботі сприйнято концепцію впливу об'єкта договору (інновацій) на його характеристики. З позиції теоретико-правової інновації є об'єктом інноваційних відносин і об'єктом договорів, які укладаються у цій сфері. Об'єкт є тим фактором, який визначає запуск відносин, на підставі юридичних фактів спричиняє їх виникнення, зміну чи припинення, є для них іманентно характерним. Автором підтримано обґрунтовану у цивілістиці позицію про неможливість існування безоб'єктних відносин.

На основі аналізу законодавчої дефініції інновацій автор у дисертації критикує включення до їх складу продукції і послуг, які виробляються в результаті застосування інновацій. Обґрунтовано, що інновація має мати технологічний характер, вона не може проявлятися у товарах та послугах, які виробляються за допомогою нових чи удосконалених технологій. З правової позиції інновації є інтегрованим комплексним правовим поняттям, яке, як правило, включає в себе кілька об'єктів права інтелектуальної власності. Новизна та промислова придатність інновацій мають особливий вплив на договір як регулятор інноваційних відносин. Інновації визначають перманентну алеаторність та конфіденційність договорів.

Автором зроблено висновок, що комплексна природа інноваційних відносин не дозволяє окреслити чітко систему можливих договірних конструкцій, які забезпечують їх правове регулювання. Зокрема, в результаті застосування непоіменованих договірних конструкцій. Попри це, автор формує концептуальне твердження про наявність кількох основних груп поіменованих у законодавстві договорів, які є основою для регулювання досліджуваних відносин.

Основною групою договорів, які регулюють інноваційну діяльність є, в першу чергу, договори про спільну діяльність. У дисертації підтримано позицію провідних учених про цивільно-правову природу договорів про спільну

діяльність. Дійсно, приватноправова природа підприємницьких відносин передбачає приватноправовий кодифікований акт – ЦК України як основний акт, деталізуючи його норми за допомогою спеціального правового регулювання – у спеціальному кодифікованому акті чи законі. Автором зроблено висновок, що договір про спільну діяльність як підстава інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва чи то фізичних осіб завжди має цивільно-правову основу. В сфері інноваційної діяльності такі договори мають універсальний характер, оскільки є підставою інноваційної діяльності і основою для укладення комплексу договорів, пов'язаних із розробкою інновацій, їх реалізацією та регулюванням інформаційних відносин щодо інновацій. Спільна загальновигодна мета є об'єднуючим фактором для усіх сторін договору. Відсутність відносин протистояння у інтересах сторін є однією із особливо важливих для інноваційних відносин ознак, адже для останніх характерним є високий рівень алеаторності.

У дисертації автором обґрунтована відмінність договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт від договорів підряду, договорів про надання послуг та інших суміжних договірних конструкцій. Підтримано позицію провідних учених щодо пріоритетності ЦК України у регулюванні досліджуваних договорів. Зроблено висновок про специфіку їх предмета.

Автором додатково аргументована наукова думка, що специфіка природи інновацій пов'язана із новизною і промисловим застосуванням. Такі характеристики визначають спорідненість інноваційних відносин із інформаційними відносинами. Додатково проаналізований існуючий у доктрині цивільного права висновок, що інформація є унікальним об'єктом, який змінює свої правові характеристики залежно від сфери правовідносин, де застосовується. Науково-технічна інформація не є абсолютно самостійним оборотоздатним об'єктом у сфері інновацій. Вона є складовим компонентом інноваційного продукту. Науково-технічні інформаційні відносини включені до сфери регулювання договорів про створення інновацій чи договорів, які є підставою для інноваційної діяльності. З іншого боку, науково-технічна

інформація як компонент інноваційного продукту також може бути окремим об'єктом договору.

На основі проведеного дослідження сформульовано теоретичні висновки і пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства. *Уперше:* 1) доведено, що предметом приватноправового регулювання цивільного договору у сфері інноваційної діяльності є такі групи відносин: - відносини у сфері права інтелектуальної власності та пов'язані із ними інформаційні відносини; - організаційні відносини, спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційної діяльності; - майнові відносини щодо створення та реалізації інновацій; 2) аргументовано, що для відносин, які мають місце в сфері інноваційної діяльності характерні такі основні групи поіменованих договірних конструкцій: - договори, які є підставою для виникнення інноваційної діяльності; - договори щодо створення інновацій та договори, які регулюють відносини щодо існуючих інновацій; - договори, які регулюють інформаційні відносини у сфері створення та реалізації інновацій (поєднуються із вищевказаними договорами або укладаються як супровідні); 3) аргументовано, що об'єктивованою формою інновацій є інноваційний продукт, а поняття інноваційної продукції змісту інновацій не відповідає. Змодельовано визначення інновацій: нові/удосконалені технології, які включають організаційно-технічні рішення щодо способів виробничих процесів, їх послідовності, застосування нових знань, які поліпшують структуру та якість виробництва та/або соціальної сфери; 4) доведено, що інновації є об'єктом договору, який регулює інформаційні відносини і визначають перманентно притаманні для нього ознаки алеаторності та конфіденційності; 5) обґрунтовано, що договори про спільну діяльність є перманентно характерними для інформаційних відносин, маючи предметом регулювання організаційні відносини (у поєднанні чи без із майновими компонентами), є передумовою інноваційної діяльності (засновницькі договори при створенні юридичних осіб) або ж підставою інноваційної діяльності (договори про спільну діяльність без створення юридичної особи); 6) сформульовано положення, що особливою ознакою інформаційних договорів у

сфері інновацій є те, що сторони договору, як правило, уже перебувають між собою у договірних відносинах, пов'язаних із розробкою інновації чи її окремих етапів, або ж здійсненням впровадження цієї інновації у виробництво.

Удосконалено: 1) позиція, що договір у сфері інновацій має ознаки інвестиційного договору як приватноправового, предметом якого є капіталовкладення з метою досягнення економічного та соціального ефекту і може проявлятися у будь-якій поіменованій чи непоіменованій конструкції; 2) положення про те, що набуття об'єктом статусу інновації є диференційованим від набуття статусу об'єкта права інтелектуальної власності - інновації є інтегрованим комплексним правовим поняттям, яке, як правило, включає в себе кілька об'єктів права інтелектуальної власності і момент виникнення спеціального статусу яких це підтвердження їх впровадження у виробництво; 3) положення про те, що договір про спільну діяльність виступає правовою платформою для укладення комплексу цивільно-правових договорів щодо інновацій (договори про створення інновацій, про конфіденційність, про надання інформаційних послуг тощо); 4) твердження про кваліфікуючі ознаки договорів про спільну діяльність у сфері інновацій, якими є моно інтерес, характерний для усіх сторін договору, який детермінує єдину для них усіх мету – ця ознака оптимізує високий рівень алеаторності таких договорів у сфері інновацій; 5) положення про різновиди інформаційних договорів у сфері інновацій: а) консультаційні договори – предметом є активні дії щодо надання консультаційних інформаційних послуг щодо упровадження інновації на виробництві та подальшої її комерціалізації; б) договори про нерозголошення – предметом яких є утримання від дій щодо розголошення конфіденційної інформації.

Набули подальшого розвитку: 1) твердження, що юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність, будучи у своїй єдності проявами диспозитивності, є засадничими та методологічними основами приватноправового регулювання інноваційних відносин; 2) положення про перманентну притаманність засновницьких договорів для підприємницьких

юридичних осіб у сфері інновацій як регуляторів складних організаційних відносин; 3) концепція розуміння договору як джерела індивідуального правотворення у сфері інноваційних відносин; 4) положення про якісну відмінність договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт від договорів підряду, договорів про надання послуг та інших суміжних договірних конструкцій.

Ключові слова: приватне право, договірне право, договір, цивільно-правовий договір, вид договору, інновація, об'єкт права інтелектуальної власності, цивільні правовідносини, інноваційні правовідносини, істотні умови договору, договір про спільну діяльність, засновницький договір, договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт, науково-технічна інформація, договір про нерозголошення конфіденційної інформації.

SUMMARY

Stasiv A.P. Agreements in innovation activities: the civil law aspect. – Qualification scientific work on the right of the manuscript.

Dissertation in support of the Doctor of Philosophy in Law, specialty 081 Law. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. Ivano-Frankivsk, 2023.

The dissertation is devoted to theoretical and legal research of scientific positions, ideas and approaches to peculiarities of civil law contractual regulation of innovation activity. Private law innovative relations require the application of classical civil law methods of regulation. A construction of the civil-law contract is the priority form of regulation of innovation relations. Certainly, the specificity of the object of relations and the object of the agreement (innovation), the specificity of the content of innovation relations determines the species and qualitative characteristics of contracts, but it does not change their civil law basis.

Based on an analysis of the scientific investigations, it is concluded that an agreement is a universal legal instrument that can set conditions, which parties are interested in.

A civil law contract is a regulator of innovative relations, determining their emergence, implementation, change or termination. The contract has the characteristics of a multi-option universal construction, which allows the conclusion of any unnamed agreements, that are not provided by law but don't contradict the general principles of civil law; it is an act of individual law formation, it has the characteristics of a source of law. The contract is a universal legal instrument. The specific characteristics of the agreement determine its integrated nature. In particular, the agreement has the characteristics of a private law investment agreement and can manifest itself in any contractual construction established in the applicable law and in any unnamed construction.

The dissertation adopts the concept of the influence of the object of the contract (innovation) on its characteristics. From a theoretical point of view, innovation is the

object of the innovation relationship and the object of the agreements concluded in this field. The object is the factor, that determines triggering of the relationship, causes its emergence, change or termination. The author supports the position, justified in civil law, that it is impossible to have an object-free relationship.

Based on the analysis of the legislative definition of innovation, the author in the dissertation criticizes the inclusion of products and services produced as a result of innovation. It is argued that innovation must be technological in nature, it cannot manifest itself in goods and services produced using new or improved technologies. From a legal point of view, innovation is a complex integrated legal concept, which usually includes several objects of intellectual property rights. The novelty and industrial suitability of innovations have a particular impact on the contract as the regulator of innovation relations. Innovation determines the permanent aleatoriness and confidentiality of agreement.

The author concludes that the complex nature of innovative relationships does not allow for a clear definition of the system of possible contractual constructions providing for their legal regulation. In particular, as a result of the application of unnamed agreemental constructions. At the same time, the author forms a conceptual statement about the existence of several main groups of named agreements in the legislation, which are the basis for the regulation of the investigated relations.

The main group of agreements regulating innovation activities are primarily joint activity agreements. In the dissertation the position of leading scientists on the civil law nature of joint activity agreements is supported. Indeed, the private law nature of entrepreneurial relations involves private law codified act - the Civil Code of Ukraine as the main act, detailing its rules through a special legal regulation - in a special codified act or law. The author concludes that the agreement on joint activity as a basis for innovation activities of entrepreneurship subjects or individuals always has a civil law basis. In the field of innovation activities, such agreements have got a universal character, as they are the basis for innovation activities and the basis for the conclusion of a set of agreements related to the development of innovations, their implementation and the regulation of information relations on innovations. A common goal of mutual

benefit is a unifying factor for all parties to the agreement. The absence of an adversarial relationship in the interest of the parties is one of the features particularly important for innovation relations. The importance of this attribute is due to the aleatory nature of the innovative relationship.

In the dissertation, the author substantiates the difference between agreements for research or development and technological work from the agreements for workmanship, service agreements and other related contractual structures. The position of leading scientists on the priority of the Civil Code of Ukraine in the regulation of the researched agreements is supported. A conclusion about the specificity of their subject matter is made.

The author further argues the scientific view that the specific nature of innovation is related to novelty and industrial application. Such characteristics determine the affinity of innovation relations with information relations. Additionally, the conclusion that exists in the civil law doctrine that information is a unique object that changes its legal characteristics depending on the sphere of legal relations where it is applied is analysed. Scientific and technological information is not an absolutely independent negotiable object in the field of innovation. It is a component of an innovation product. Science and technology information relations are included in the scope of regulation of innovation agreements or agreements that are the basis for innovation activities. On the other hand, scientific and technical information as a component of an innovation product may also constitute a separate object of the agreement.

On the basis of the conducted research the theoretical conclusions and offers on perfection of norms of the current legislation are formulated. *For the first time:* 1) it is proved that the subject of private law regulation of the civil contract in the sphere of innovation relations are: - relations in the field of intellectual property rights and related information relations; - organizational relations aimed at streamlining legal relations between the participants of innovation relations; - property relations on creation and implementation of innovations; 2) it is argued that the following main groups of named contractual structures are characteristic of the sphere of innovation relations: -

agreements serving as the basis for the emergence of innovation activities; - agreements for the creation of innovations and contracts regulating relations on existing innovations; - agreements regulating information relations in the sphere of creation and implementation of innovations (combined with the above mentioned agreements or concluded as accompanying ones); 3) it is argued that the objectified form of innovation is an innovative product, and the concept of innovative products does not correspond to the content of innovation. The definition of innovation is modelled: new/improved technologies that include organisational and technical solutions regarding the methods of production processes, their sequence, the application of new knowledge that improves the structure and quality of production and the social sphere; 4) it has been proven that innovation is the object of an agreement governing innovation relations and defines the inherent attributes of allegiance and confidentiality; 5) it has been substantiated that joint venture agreements are a permanent feature of innovation relations, regulating organizational relations (with or without property components); they are a prerequisite for innovation activity (foundation agreements for the establishment of legal entities) or the basis for innovation activity (joint venture agreements) without the establishment of a legal entity;) 6) it is argued that a special feature of information contracts in the field of innovation is that the parties to the contract are usually already in a contractual relationship with each other in connection with the development of an innovation or its individual stages, or the implementation of that innovation into production.

Improved: 1) the position that the innovation agreement has the characteristics of an investment contract as a private law agreement, the subject of which is investment with the aim of achieving economic and social effects and can manifest itself in any named or unnamed construction; 2) it has been proved that the acquisition of innovation status is differentiated from the acquisition of intellectual property rights object - innovation is an integrated complex legal concept, which usually includes several objects of intellectual property rights and the moment of the special status of which is the confirmation of their introduction into production; 3) provisions that the joint activity agreement acts as a legal platform for the conclusion of a set of civil law

contracts on innovation (agreements on creation of innovations, agreements on disposal of property rights in intellectual property, on confidentiality, provision of information services, etc.); 4) the assertion that the qualifying characteristics of innovation-related joint venture agreements are a monetary interest common to all parties to the agreement, which determines a single objective for them all - this characteristic optimises the high level of allegationality of such innovation-related agreements; 5) provisions on the types of information agreements in the field of innovation: a) consultation agreements - the subject matter is the active provision of consulting information services for the implementation of an innovation in production and its subsequent commercialisation; b) non-disclosure agreements – its subject matter is the refraining from acts of disclosure of confidential information.

Further developed: 1) the assertion that legal equality, freedom of expression and property autonomy, being in their unity manifestations of dispositiveness, are the fundamental and methodological foundations of the private law regulation of innovative relations; 2) the provisions on the permanent nature of foundation agreements for entrepreneurial legal entities in the field of innovation as regulators of complex organisational relations; 3) the concept of understanding the agreement as a source of individual law-making in the field of innovative relationships; 4) provisions on the qualitative distinction between agreements on research or development and technological works and agreements for work, service agreements and other related contractual arrangements.

Keywords: private law, contractual law, agreement, civil law agreement, type of agreement, innovation, object of intellectual property rights, civil legal relations, subjects of law, innovation legal relations, essential terms of agreement, joint activity agreement, foundation agreement, agreement on research or development and technological works, information, scientific and technical information, agreement on non-disclosure of confidential information.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Стасів А.П. Цивільний договір – правовий регулятор відносин щодо створення та реалізації інновацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 72: частина 2. 2022. С. 296-301. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267886/263672>.

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.89>

2. Стасів А.П. Інновації як об'єкт цивільно-правових відносин. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. № 59 (2022). С. 84–97. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6386/6797>

DOI <https://doi.org/10.15330/apiclu.59.84-97>

3. Стасів А.П. Природа, ознаки та види цивільно-правових договірних конструкцій в сфері розробки та реалізації інновацій. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. № 60 (2022). С. 162–175. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6437/6798>.

DOI <https://doi.org/10.15330/apiclu.60.162-175>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Стасів А.П. Приватноправове регулювання інноваційних відносин. *Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України: матеріали ХІХ наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 12 берез. 2021 р.)*. Харків: Право, 2021. С. 356–359.

5. Стасів А.П. Цивільно-правовий договір в інноваційних відносинах. *Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.)*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 127–132.

6. Стасів А.П. Роль засновницьких договорів в інноваційних юридичних особах. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина* [Текст]: Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (Івано-Франківськ, 16 травня 2022 р.). Івано-Франківськ, 2022. С. 88–91.

7. Стасів А.П. Засновницький договір як передумова корпоративної форми інноваційної діяльності. *Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні* [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами XX Міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2022. С. 121–126.

8. Стасів А.П. Договори, спрямовані на створення інновацій: цивільно-правовий аспект. The 9th International scientific and practical conference “*Study of world opinion regarding the development of science*” (November 22-25, 2022) Prague, Czech Republic. International Science Group. 2022. P. 220–225.

9. Стасів А.П. Договірне регулювання інформаційних відносин у сфері створення та реалізації інновацій. *«Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми»*: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (06 грудня 2022 року, м. Чернівці) / Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 2022. С. 262–264.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Стасів А.П. Договір про спільну діяльність як підстава діяльності щодо розробки та реалізації інновацій: основні характеристики, різновиди. *Law & Society*. № 5 (2022). С. 88–100. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/view/6533>.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ I. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	27
1.1. Приватноправове регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності.....	27
1.2. Цивільно-правовий договір як регулятор інноваційних відносин.....	43
1.3. Інновації як об’єкт інноваційних відносин та як об’єкт цивільно-правового договору.....	64
РОЗДІЛ II. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ДОГОВОРИ, ЯКІ Є ПІДСТАВОЮ ВИНИКНЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	95
2.1. Договір про спільну діяльність: характерні ознаки, види, зміст.....	95
2.2. Засновницькі договори як регулятори відносин щодо створення та діяльності інноваційних юридичних осіб.	111
РОЗДІЛ III. ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРАВОВІДНОСИН, ЯКІ ВИНΙΚАЮТЬ ПРИ СТВОРЕННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ.....	145
3.1. Договори, спрямовані на створення інновацій (договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт).....	145
3.2. Договірне регулювання інформаційних відносин у сфері створення та реалізації інновацій.....	166
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	189
ДОДАТОК А СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ.....	216

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГК України – Господарський кодекс України

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

НДДКР – науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи

ЦК України – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток сучасних суспільних відносин відбувається під знаком технологічного буму, який пронизує усі їх сфери. Інноваційна діяльність є базовою для державної політики станом на сьогодні, тому належить до пріоритетних напрямів її стратегії. Тому на піку популярності перебувають дослідження, які стосуються сфери технологічного прогресу. У галузі права це дослідження, пов'язані із правом інтелектуальної власності, особливостями інновацій як об'єкта правовідносин та правовими формами їх регулювання, однією із пріоритетних, безумовно, є договір.

В сучасній цивілістиці є всебічно і достатньо обґрунтованою позицію щодо значного сегменту приватноправових відносин як складової інноваційної діяльності. Беззаперечно, що наявність приватноправових інноваційних відносин вимагає застосування до них класичних цивільно-правових методів регулювання. Саме цивільно-правове регулювання є основним, базовим для регламентації такого роду відносин в сфері інноваційної діяльності.

Безумовно, що специфіка інновацій як об'єкта відносин та об'єкта договору, специфіка змісту інноваційних відносин впливає на видові та якісні характеристики застосовуваних договірних конструкцій, однак це не змінює їх цивілістичної основи, яка є базисом. Вказане детермінує потребу проведення комплексного дослідження цивільно-правових аспектів договірного регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності.

Варто відзначити, що значна частина досліджень у сфері інноваційної діяльності мають господарсько-правовий характер і лише окремі аспекти цієї сфери правовідносин розкривалися у цивілістичних напрацюваннях. Це окремі питання об'єктів права промислової власності чи майнових прав інтелектуальної власності як об'єктів цивільних правовідносин. Частина проблемних питань договірного регулювання інноваційних відносин віднайшла своє відображення у спеціальних дослідженнях договорів на виконання науково-дослідних або

дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Однак існуючі наукові праці не охоплюють цілісно усіх цивілістичних питань договірної форми регулювання приватноправових інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності, тому обрана нами тема дослідження є актуальною та перспективною для подальших наукових пошуків.

Законодавче трактування інноваційної діяльності визначає можливість її здійснення як на основі уже існуючих інновацій, так і з метою їх створення, впровадження та обслуговування. Відповідно, ми можемо стверджувати, умовно висловлюючись, про застосування кількох груп основних договорів у сфері інноваційної діяльності: ті, які є підставою для здійснення інноваційної діяльності і предметом яких є організаційно-майнові відносини і ті, які спрямовані на створення інновацій та їх впровадження. При чому, зміст поняття інноваційної діяльності не виключає можливості їх одночасного застосування у комплексі. Вказане спонукає до системного дослідження договірних конструкцій у сфері інноваційної діяльності з метою виявлення правових критеріїв їх класифікації, формування загальних та спеціальних ознак окремих їх видів. Розкриття таких питань вимагає звернення до загальних положень про інновації як об'єкт правовідносин, зокрема, як об'єкт права інтелектуальної власності, оскільки їх особливості визначатимуть спеціальні ознаки досліджуваних нами договорів.

Окремі питання обраного спектру проблематики розкриваються у наукових напрацюваннях спеціалістів договірного права, зокрема: І.В. Бейцун, О.А. Беяневич, С.М. Бервено, О.Є. Блажівська, В.І. Борисова, В.А. Васильєва, М.К. Галянтич, С.Д. Гринько, А.Б. Гриняк, В.О. Джуринський, О.В. Дзера, І.А. Діковська, Ю.А. Дмитрієва, А.С. Довгерт, М.М. Дякович, І.В. Жилінкова, О.Р. Кібенко, В.М. Коссак, В.М. Кравчук, Н.С. Кузнецова, І.М. Кучеренко, В.В. Луць, Р.А. Майданик, В.С. Мілаш, О.А. Підпригора, С.О. Погрібний, Б.М. Поляков, Ю.Ю. Симонян, І.В. Спасибо-Фатеева, Р.О. Стефанчук, Є.О. Харитонов, В.І. Цікало, Я.М. Шевченко, О.С. Шеремет, Р.Б. Шишка, Г.В. Юровська, Ю.М. Юркевич та ін.

Поміж них, найбільша увага обраній темі була приділена, наприклад, у працях Юркевича Ю.М. «Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України» (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, 2017 р.), монографічному дослідженні «Договір як універсальна форма правового регулювання» (за ред. проф. В.А. Васильєвої, 2016 р.), монографічному дослідженні «Договір як універсальна правова конструкція» (за ред. проф. А.П. Гетьмана та В.І. Борисової, 2013 р.), дисертаційному дослідженні В.В. Васильєвої «Договір як підстава виникнення цивільно-правового зобов'язання» (2013 р.), дисертаційному дослідженні В.О. Волошина «Правове регулювання договірних відносин у сфері промислової власності» (2012 р.), монографічному дослідженні С.М. Бервено «Проблеми договірного права України» (2006 р.), дисертаційному дослідженні М.М. Великанової «Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт» (2009 р.), дисертаційному дослідженні О.С. Таран «Багатосторонні договори в цивільному праві України» (2014 р.), Л.К. Веретельник «Систематизація договорів у цивільному праві» (2007 р.), К.В. Шаперенкова «Цивільно-правове регулювання договору простого товариства» (2009 р.) та інших.

Деякі питання обраної теми дослідження розкриваються в межах дисертаційних досліджень у сфері інтелектуальної власності, як-от: Ю.Є. Атаманової «Права промислової власності як форма участі в господарських товариствах» (2003 р.), О.Б. Андрейцевої «Цивільно-правові способи захисту прав на об'єкти промислової власності» (2009 р.)

Окремі аспекти дослідження знаходяться в межах господарських досліджень і вимагають їх аналізу крізь цивілістичну призму, наприклад, монографічне дослідження В.С. Мілаш «Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання» (2014 р.), дисертаційні дослідження Ж.А. Білоус «Дійсність господарських договорів» (2005 р.), О.Е. Сімсон «Правові особливості договорів інвестиційного характеру» (2001 р.), О.А. Беяневич «Господарський договір та способи його укладання» (1999 р.), В.В.

Кафарського «Інвестиційні договори в Україні: поняття, види, зміст, правове регулювання» (2006 р.) та інших.

Однак, розкритий ступінь розробки питань щодо цивільно-правового договірною регулювання інноваційної діяльності свідчить про те, що потреба наукових пошуків у цій сфері зберігається в силу актуальності цілісного цивілістичного дослідження піднятих нами питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №3 від 3 листопада 2020 р.). Дисертаційна робота виконана на кафедрі цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника в межах науково-дослідної роботи на тему «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей цивільно-правового договірною регулювання інноваційної діяльності, а також напрацювання наукових висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства у сфері регулювання відносин щодо інновацій.

Відповідно до окресленої мети були поставлені такі *завдання*:

- розкрити зміст приватноправового регулювання інноваційних відносин;
- розкрити природу цивільно-правового договору як регулятора інноваційних відносин;
- виявити природу та сутнісні правові характеристики інновацій як об'єкта інноваційних відносин та з'ясувати вплив їх на природу і зміст договорів, якими регулюються інноваційні відносини;
- виявити загальні та спеціальні ознаки договорів про спільну діяльність у сфері інноваційних відносин;
- з'ясувати природу засновницьких договорів як регуляторів інноваційних відносин при застосуванні корпоративної їх форми;

-виявити сутнісні характеристики договорів, спрямованих на створення інновацій чи окремих їх складових (договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт);

-розкрити особливості договірної регулювання інформаційних відносин у сфері створення та реалізації інновацій.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються при цивільно-правовому договірному регулюванні інноваційної діяльності.

Предметом дослідження є договори в інноваційній діяльності, сукупність нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини в сфері інноваційної діяльності, правозастосовна практика, а також вітчизняна й зарубіжна правова доктрина за досліджуваним напрямом.

Методи дослідження. Використання наукових методів у дисертації обумовлене специфікою мети, поставлених завдань та об'єкта дослідження. У роботі використано як загальнонаукові, так і спеціально-наукові методи наукового пізнання. Наприклад, за допомогою формально-юридичного та догматичного методів розкрито стан і якість цивільно-правового договірної регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності (підрозділи 1.1., 1.2.). Конкретно-соціологічний метод застосовано для дослідження наявного стану правового регулювання інноваційної діяльності в Україні та потреб удосконалення цивільно-правового впливу на досліджувану сферу правовідносин (підрозділ 1.1.).

За допомогою системного методу та методу аналізу досліджено питання цивільно-правової природи договірної регулювання інноваційних відносин, окремі договірні конструкції у цій сфері, правовий статус сторін за цими договорами (підрозділи 2.1., 2.2., 3.1., 3.2.).

Діалектичний метод забезпечив всебічний аналіз правової природи і змісту інновації як об'єкта цивільних правовідносин (підрозділ 1.3.). Логіко-семантичний метод забезпечив можливість визначення поняття та особливостей інновації як об'єкта цивільно-правових договорів і впливу їх на правові характеристики таких договорів (підрозділ 1.3.).

Метод прогнозування застосовано для формулювання пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного законодавства у сфері договірного регулювання інноваційних відносин (підрозділи 2.1., 2.2., 3.1., 3.2.).

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що в результаті проведеного дослідження сформульовано наступні положення, висновки й пропозиції, які володіють науковою новизною та виносяться на захист:

уперше:

1) доведено, що предметом приватноправового регулювання цивільного договору у сфері інноваційної діяльності є такі групи відносин: - відносини у сфері права інтелектуальної власності та пов'язані із ними інформаційні відносини; - організаційні відносини, спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційної діяльності; - майнові відносини щодо створення та реалізації інновацій;

2) аргументовано, що для відносин, які мають місце в сфері інноваційної діяльності характерні такі основні групи поіменованих договірних конструкцій: - договори, які є підставою для виникнення інноваційної діяльності; - договори щодо створення інновацій та договори, які регулюють відносини щодо існуючих інновацій; - договори, які регулюють інформаційні відносини у сфері створення та реалізації інновацій (поєднуються із вищевказаними договорами або укладаються як супровідні);

3) аргументовано, що об'єктивованою формою інновацій є інноваційний продукт, а поняття інноваційної продукції змісту інновацій не відповідає. Змодельовано визначення інновацій: нові/удосконалені технології, які включають організаційно-технічні рішення щодо способів виробничих процесів, їх послідовності, застосування нових знань, які поліпшують структуру та якість виробництва та/або соціальної сфери;

4) доведено, що інновації є об'єктом договору, який регулює інноваційні відносини і визначають перманентно притаманні для нього ознаки алеаторності та конфіденційності;

5) обґрунтовано, що договори про спільну діяльність є перманентно характерними для інноваційних відносин, маючи предметом регулювання організаційні відносини (у поєднанні чи без із майновими компонентами), є передумовою інноваційної діяльності (засновницькі договори при створенні юридичних осіб) або ж підставою інноваційної діяльності (договори про спільну діяльність без створення юридичної особи);

6) сформульовано положення, що особливою ознакою інформаційних договорів у сфері інновацій є те, що сторони договору, як правило, уже перебувають між собою у договірних відносинах, пов'язаних із розробкою інновації чи її окремих етапів, або ж здійсненням впровадження цієї інновації у виробництво.

удосконалено:

7) позиція, що договір у сфері інновацій має ознаки інвестиційного договору як приватноправового, предметом якого є капіталовкладення з метою досягнення економічного та соціального ефекту і може проявлятися у будь-якій поіменованій чи непоіменованій конструкції;

8) положення про те, що набуття об'єктом статусу інновації є диференційованим від набуття статусу об'єкта права інтелектуальної власності - інновації є інтегрованим комплексним правовим поняттям, яке, як правило, включає в себе кілька об'єктів права інтелектуальної власності і момент виникнення спеціального статусу яких це підтвердження їх впровадження у виробництво;

9) положення про те, що договір про спільну діяльність виступає правовою платформою для укладення комплексу цивільно-правових договорів щодо інновацій (договори про створення інновацій, про конфіденційність, про надання інформаційних послуг тощо);

10) твердження про кваліфікуючі ознаки договорів про спільну діяльність у сфері інновацій, якими є моно інтерес, характерний для усіх сторін договору, який детермінує єдину для них усіх мету – ця ознака оптимізує високий рівень алеаторності таких договорів у сфері інновацій;

11) положення про різновиди інформаційних договорів у сфері інновацій:
а) консультаційні договори – предметом є активні дії щодо надання консультаційних інформаційних послуг щодо упровадження інновації на виробництві та подальшої її комерціалізації; б) договори про нерозголошення – предметом яких є утримання від дій щодо розголошення конфіденційної інформації.

набули подальшого розвитку:

12) твердження, що юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність, будучи у своїй єдності проявами диспозитивності, є засадничими та методологічними основами приватноправового регулювання інноваційних відносин;

13) положення про перманентну притаманність засновницьких договорів для підприємницьких юридичних осіб у сфері інновацій як регуляторів складних організаційних відносин;

14) концепція розуміння договору як джерела індивідуального правотворення у сфері інноваційних відносин;

15) положення про якісну відмінність договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт від договорів підяду, договорів про надання послуг та інших суміжних договірних конструкцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дослідженні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки цивільно-правового договірної регулювання відносин щодо інновацій;

- у правотворчості – з метою застосування отриманих результатів для удосконалення чинних законодавчих актів, які регулюють відносини щодо інновацій;

- у навчальному процесі – при викладанні дисципліни «Цивільне право України», «Інвестиційне право», «Корпоративне право України», а також спеціальних дисциплін цивільно-правового циклу.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, містить власні авторські висновки і практичні рекомендації. Усі праці виконані без співавторства.

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені в доповідях на наукових конференціях: ХІХ науково-практична конференція, присвячена 99-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова «Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України» (Харків, 12 берез. 2021 р.), Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Договір як універсальна форма правового регулювання» (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.), Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (Івано-Франківськ, 16 травня 2022 р.), ХХ Міжнародна науково-практична конференція «Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні» (30 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ), The 9th International scientific and practical conference “Study of world opinion regarding the development of science” (November 22-25, 2022, Prague, Czech Republic), Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми» (06 грудня 2022 року, м. Чернівці).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 10 наукових публікаціях, з яких: 3 наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, 6 тез доповідей на науково-

практичних конференціях та одна наукова стаття, що додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою й завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які охоплюють сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатку. Загальний обсяг дисертації складає 218 сторінок. Список використаних джерел містить 237 найменувань і викладений на 27 сторінках.

РОЗДІЛ І. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Приватноправове регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності.

Розвиток сучасних суспільних відносин відбувається в умовах масового технологічного вибуху. І цей «технологічний бум» просувається у своєму удосконаленні такими шаленими темпами, що за ним не встигають ні економіка, ні сам соціум, ні, тим паче, право.

В основі усіх цих максимально активних техно змін знаходиться поняття інновацій. Останні починають пронизувати буквально усі сфери нашого життя, починаючи від елементарно побуту і завершуючи професійною діяльністю. Не можуть вони оминати і цивільно-правову сферу.

Перед тим, яка почати розглядати питання інноваційних відносин більш детально, варто зазначити, що чинне законодавство оперує поняттям «інноваційна діяльність». Зокрема, такий висновок можна зробити на основі норм Закону України «Про інноваційну діяльність». Однак, аналіз ст. 1 вказаного Закону, який містить визначення інноваційної діяльності, дозволяє стверджувати, що воно має економічний характер, так як зорієнтоване на певну сферу суспільного виробництва.

У той же час, переводячи досліджувану тему у правову площину, варто зазначити, що інноваційну діяльність визначає сукупність правових відносин у цій сфері. Саме через категорію інноваційних відносин і відповідних методів їх регулювання слід розглядати інноваційну діяльність у правовій площині. Такі відносини в сфері інноваційної діяльності складаються з приводу особливих благ – інновацій.

І хоча поняття інновацій здебільшого традиційно використовувалося у сфері господарського права, станом на сьогодні ми не можемо заперечити той

факт, що їх природа вказаною галуззю права не обмежується. На такий висновок впливає кілька факторів.

По-перше, складна правова природа інноваційних відносин передбачає і комплекс правових механізмів їх регулювання, які не можуть обмежитися лише окремими галузями. У цьому питанні потрібно погодитися із В.Л. Яроцьким, яким зазначається, що складний характер правовідносин зумовлює і відповідну складну структуру тих регулятивних механізмів, які залучаються до упорядкування майнової сфери, у межах якої такі правовідносини проходять формування та розвиток [232, с. 6].

Тези про складну правову природу інноваційних відносин є поширеними у науковій літературі. Н. С. Кузнєцова щодо належності інноваційних правовідносин стверджує про їх різногалузевість. Такий висновок учена робить в силу присутності в межах цих правовідносин як публічного елемента, зумовленого активною участю у них державних органів, так і приватного елемента, зумовленого входженням до складу учасників інноваційних правовідносин особи творця. Додатковим аргументом на користь такої позиції учена вказує на інноваційний продукт, який будучи результатом творчої діяльності, є однозначно об'єктом регулювання інституту права інтелектуальної власності. І навіть у площині оборотоздатності таких об'єктів права інтелектуальної власності, підкреслюється ученою, з'являються приватноправові компоненти, так як оборот цих об'єктів визначається застосуванням відповідних цивільно-правових договорів – ліцензійних договорів, договорів про передання науково-технічної продукції та інших цивільно-правових договорів. Площина охорони та захисту прав учасників досліджуваних правовідносин також спонукає звертатися до цивільного законодавства, положення якого установлюють відповідні форми і способи захисту прав та інтересів учасників правовідносин [98, с. 56]. Розглядаючи юридичну складову інноваційного процесу, Л.М. Долгополова зазначає, що відносини, які виникають при його здійсненні, у переважній більшості випадків перебувають у площині цивільно-правового регулювання. Особливо це

стосується об'єктів інтелектуальної власності. На первісному етапі динаміки інноваційних відносин вони функціонують як цивільно-правові відносини, набуваючи форми договірних [69, с.20]. О.Є Сімсон, наголошуючи на вагомості публічно-правового елементу у межах інноваційних відносин, пов'язаного із державним їх регулюванням, відзначає, водночас, що основоположними інноваційними відносинами постають відносини саме приватного права. В якості таких відносин учена ідентифікує відносини, пов'язані із використанням та оборотом особливих об'єктів – інновацій у сфері підприємницької діяльності, яка реалізується з метою отримання прибутку на підґрунті цивільно-правових та господарських договорів [178, с.99].

Безперечно, що поєднання публічних та приватних елементів у сфері інноваційних відносин вимагає підвищеної уваги до цих аспектів досліджуваної теми. І основною тезою слід визнати твердження Н.С. Кузнецової про надважливу роль цивільного права як приватного у становленні та розвитку дійсно соціально адаптованої громадянського суспільства. Учена наголошує, що «саме через сферу цивільного (приватного) права, починаючи із часів античності пройшло суттєве інтелектуальне збагачення права шляхом входження розуму до площини соціальної регуляції, який відповідав існуючим потребам ділового життя та юридичної практики і проявився у формуванні правових механізмів, конструкцій і категорій високого інтелектуального змісту. В силу цього саме цивільне право у вигляді системних законів, предметно, кодексів, стало підґрунтям сучасного громадянського суспільства» [100, с. 53]. І дійсно, рівень розвитку приватного права є, на нашу думку, найбільш очевидним критерієм розвинутої та демократичності сучасної будь-якої держави. Саме приватне право є тією інституцією, яка насичує інноваційні відносини категоріями свободи обрання форми здійснення діяльності за рахунок ініціативності та вільності волевиявлення, свободи здійснення підприємництва та невтручання держави у цю діяльність понад міру, необхідну для забезпечення публічних інтересів. Саме приватне право побудоване на можливості саморегуляції учасниками інноваційних відносин за рахунок використання конструкції

цивільно-правового договору чи то за рахунок локального правового регулювання при використанні конструкції юридичної особи для ведення інноваційної діяльності. І беззаперечним є факт, що саме цивільне право із характерними для нього конструкціями договори чи то юридичної особи є основами при регулюванні приватноправових відносин.

Звичайно, що в першу чергу виникає питання тощо того, що таке режим приватного права. У доктрині щодо цього є усталені підходи, зокрема, під правовим режимом приватного права розуміють цілісну систему регулятивного впливу, яка проявляється у загальнодозвільному типі регулювання майнових та особистих немайнових відносин, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільності волевиявлення та майновій самостійності учасників, та мають на меті надати останнім можливість обрання форми власних дій щодо здійснення суб'єктивних прав і обов'язків відповідно до закону чи договору і для задоволення приватних інтересів окремих індивідів [141, с. 34]. Саме виходячи із таких термінологічних підходів у науковій літературі окреслюють ознаки приватного права. Безумовно, що перелік їх відмінний залежно від наукових праць, однак, загалом можна виокремити основні із них. Наприклад, поміж указаних ознак виділяють, в першу чергу, спрямованість на реалізацію приватного інтересу; надання учасникам максимально широкого простору для вільного волевиявлення під час здійснення належних їм суб'єктивних прав і обов'язків; максимальні можливості для використання договірної форми регулювання відносин; домінантна роль диспозитивних норм при регулюванні суспільних відносин [179, с. 243].

Як зазначає С.П. Погребняк, проводячи спроби розмежування приватного і публічного права, учені беруть за основу або предмет або спосіб, тобто метод правового регулювання. На його думку, застосування лише якогось одного критерію призводить до простої дихотомії, яка просто не в змозі відобразити складність поділу та взаємодії приватного та публічного права. А тому ним обґрунтовується потреба застосування комплексу критеріїв, так званих, змішаних підходів [131, с. 9-10].

Р.А. Майданик справедливо підкреслює, що відносини між приватними особами розкриваються дійсно через особливий метод регулювання, адже учасники мають автономію щодо обрання змісту та характеру відносин, у які вступатимуть; обрання форми та шляхів реалізації прав і обов'язків при виникненні, зміні чи припиненні таких правовідносин; обрання активних дій чи утримання від вчинення дій при здійсненні свої прав. Тобто застосовуваний у приватному праві метод ґрунтується на «свободі і приватній ініціативі» [117, с. 68].

Означені положення мають достатньо прикладне значення, так як свідчать про те, що усі ознаки характерні і для сегменту господарських відносин, що свідчить про входження до їх складу і приватноправового елемента із цивілістичною основою.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що підняття нами у дослідженні питання саме приватноправового регулювання інноваційних відносин на підґрунті договору не нівелює господарсько-правового аспекту цих відносин. Обидві складові функціонують як загальні та спеціальні положення, спрямовані на регулювання цих відносин. Окрім того, проаналізовані наукові напрацювання як провідних цивілістів, так і фахівців у сфері суто господарського права, спонукають до висновку про те, що цивільно-правова складова регулювання інноваційних відносин є беззаперечною.

Відповідно, інноваційні відносини, так як включають приватноправову і публічно-правову складові, вимагають регулювання за допомогою обидвох механізмів правового регулювання. І застосування приватноправових механізмів регулювання до одних різновидів інноваційних відносин не виключає притаманність публічно-правових механізмів регуляції для інших із них. Учені наголошують на тому, що, незважаючи на відмінність у спрямуваннях правової регуляції у публічному та приватному праві, має місце їх беззаперечна взаємопов'язаність і нездатність до самостійного ефективного врегулювання суспільних відносин. І виключно через свою єдність вони можуть забезпечити дійсно той правовий порядок, який проявлятиметься у гармонії суспільних

інтересів через оптимальну регуляції загального інтересу соціуму і окремого інтересу індивіда [192, с. 16]. І дійсно, як зазначає Р.А. Майданик, приватне і публічне право не мають між собою неперехідних меж, адже їх функціональне призначення спрямоване в кінцевому результаті на задоволення інтересів усіх. В силу цього факту приватне право не може існувати без публічного, так як саме останнє сприяє охороні приватних відносин. Приватне право базується на публічному, так як без нього воно не мало б цінності для учасників відносин. А сам процес розвитку суспільства у всіх можливих сферах починає стирати межу між публічним і приватним правом, так як виникають змішані публічно-правові та приватноправові відносини. Попри це публічне і приватне право залишаються основами демократичного суспільства. Але сучасна правова система, на думку Р.А. Майданика, відзначається недостатнім розвитком приватного права, що зумовлене історичними передумовами виникнення державності в Україні. І саме прагнення наблизитися до стандартів західних традицій права визначає потребу актуалізації приватноправових досліджень [118, с. 32].

Зазначені твердження отримали своє відображення у напрацюваннях інших сучасних провідних учених. Так, В.І. Борисова зазначає, посилаючись на класика цивілістики І. Покровського, що приватне і публічне право не може мати чітких демаркаційних ліній [19, с.7]. Вказаний висновок підтверджується прикладним аспектом правозастосування, адже дійсно, для приватного права характерним є застосування публічних механізмів, наприклад, щодо обмеження права власності, а для публічного права можуть бути притаманними інститути рівності учасників, зокрема, щодо публічних осіб під час виступу їх в якості учасників цивільних правовідносин.

По-друге, потрібно враховувати ті уніфікаційні процеси, які відбуваються у світі. Як вдало підкреслює Р.Б. Шишка, на сьогодні маємо яскраво виражену тенденцію щодо особливих напрямів розвитку приватного права. Ідеться, на думку ученого, про поширення кількості уніфікованих актів різного рівня регуляції як на національному, так і наднаціональному рівнях. При таких обставинах виникає потреба розробки універсальних правових норм, які б

дозволили здійснювати вільне правозастосування, не зважаючи на межі окремих правових систем та їх національні особливості. Учений називає цю тенденцію «універсалізацією права». І саме її наслідок є проблеми розробки так званого Цивільного кодексу ЄС в якості підсумку процесів адаптації цивільного законодавства окремих держав до стандартів європейської спільноти [192, с. 18].

На сьогодні ні наука ні практика не може ігнорувати загальносвітові тенденції наближення англо-американської та континентальної правової систем, які спричиняють наближення і приватноправових галузей. Усе більше і більше ідеться про правові поняття, які неможливо беззастережно віднести лише до однієї галузі права. І особливо чітко це проявляється в плані цивільного та господарського права щодо інноваційних правовідносин. З цього приводу цікавими є думки А.Г. Бірюкової, якою зауважується, що станом на сьогодні неможливість проведення чіткої межі між приватною та публічною сферою є очевидною і намагання окремих учених здійснити це є безперспективним. На думку ученої, особливістю сучасної правової системи є існування галузей, які є поєднанням публічно-правових та приватноправових складових. Як зазначає А. Г. Бірюкова, такий процес взаємонасичення проявляється у зростанні випадків використання публічно-правових основ при регулюванні цивільно-правових відносин, у той же час, має місце використання цивільно-правових конструкцій при забезпеченні публічно-правових завдань. Тобто учена зазначає на процес «цивілізації» публічних відносин [12, с. 79]. Сприймаючи загалом позицію ученої щодо взаємопроникнення публічних та приватних елементів у кожну галузь і неможливість їх одночасного відмежування, видається, що абсолютно стверджувати про класичне існування цивільного договору в публічних відносинах потрібно із окремими зауваженнями. Зокрема, як видається, договір цивільний може бути підставою виникнення адміністративних відносин, як і адміністративний акт – підставою виникнення цивільних відносин, але чи означає це, що самі відносини набувають при цьому відповідний характер. Видається, що ні.

На думку В.В. Васильєвою, відмінністю адміністративного акту та правочину є мета, правочини мають результатом лише цивільно-правові наслідки, а адміністративні акти визначають виникнення адміністративно-правових наслідків також [36, с. 45].

Іще у період набрання чинності Цивільним та Господарським кодексами зверталася увага учених на положення ч.1 ст. 4 ГК з приводу того, що майнові та особисті немайнові відносини, які регулюються ЦК України, не входять до предмета регулювання ГК. Така норма ученими трактувалася як вказівка на існування значного сегменту майнових і немайнових відносин, які включені до компетенції цивільно-правового регулювання. Здійснюючи тлумачення особливостей застосування норм ЦК та ГК України на практиці, учені зазначали на можливість поширення щодо майнових відносин у сфері господарювання положень ЦК України [158, с.7]. Такого роду твердження спричинені бланкетною природою норм ГК України, адже щодо спектру відносин приватноправових вони містять лише загальні положення, відсилаючи до норм ЦК України.

Зазначені позиції звичайно що зазнали трансформації в силу як національних, так і наднаціональних трансформацій у суспільних відносинах. Новаторськими в цьому плані слід визнати твердження Р.А. Майданика про те, що саме цивільно-правові норми є основою комплексного законодавства, яке застосовується в усіх сферах суспільних відносин. Особливе базове місце цивільно-правових норм визначається іманентною характерністю для них можливості «кореляції» з усіма іншими галузями, що, насамперед, передбачено нормами самого ЦК України. Ученим наводяться приклади таких процесів, як-от, стосовно норм адміністративного права в плані посилення на ст. 182 ЦК України щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. Звичайно, що спеціальні законодавчі акти містять певні норми, які відображають специфічне правове регулювання кожної із урегульованих такими законами сфери суспільних відносин [117, с. 76].

Л.М. Долгополова влучно підкреслює про помилковість позиції про сприйняття інноваційних відносин суто в якості господарсько-правових. І запроваджений у ГК України поділ останніх на організаційно-господарські, внутрішньо-господарські та господарсько-виробничі не забезпечить повноцінного та результативного їх правового регулювання. Ученою справедливо зазначається на застарілості таких підході. Відповідно, на перший план у сучасних умовах виступає комплексний підхід щодо правового регулювання інноваційних відносин. А відтак, акцентувати свою увагу суто на лише одній галузі права не доречно [69, с. 21].

Наявність у сфері інноваційних відносин того їх сегменту, який має приватноправовий характер не може на сьогодні заперечуватись. В основі приватноправової природи цих відносин знаходяться методи правового регулювання, засновані на юридичній рівності учасників відносин, вільному їх волевиявленні та майновій самостійності. Саме належне окреслення методів правового регулювання, як вдало зазначає О.Д. Крупчан, є запорукою забезпечення чистоти приватного права [97, с. 11]. Методи юридичної рівності, вільності волевиявлення та майнової самостійності є основою приватноправового регулювання підприємництва і, відповідно, торгівельних відносин. Таким чином, можна стверджувати про приватноправове регулювання того сегменту інноваційних відносин, які засновані на окреслених методах цивільно-правового регулювання. Наявність приватноправової складової інноваційних відносин не заперечує існування того їх сегменту, які пов'язані із спеціальним господарсько-правовим регулюванням відносин між суб'єктами господарювання.

Проблема правозастосування у цьому питанні пов'язана не із приватноправовою природою певного сегменту інноваційних відносин, а знаходиться у площині проблеми побудови ГК України. Усе більше і більше у сучасній науці і практиці ідеться про критику ГК України як акта, який прагне поєднати у собі цивілістичні у своїй основі положення щодо господарських зобов'язань та поняття адміністративно-правові, які мають публічно-правову

природу. Такого змісту критика подається у працях О.Д. Крупчана, В.А. Васильєвої [96, с. 7; 29, с. 140].

Можемо зробити висновок, що поступово науковці відходять від трактування господарського права як публічного і дуже повільно відбувається формування його як спеціального по відношенню до цивільного права. Саме такі підходи пріоритетні в світі, де цивільне та торгівельне право співвідносяться між собою як загальне та спеціальне.

В. І. Борисовою наголошується, що сучасні суспільні умови актуалізують у доктрині та практиці питання співвідношення цивільного права із нормами, які регулюють підприємницькі відносини, а також питання підпорядкування і системної належності різних груп норм, які покликані регулювати однорідні приватноправові відносини [20, с. 85]. Такі питання виникають в силу характерної для окремих держав дуалістичної кодифікованого регулювання приватноправових відносин. Первинно така проблема подвійності регулювання приватних відносин була характерна для континентальної правової системи. Ці питання, як підкреслюється вітчизняними ученими, не піднімалися у країнах США та Великобританії в силу відсутності в них усталених підходів до галузевого розподілу, і в результаті характерного для них держав прецедентного права, за який усі звичаї, в тому числі, і торгівельні, містилися у прецедентах [209, с. 8].

На відміну від англо-американської, для континентальної правової системи притаманний розподіл приватного права на галузі. Зокрема, Р. А. Майданик відзначає, що система приватного права України складається у своїй основі із певних галузевих утворень, на кшталт, цивільного, сімейного, трудового, господарського, земельного та інших галузей, які за своїм предметом регулюють так звані горизонтальні відносини, які базуються на юридичній рівності учасників [142, с. 168].

Р.Б. Шишкою наголошується, що цивільне право визначає предмет і особливості господарського і підприємницького права. Як наслідок, якщо ми говоримо про майнові відносини, то в своїй основі вони цивільні. Такий принцип

поширюється і на інші спеціальні галузі права, на кшталт, інвестиційного, корпоративного права тощо. Відповідно, базуючись на засадах недоторканності власності, свободи договору, добросовісності, справедливості та розумності, цивільне право визначає зміст інших галузей права [192, с. 20]. Можемо стверджувати, що саме цивільне право знаходиться в основі усіх приватноправових галузей та інститутів. Воно є загальним, базовим щодо них.

Таким чином, як світові тенденції, так і провідні наукові вітчизняні концепції визнають факт існування приватноправового регулювання підприємництва. В основі такого висновку знаходиться саме законодавче визначення інноваційної діяльності у спеціальному акті (Законі України «Про інноваційну діяльність», статті 1) як діяльності, яка на меті має використання та комерціалізацію результатів наукових розробок і має результатом випуск у ринкове середовище нових конкурентоздатних товарів і послуг [149]. Не зважаючи на економічний характер такого визначення, але розгляд його саме із правового погляду дозволяє зосередити нашу увагу на терміні «комерціалізація». На нашу думку, цей термін відображає правову природу інноваційної діяльності. У науковій літературі існує позиція, за якою комерційна діяльність нетотожна підприємницькій. Наприклад, учена І.В. Спасибо-Фатєєва підкреслює, що основою комерційної діяльності є сфера такої діяльності, а коли говорити про підприємницьку діяльність, то основою є отримання прибутку [184, с. 73]. Використання терміну «комерційний» аналізує у своїй монографії А.В. Зеліско. Учена зазначає, що цим терміном позначаються відносини торгівельного характеру на підставі укладення договорів [75, с. 37]. Щодо підприємницької діяльності, то відповідно до ч. 2 ст. 3 ГК України господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом [57]. У своїй роботі ми погоджуємося із відмінністю понять комерції та підприємництва. У цьому питанні заслуговує на приєднання переважуюча у науці позиція, що ці поняття відмінні не у плані знаходження їх у різних площинах, а з позиції співвідношення їх між собою. І такий висновок підтверджується на законодавчому рівні.

Наприклад, у ст. 3 цього Закону «Про електронну комерцію», комерція трактується в якості відносин, спрямованих на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків....., внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру [154]. Є підстави стверджувати, що комерційна діяльність, по суті, включає в себе підприємницьку. Тому належність інноваційної діяльності до комерційної, не виключає її підприємницьку природу. Вказана ознака визначає можливість і необхідність застосування до її регулювання приватноправових механізмів.

Відповідно до побудови положень ЦК України, можна констатувати той факт, що на думку законодавця, критерієм визначення відносин як цивільно-правових є методи правового регулювання, законодавчо безпосередньо визначені у ст. 1 ЦК України. Ідеться про юридичну рівність, вільність волевиявлення та майнову самостійність.

О.Р. Шишка при цьому зауважує, що цивільні відносини, будучи органічною частиною предмета цивільного права визначаються не лише через зазначені три складові, але й через відносини які не можна назвати цивільними, але у випадках, передбачених законом, допускають врегулювання їх саме цивільних законодавством. Як приклад, О.Р. Шишка наводить якраз досліджувану нами проблему, так як згадує саме господарські відносини, які можуть базуватися на вільному волевиявленні, майновій самостійності та рівності учасників, однак при цьому відповідатимуть ще й іншим критеріям [222, с. 24]. Однак яким саме критеріям учений не уточнює. Відповідно, не вбачається можливість зробити висновок про те, що саме мається на увазі як критерій відмінності такого роду цивільних та господарських відносин. Тим не менше, означене свідчить іще раз про приватноправову природу господарських чи то, як їх іменують у європейських державах, торгівельних відносин. Що іще раз надає додаткові аргументи про цілком природне та виправдане застосування до інноваційних відносин цивілістичних приватноправових конструкцій.

Юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність становлять собою змістову характеристику цивільно-правового методу регулювання відносин. Останній, як влучно підкреслює Н.С. Кузнецова, передбачає конкретні способи та прийоми впливу норм цивільного права на суспільні відносини, які потребують регуляції, і, в першу чергу, установлює в якості обов'язкової умови такого регулювання юридичну рівність учасників правовідносин, їх автономність із організаційного та економічного погляду, вільність волевиявлення щодо здійснення чи не здійснення значущих з позиції права дій. У працях ученої зазначається, що саме такий метод правового регулювання є основою для побудови цивілізованого громадянського суспільства [100, с. 58]. Таким чином, абсолютно беззаперечною є теза про те, що саме цивільне право є тим регулятором, який визначає основний вектор розвитку сучасного суспільства. Р.А. Майданик влучно підкреслює те ж значення окреслених нами основ приватноправового регулювання. Зокрема, учений наголошує, що автономність, незалежність та автономність приватних відносин у державі можливо належним чином забезпечити за рахунок за цивільними правами сутності цих прав як «природних, об'єктивних, наднормативних, які постають із самого життя» [117, с.71]. Відповідно, учений продовжує таким чином лінію тверджень Н.С. Кузнецової про те, що такого роду особисті немайнові та майнові відносини, ґрунтуючись на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, визначають не лише зміст предмета цивільно-правового регулювання, але й є кістяком демократичних засад громадянського суспільства.

У науковій літературі пріоритетною і беззаперечною є позиція, що саме ознака рівності проходить червоною ниткою наскрізно через усе цивільне право, виступаючи його принципом і, водночас, способом впливу на суспільні відносини, які потребують правової регуляції. І одразу ж рівність і є основним критерієм, який відмежовує приватноправові відносини від публічних [43, с. 47]. Наукова доктрина відзначається наявністю кількох позицій щодо трактування природи рівності у цивільному приватному праві. однією із таких позицій є

віднесення рівності до методу цивільно-правової регуляції [173, с. 56]. Напротивагу їй має місце також трактування рівності в якості принципу цивільного права, який просто не включений законодавцем у перелік засад цивільного законодавства у відповідній статті ЦК України [55, с. 282-286].

У площині трактування рівності як засадничої основи цивільного права учені часто пов'язують її із поняттям справедливості, вважаючи, що саме через нього проявляється її зміст. Наприклад, С.Б. Боднар у цьому питанні опирається на твердження П. Рікера, та Дж. Ролза, у наукових працях яких сформовано концепцію розв'язання проблеми співвідношення понять рівності і не рівності. В основі такої концепції знаходяться такі тези: по-перше, кожен учасник правовідносин наділений повноцінною системою рівних для усіх конститутивних свобод; по-друге, якщо існують економічні чи то соціальні нерівні умови для учасників, то вони повинні бути спрямовані на охорону інтересів осіб, що перебувають у слабшому невідгідному становищі, що якраз і є проявом справедливості [15, с. 26].

Саме з позиції терміну справедливості, юридична рівність набуває особливого забарвлення. Дослідники категорії рівності зазначають, що таке ситуація є проявом природного права, і виходить, що рівність у праві — це справедлива нерівність. Так, С. Б. Боднар зазначає, що невід'ємною складовою частиною принципу рівності у праві є положення про те, що до всіх суб'єктів повинно бути неоднакове ставлення (справедлива нерівність) [15, с. 35].

В розрізі піднятих питань виникає потреба уточнення понять фактичної та формальної або ж юридичної рівності. На думку Р. Сивого, формально-юридичною рівністю в якості ознаки методу приватноправового регулювання є суттєва особливість правоздатності учасників правовідносин, яка є рівною для них. На думку ученого є основна ознака приватноправового регулювання і якщо допустити можливість зміни обсягу правоздатності в сторону її збільшення чи зменшення, то це буде загрожувати перетворенню цих відносин на публічно-правові [173, с. 58]. Нам імпонує думка Р.Б. Сабодаша, за якою юридичну рівність треба трактувати як участь в цивільних правовідносинах суб'єктів, які

не перебувають у владному підпорядкуванні один одному і для яких гарантуються рівні можливості при перебуванні в одних і тих самих умовах [169, с. 174]. Вказана позиція іде в унісон із тезами харківської наукової школи, а саме: рівність учасників проявляється у однаковому правовому становищі учасників правовідносин, наявності у них однакових правових можливостей щодо виникнення, зміни чи припинення прав і обов'язків між ними, у наданні їм рівних можливостей при захисті своїх прав і обов'язків державою [67, с. 23].

Із рівністю учасників перманентно пов'язана автономність волевиявлення учасників цивільних правовідносин. На думку науковців, автономія волі характеризується такими передумовами, як: існування в особи законного інтересу; юридичні можливості щодо реалізації існуючих в особи законних інтересів; недопустимість втручання волі іншої особи у реалізацію законних інтересів, так як це має результатом порушення інтересів [56, с. 221]. Сприймаючи загалом позицію ученої щодо передумов автономії волі, видається за доцільне уточнити використання конструкції не лише інтересу в окресленні таких передумов, а суб'єктивних цивільних прав. Звичайно, що законний інтерес охороняється законом і відповідна позиція була викладені у свій час у рішенні Конституційного Суду України. Однак в цьому випадку треба погодитися із І.В. Венедиктовою, що інтерес виступає прототипом суб'єктивного права [44, с. 83]. Із реалізації правосуб'єктності особою здійснюється шляхом реалізації не інтересу, а суб'єктивного права, в основ якого знаходиться законний інтерес.

Не безумовну підтримку заслуговує позиція Н. Ю. Голубевої, за якою юридична рівність та автономія волі у своїй сукупності є за природою засадничими принципами цивільного законодавства. Прикладне функціональне значення такого твердження полягає у тому, що при правозастосування в такому випадку доцільним є звертатися не тільки до ст. 3 ЦК України, в якій міститься перелік принципів цивільного права, але й до інших положень ЦК України [56, с. 21]. Варто уточнити, що трактування рівності та автономії волі як принципів цивільного права може визначати звернення до інших норм ЦК України і

відшукування у них відповідних положень в силу невичерпності та відкритості переліку засад цивільного законодавства, установлених у ст. 3 ЦК України.

У науці отримала також і позиція, за якою юридична рівність поєднує у собі два призначення - вони є і принципом цивільного права і визначає специфіку цивільно-правового методу регулювання [7, с. 357].

Юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність охоплюються поняттям диспозитивності. Саме диспозитивність, відзначає А.В. Зеліско, визначає сутність приватного права, відображає зміст застосування будь-яких договірних конструкцій у правовідносинах, зокрема, в інноваційних [76, с. 105].

Таким чином, можемо зробити підсумок, що юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність, будучи у своїй єдності проявами диспозитивності, є засадничими та методологічними основами приватноправового регулювання відносин, в тому числі, приватноправової компоненти інноваційних відносин.

Чи характерні такі методи правового регулювання для інноваційних відносин. Звичайно, що якщо брати до уваги той сегмент правовідносин, який пов'язаний із державною політикою щодо інновацій чи із державними механізмами регулювання інноваційних відносин та формами державної їх підтримки через фінансування чи дотаційні заходи, то ні. Однак, як ми уже зазначали вище, цими аспектами інноваційні відносини не вичерпуються. Адже у їх сфері існує ще й приватний інтерес. Це інтерес щодо отримання майнових благ у вигляді прибутку, який знаходиться в основі підстав участі у цих відносинах суб'єктів підприємницької діяльності. Такі суб'єкти, виступаючи у інноваційних відносинах у вигляді юридичної особи чи договірних об'єднань, є рівними між собою із позиції саме правових можливостей. Така ознака якраз і відображає їх юридичну рівність. Сама природа підприємницької діяльності уже сама по собі визначає ініціативність означених суб'єктів щодо виникнення, зміни та припинення таких відносин. Така ініціативність із правового погляду віднаходить свій вияв у понятті вільного волевиявлення. Обидва критерії, як

юридична рівність, так і вільність волевиявлення не спрацьовуватимуть у відносинах, кінцевою метою яких є отримання майнових благ (прибутку) без ще одного моменту – майнової автономності суб'єктів правовідносин. Підприємництво без цих трьох констант просто не може існувати. Це є його основа. І ця основа відображає три основні критерії кваліфікації відносин як цивільно-правових – юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність. Р.Б. Шишка підкреслює, що таким чином учасники правовідносин наділяються значними можливостями для реалізації своєї правосуб'єктності таким чином, як це максимально відповідає їх власним інтересам приватного характеру через можливість автономно моделювати дії юридичної значущості [192, с. 17].

Таким чином, приватноправова складова є іманентно характерною для інноваційних відносин, детермінуючи застосування до останніх класичних цивілістичних конструкцій на кшталт договору за допомогою методологічних основ приватноправового регулювання – юридичної рівності, вільності волевиявлення та майнової самостійності. Означені поняття є проявами диспозитивності, яка надає учасникам інноваційних відносин максимально широкий інструментарій для врегулювання відносин при розробці та реалізації інновацій. Основними ж приватноправовими формами такого регулювання є юридична особа та договір. Розкриття природи останньої конструкції та її специфічних якостей в силу особливого об'єкта інноваційних відносин буде змістом розкриття наступних параграфів дисертаційного дослідження.

1.2. Цивільно-правовий договір як регулятор інноваційних відносин.

В основі будь-якої діяльності у приватноправовій сфері знаходяться, в першу чергу, такі базові конститутивні правові конструкції як договір та юридична особа. І це правило не змінюється у сфері відносин, пов'язаних із інноваціями. Більше того, ми можемо констатувати той факт, що без

використання цивільно-правових механізмів інноваційні відносини не можуть бути ефективно врегульовані. Які аргументи ми можемо викласти на користь такого твердження? Вище нами зазначалося на існування в складі інноваційних відносин приватноправового сегменту, однак це питання потребує ґрунтовної деталізації.

В сучасних правовідносинах договір – це є універсальна правова конструкція, яка набуваючи подекуди особливих характеристик від впливом спеціального об'єкта чи предмета регулювання, не втрачає при цьому своєї цивільно-правової природи. Попри це, залишається приватноправовою конструкцією. Як зазначає С.О. Погрібний, особливістю механізму приватноправового регулювання є пріоритетність саморегуляції договірних відносин [130, с. 44]. Варто погодитися із О.І. Зозуляк, яка підтримуючи наукові розвідки В.Л. Яроцького іще раз підкреслює, що саме поєднання нормативного регулювання та саморегулювання є головною ознакою механізму правового регулювання приватної сфери відносин [79, с. 114].

В сучасних умовах договір є універсальною конструкцією, яка успішно працює у всіх площинах суспільних відносин, заснованих на юридичній рівності та вільності волевиявлення. І сфера правовідносин в такому ракурсі дійсно не впливає на сутність цивільно-правового договору, який застосовується. Кваліфікуючим критерієм є саме методи правового регулювання і їх наявність для такої кваліфікації договору не викликає жодних сумнівів. В.В. Луць цілком обґрунтовано наголошував на тому, що саме предметом та методом цивільного права визначається функціональне значення договору у сфері приватноправового регулювання [111, с. 21]. Означені тези продовжують свою аргументацію у твердженнях А.В. Коструби. Зокрема, підкреслюється, що диспозитивність правового регулювання якраз і є тим інструментарієм, який надає учасникам суспільних правовідносин можливість автономно за власною волею установлювати предмет, який підлягатиме правовому регулюванню та визначати засоби, спрямовані на забезпечення такого регулювання. З огляду на це, ученим вказується на особливе значення договору в сучасних умовах, так як

він станом на сьогодні є повноцінним альтернативним до правової норми регулятором. Безумовно, що такого роду регулятор є пріоритетним у площині індивідуального правового регулювання [86, с. 19].

Дійсно, договір є тим універсальним правовим інструментом, який дозволяє учасникам відносин окреслити у ньому ті умови, які є затребуваними саме ними. Відповідно, договір набуває ознак індивідуального акта правотворення. При цьому, варто акцентувати увагу саме на функціональному призначенні такого регулятора як творення права, а не норми закону, оскільки останнє навантаження однозначно знаходиться уже у площині позитивного права – нормативно-правових актів чинного законодавства.

Універсальність договірної конструкції як підстави виникнення будь-яких приватноправових відносин, підкреслює І.В. Спасибо-Фатєєва. Учена зазначає, що «договір як підстава виникнення правовідносин є юридичним фактом, який «запускає» правовідносини». Окрім того, учена наголошує, що для договору завжди притаманним є наявність щонайменше двох сторін, що детермінується потребою домовленості, а отже, притаманністю для договору відсутності примусу у будь-якій формі. В результаті, очевидним є висновок, що саме свобода договору є основоположним принципом цивільного права. При цьому договір як регулятор суспільних відносин може виступати як самодостатній юридичний факт, так і як складовий елемент юридичного складу, що визначає виникнення, зміну чи припинення відносин [186, с. 15-17].

Як зазначає Є.О. Харитонов, договір виступає одним із основоположних концептів приватного права, підставою виникнення зобов'язальних правовідносин. «Договір відрізняється від інших юридичних фактів тим, що він не тільки дає підстави для застосування тієї чи іншої норми права в даному конкретному випадку і для виникнення, зміни або припинення конкретних правовідносин, але й безпосередньо регулює поведінку сторін, визначає права і обов'язки учасників правовідносин, які він породжує. Таким чином, договір виступає своєрідною програмою дій, яка координує діяльність сторін» [204, с. 12]. Вказане твердження ученого, на нашу думку, максимально вичерпно

окреслює функціональне значення договору саме як «регулятора» інноваційних відносин, оскільки він дійсно опосередковує усі можливі сегменти їх виникнення, реалізації, зміни чи припинення.

Потрібно підкреслити тезу ученого про концептуальність саме цивільного договору як концепту регулювання зобов'язальних відносин. Така потреба детермінується наявністю у вітчизняному законодавстві Господарського кодексу України і, відповідно, поширеної у теорії і практиці схоластики щодо співвідношення цивільного та господарського договорів. У цьому аспекті варто звернутися до напрацювань О.А. Беяневич. Зокрема, учена зазначає, що цивільне законодавство застосовує у своїх положеннях такі термін як «господарський договір». Такий договір у сфері господарських досліджень розкривається в якості правової форми господарських зв'язків, яка, будучи особливим засобом правового регулювання відносин, поєднує у собі і публічний інтерес соціуму і приватний інтерес суб'єктів господарювання. Особливість такого спеціального договору, на думку О.А. Беяневич, проявляється у особливому суб'єктному складі учасників (це суб'єкти господарювання) та межах договірної свободи, які є вужчими за класичний цивільний договір. Причиною таких меж слід визнати функціональне призначення господарського договору як правового механізму обслуговування господарської діяльності, як базується на поєднанні майнових та організаційних відносин [9, с. 7].

Є.О. Харитонов для означення подібних договорів вказує на існування поняття підприємницького договору. У підприємницькому договорі, зазначає учений, поєднуються як загальні ознаки, притаманні будь-якому цивільно-правовому договору, так і спеціальні ознаки. Відповідно, як «підприємницький» слід ідентифікувати цивільно-правовий договір, сторонами якого виступають юридичні чи фізичні особи – підприємці, предметом якого є передача майна, виконання робіт чи надання послуг у процесі здійснення підприємницької діяльності, яка не пов'язана із задоволенням особистих споживчих потреб. Акцентуючи увагу на особливостях підприємницького договору, учений зазначає, водночас, що будь-який такий договір завжди базується на основі ст.

627 Цивільного кодексу України, за якою сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Відповідно, сторони договору, виходячи із цих положень, наділені можливостями визначення в межах цієї договірної конструкції прав і обов'язків на власний розсуд відповідно до індивідуальних потреб. Таким чином, договір є інструментом створення прав і обов'язків на підставі узгодженого волевиявлення [204, с. 12].

Про приватноправові механізми регулювання інноваційних відносин із використанням конструкції цивільно-правового договору можемо говорити не лише в силу характерності для них методів цивільно-правового регулювання на кшталт юридичної рівності, вільності волевиявлення та майнової самостійності, але й в силу змістової характеристики інноваційних відносин.

Якщо розглядати поняття та зміст інноваційних відносин, то потрібно виходити із законодавчих та наукових підходів щодо цього питання. Приватноправа компонента інноваційних відносин спонукає характеризувати їх саме через поняття майнових та немайнових відносин, що становлять предмет класичного цивільно-правового регулювання.

Незважаючи на те, що норма ЦК України щодо предмета правового регулювання на перше місце ставить особисті немайнові відносини, майнові відносини щодо різноманітних майнових благ мають основне значення і ґрунтуються на юридичній рівності, вільності волевиявлення та майнові самостійності учасників таких відносин. Якщо ж майнові відносини не відповідають означеним критеріям, то вони виходять за межі цивільно-правового регулювання згідно із ч. 2 ст. 1 ЦК України. Зазначене формулювання норми ЦК України вичерпало по своїй суті тривалу доктринальну дискусію щодо належності майнових відносин, так як ввело легальний ідентифікуючий критерій їх в якості цивільних. В.І. Борисова зауважує, що регульовані цивільним правом майнові відносини є конкретними і притаманними товарному виробництву, об'єктивними за змістом і вольовими за своєю формою відносинами,

заснованими на юридичній рівності, вільності волевиявлення та майновій самостійності учасників [20, с. 85].

У предметі цивільного права, зазначає О.Р. Шишка, найбільш стабільну і незаперечну позицію займають майнові відносини, що виникають між учасниками цивільних відносин з приводу благ, що мають майнову (ринкову) цінність. Дослідження майнових відносин як важливого елемента предмета цивільного права в цивілістичній теорії здійснюється в їх зіставленні з поняттям майно, власність, у т. ч. з іншими благами, що мають майнову (ринкову) цінність, а також із поняттям виробничих, економічних і товарно-грошових відносин, що, безумовно, у науковому плані збагачує сферу знань про такі відносини, надає змогу побачити як у регресі, так і в прогресі розвиток відповідної теорії, виявити її слабкі моменти чи посилити за рахунок методологічного напрацювання нових знань у теорії майнових цивільних відносин [222, с. 28].

На нашу думку, майновий компонент знаходиться в основі розробки та реалізації інновацій в силу іманентно характерного для них комерційного характеру (який, однак, не виключає можливості непідприємницької діяльності щодо розробки та реалізації інновацій) [188, с. 298].

Саме майнова компонента інноваційних відносин, їх спрямування на ефективне впровадження у виробництво для отримання прибутку знаходиться у пріоритеті поміж основних трендів державної стратегії і тактики. Наприклад, у підготовленому проекті Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» поміж основних завдань державної підтримки розвитку інновацій є розвиток інноваційної економіки загалом [159]. Визначення інноваційної діяльності у ст. 1 однойменного спеціального Закону як діяльності, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг свідчить про комерційний характер такого роду правовідносин. І ця складова у жодній мірі не перекреслює соціальну спрямованість інноваційної діяльності загалом. Адже в кінцевому результаті успішне виконання і запровадження інновацій детермінує розвиток економіки держави і

задоволення суспільного інтересу, а не лише індивідуального інтересу суб'єктів інноваційної діяльності щодо комерціалізації інновацій.

Приватноправове регулювання інноваційних відносин спонукає також до з'ясування питання включення до їх змісту і немайнових відносин. Відповідно до основних положень цивільного права, такого роду відносини відзначаються поєднанням майнових та немайнових прав, що визначає можливість оборотоздатності результатів інтелектуальної творчої діяльності. Об'єктами у даному випадку є саме немайнові блага [217, с. 203]. Як зазначає Л.А. Музика, особливістю законодавчого підходу до приватноправового регулювання є те, що згідно із ст. 1 ЦК України цивільним регулюванням охоплюється всі майнові та немайнові відносини які виникають в площині людської життєдіяльності за умови знаходження їх у сфері приватній [122, с. 91]. безумовно, виникає потреба застосування додаткових критеріїв щодо з'ясування суті приватності такої сфери.

На думку В.І. Борисової, майнові і немайнові цивільні правовідносини об'єднує той факт, що вони засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників [20, с. 87]. О. А. Пушкін підкреслює подібність між майновими та особистими немайновими відносинами за рахунок приналежності окремих благ установленим особам, юридичній рівності учасників відносин, їх майновій відокремленості та автономності волі [58, с. 17]. Попри означені позиції, доктрина відзначається також наявністю підходів щодо заперечення подібності між майновими та немайновими відносинами. Зокрема, такий підхід розроблений у працях Р.О. Стефанчука, який, абсолютно не заперечуючи взаємозв'язок майнових і немайнових відносин, наголошує на дещо інших критеріях включення немайнових відносин до предмета цивільно-правового регулювання нарівні із майновими. Ученим зауважується на потребі напрацювання засадничого критерію щодо ідентифікації тих чи інших суспільних відносин в якості цивільно-правових і указує що таким критерієм є приватноправовий характер суспільних відносин. Відповідно, основою для включення особистих

немайнових відносин у сфері цивільного права є їх ґрунтування на юридичній рівності та вільності волевиявлення [191, с. 90]. Саме у такому контексті трактує цивільно-правову природу суспільних відносин Р.Б. Шишка, яким зазначено, що такі відносини регулюються на засадах приватності та свободи дії у приватній сфері, можуть бути як майновими, так і особистими немайновими відносинами [222, с. 28]. Рівень цивілізованості суспільства та розвинутості правосвідомості його громадян визначається всебічним застосування саморегульованих механізмів і яскраво вираженою потребою саме у приватноправовому регулюванні [107, с. 5].

Ю. Атаманова, розкриваючи господарсько-правове регулювання інноваційних відносин, зазначає, включення до їх складу спектру особистих немайнових відносин, пов'язаних із створенням та розпорядженням об'єктами інтелектуальної власності та іншими результатами інтелектуальної діяльності, які регулюються Цивільним кодексом України [4, с. 174].

Наведені твердження щодо природи немайнових відносин свідчать про те, що вони є невіддільним компонентом об'єкта приватноправового регулювання, а тому включаються і у сферу регулювання інноваційних відносин.

Безумовно, що інноваційні відносини в межах своєї приватноправової складової включають в себе як майнові так і немайнові відносини, пов'язані із майновими. Саме цей спектр відносин, що входять до інноваційних, ґрунтуються на приватноправових методах регулювання – юридичній рівності, вільності волевиявлення та майновій самостійності. Однак майнові та немайнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільності волевиявлення та майновій самостійності, як предмет правового регулювання цивільно-правового договору в контексті саме інноваційних правовідносин не відображають його особливості як регулятора цієї сфери. Майнові та немайнові відносини багатогранні та багатоаспектні за своїми змістовими характеристиками і, однозначно, потребує розкриття того, у яких саме аспектах такого роду відносини проявляються у сфері інновацій та, відповідно, договірною їх регулювання.

Про приватноправові механізми регулювання інноваційних відносин із використанням конструкції цивільно-правового договору можемо говорити не лише в силу характерності для них методів цивільно-правового регулювання на кшталт юридичної рівності, вільності волевиявлення та майнової самостійності, але й в силу змістової характеристики інноваційних відносин.

У науковій літературі пріоритетною слід визнати на сьогодні позицію, за якою інновації у правовій площині є об'єктами права інтелектуальної власності.

Н.С. Кузнєцова наголошує, що нормативні положення, які установлюють порядок використання та захисту прав інтелектуальної власності є за своєю суттю різногалузевими, зокрема, належать до конституційного, адміністративного, кримінального, процесуального тощо. У той же час, особливе місце серед них належить цивільно-правовим нормам [100, с. 59].

Як зазначає Л.М. Долгополова, основною категорією (або об'єктом) інноваційних відносин є інтелектуальна творча діяльність людини [69, с. 20]. Вважаємо за доцільне приєднатися до такої позиції. Вважаємо, що таке твердження, в першу чергу, базується на законодавчому визначенні інновацій, які відповідно до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» є новоствореними (застосованими) і (або) вдосконаленими конкурентоздатними технологіями, продукцією або послугами, а також організаційно-технічними рішеннями виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [149]. Саме якісна характеристика новизни знаходиться в основі інновацій і заводить нас у сферу відносин права інтелектуальної власності. Цивільно-правова природа останніх не викликає сумніву і саме вони становлять основу предмета регулювання цивільно-правового договору у площині інноваційної діяльності.

Однак, на нашу думку, самими лише відносинами права інтелектуальної власності предмет регулювання цивільно-правового договору в сфері інноваційних відносин не обмежується. Законодавче визначення інновацій та інноваційної діяльності в Законі України «Про інноваційну діяльність» дозволяє

говорити про те, що сама суть інновацій та відповідної діяльності є комерційною, тобто спрямованою на отримання прибутку. І досягнення цього результату напряму пов'язане із розробкою та використанням об'єктів права інтелектуальної власності. Вказаний аргумент визначає іманентну притаманність для інноваційних відносин фактору інформації та її особливої цінності. Однозначно, це інформація із обмеженим доступом, яка має інсайдерську природу або ж комерційна таємниця. Тісний взаємозв'язок між відносинами права інтелектуальної власності та інформаційними відносинами є беззаперечним.

У доктрині цивільного права проблема співвідношення об'єктів права інтелектуальної власності та інформації як об'єктів правовідносин вважається достатньо дискусійною. Як на одну із пріоритетних слід вказати позицію О.В. Кохановської, якою підкреслюється можливість існування інформації у різних проявах, як особисте немайнове благо, як результат інтелектуальної власності, як інформаційний продукт, що може бути предметом правочину [88, с.101]. Багатоаспектність інформації визначає не лише тісний взаємозв'язок між результатами інтелектуальної діяльності та інформацією, але й свідчить про суттєву особливість останньої, яка не дозволяє поставити знак рівності між цими поняттями. В цьому плані позитивно сприймається твердження А. Кодинця, що «базою регламентації інтелектуальної власності має бути приватноправове регулювання інформаційних відносин. Кожен об'єкт інтелектуальної власності є результатом інтелектуальної діяльності людини, тобто має інформаційний характер, проте не завжди інформація є результатом творчості, який охороняється як об'єкт інтелектуальної власності. Сфера правового регулювання інформаційних відносин набагато більша за інститут інтелектуальної власності» [83, с. 17].

Враховуючи зазначене, обґрунтованим видається стверджувати про існування в межах інноваційних відносин тих, які виникають у сфері права інтелектуальної власності та інформаційних відносин, попри їх тісний, нерозривний взаємозв'язок. У розрізі нашого дослідження інформаційних

відносин та відносин права інтелектуальної власності як предмета регулювання цивільно-правового договору, можемо також стверджувати про їх нерозривний взаємозв'язок: цивільно-правові договори у сфері інтелектуальної власності містять, окрім умов щодо створення та користування об'єктами права інтелектуальної власності також умови щодо нерозголошення та використання інформації (чи то інсайдерської чи то комерційної таємниці). До таких договорів можемо віднести такі: ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, договір комерційної концесії тощо.

Визначені вище відносини права інтелектуальної власності та інформаційні відносини, охоплюються поняттям майнових та особистих немайнових цивільних відносин і становлять основу предмета правового регулювання цивільно-правового договору. Однак, на нашу думку, ними останній не вичерпується. Складна природа інноваційних відносин визначає наявність у їх складі значного сегменту відносин, іменованих у науці організаційними. Про такі відносини зазначається у доктрині як цивільного, так і господарського права, однак змістове навантаження їх тлумачиться по-різному.

Так, на наявності організаційних відносин у сфері інноваційних наголошують провідні фахівці у сфері господарського права. Зокрема, О.Є. Сімсон зазначає, що такі відносини становлять суттєву частину інноваційних, однак пов'язує їх із регулюванням (керуванням) інноваційною діяльністю [178, с. 101]. Видається, що у плані приватноправовому зміст організаційних відносин розглядається у дещо іншій площині. По-перше, вони опосередковуються методами цивільно-правового регулювання – юридичної рівності, вільності волевиявлення, майнової самостійності. Однак, і з позиції змісту, організаційні відносини в межах цивільного права трактуються у іншій іпостасі. Інноваційні відносини, будучи пов'язаними із створенням, використанням інновацій як об'єктів права інтелектуальної власності та впровадженням їх у виробництво, вимагають складних фактичних та юридичних дій, спрямованих на

впорядкування правових зв'язків між їх учасниками. Зміст таких відносин у теорії цивільного права охоплюється поняттям організаційних відносин. Такий вид відносин не включений безпосередньо до предмета регулювання цивільним правом, однак його існування підтримується на сьогодні значною кількістю учених.

Р. А. Майданик трактує цивільно-правові організаційні відносини в якості правовідносин юридичної процедури, зорієнтованих на виникнення та упорядкування дій учасників організованого правовідношення відповідно до прав і обов'язків, які становлять зміст зазначеного правовідношення [116, с. 106-107]. Виокремлюють організаційні відносини в межах приватноправових також ряд інших учених [175, с. 71; 213, с. 13-15; 93, с. 225; 18, с. 86-87].

Існує також і протилежна позиція, яка критично сприймає організаційні відносини в якості складових цивільних. Зокрема, М. М. Сібільов сприймає припущення про можливість існування організаційних правовідносин, але аж ніяк в якості складової частини предмета цивільного права в силу допоміжного їх характеру, а не основного [142, с. 148].

На думку В.І Борисової не можна не помітити, це те, що цивільне право справді регулює відносини, які навряд чи повною мірою можна беззастережно віднести до майнових. Наприклад, це стосується відносин, що виникають на підставі попереднього договору, коли сторони зобов'язуються упродовж певного строку укласти договір у майбутньому на умовах, встановлених попереднім договором (ст. 635 ЦК України); відносин, пов'язаних з обранням органів юридичної особи тощо. Вважаємо, що організаційно-правові відносини мають право на існування у межах цивільно-правового регулювання, оскільки основна їх функція — обслуговування інших цивільних правовідносин [20, с. 86].

Варто погодитися із позицією ученої про існування таких відносин в межах цивільно-правових. М. М. Сібільов критикує такий підхід в силу того, що перелік цивільних відносин, які входять до предмета цивільно-правового регулювання і передбачений у ст. 1 ЦК України, є закритим і розглядати можливість зміни цієї ситуації можливо виключно після довготривалої дослідницької роботи щодо

розкриття сутності цивільних відносин як предмета цивільного права [142, с. 149].

О.І. Харитонова комплексно окреслює цю проблему у своїх працях і формує, як видається найбільш оптимальний підхід щодо вирішення питання про включення організаційних відносин в предмет цивільно-правового регулювання.

Учена виокремлює такі характерні риси організаційних цивільних правовідносин: 1) притаманність для них обслуговуючого функціонального призначення, так як вони спрямовані на упорядкування цивільних правовідносин; 2) відмінність означеного взаємозв'язку між основними цивільними та допоміжними організаційними зумовлюється конкретним етапом розвитку особистих немайнових та майнових правовідносин. Відповідно, сам вказаний взаємозв'язок є відмінний за своїм змістовим навантаженням, так як у одній ситуації організаційні відносини є передумовою для виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, а в іншій – організаційні відносини є безпосередньою складовою тих зв'язків, що виникають в суб'єктів існуючих цивільних правовідносин [203, 9-16]. Вважаємо за потрібно підтримати твердження О.І. Харитоновою щодо поліваріантності правової природи організаційних відносин у цивільному праві.

Таким чином, можна зробити висновок, що організаційні відносини дійсно мають особливе місце в сфері цивільно-правового регулювання в силу специфічних їх характеристик, однак не потребують при цьому розширення переліку видів цивільних правовідносин, так як органічно вписуються в ті, які уже закріплені у ст. 1 ЦК України – особисті немайнові чи майнові.

Організаційні відносини у сфері інновацій опосередковуються, зокрема, договорами про спільну діяльність. Ці договори відповідно до чинного законодавства є правовою основою діяльності інноваційних структур без статусу юридичної особи. Такий висновок випливає із ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», за якою технологічний парк може діяти у формі групи юридичних осіб (далі - учасники технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну

діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [148].

Таким чином, можемо зробити висновок, що предметом приватноправового регулювання цивільного договору у сфері інноваційних відносин є: відносини у сфері права інтелектуальної власності та, по'язані із ними інформаційні відносини; організаційні відносини, спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційних відносин; майнові відносини щодо створення та реалізації інновацій.

Договір опосередковує можливість максимально ефективного врахування інтересів кожної із його сторін за рахунок спектру звичайних та випадкових його умов, які детерміновані тим, що договірна конструкція первинно є породженням диспозитивного регулювання переважно правових відносин. Об'єктивним відображенням вказаних положень є дефініція договору, зазначена у ст. 626 ЦК України, за якою договір це є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Саме домовленість текстуально консолідує в собі усі розкриті нами положення щодо широкого спектру правових механізмів, спрямованих на функціональне призначення договору як акту індивідуального правотворення.

Однак, остання якість проявляється і у інших засадничих принципах регулювання як приватноправових відносин загалом, так і договірних відносин зокрема. Ідеться про принцип свободи договору. Вказаний принцип закріплений у ст. 3 ЦК України і є одним із проявів диспозитивності. Змістове наповнення цього принципу можемо віднайти у інших статтях ЦК України, наприклад, у ст. 6, за якою сторони можуть укласти договір, не установлений безпосередньо у нормах цивільного законодавства, але такий, який укладений згідно принципів цивільного права – непоіменований договір; передбачити у договорі, який

безпосередньо закріплений у цивільному законодавстві індивідуальні положення, не установлені в законі.

Саме означеним шляхом іде практика Верховного Суду, який, здійснюючи тлумачення ст. 6 ЦК України у Постанові КЦС ВС від 21.03.2018 року у справі № 761/11589/16-ц наголосив, що такі непоіменовані договори мають відповідати загальним засадам цивільного законодавства, оскільки не визначені у його актах і сторони врегульовують свої відносини в таких договорах на власний розсуд [135]. Таким чином, саме означені норми про непоіменовані договори є проявом задекларованого у законодавстві принципу свободи договору, за яким учасники цивільних відносин можуть самостійно конструювати необхідні їм моделі договорів і єдиною межею тут є відсутність суперечності положенням чинного законодавства [40, с.281]. І тут виникає логічне питання про конкретні норми цього законодавства, від яких ми повинні відштовхуватися, розробляючи індивідуальну модель договору. У цьому плані варто приєднатися до тверджень М.К. Галянтича, за якими регламентація таких непоіменованих договорів здійснюється згідно із загальними положеннями ЦК України щодо договору, щодо зобов'язання конкретно [50, с.8].

Така свобода договору має свій прояв також і у інших площинах, як-от, наголошує А.В. Луць, вона може бути у вигляді обрання контрагента; визначенні сторонами випадкових умов договору; обранні форми договору, якщо це допускається законом; можливості укладення так званих змішаних договорів; можливості установлювати способи забезпечення договірних зобов'язань такі, які найбільш відповідають індивідуальним інтересам сторін договору [110, с.47;68 с. 142]. Провідні цивілісти виокремлюють значний перелік можливих питань, які можуть вирішуватись в межах принципу свободи договору. Наприклад, питання щодо вступу чи не вступу у договірні відносини; щодо вибору контрагента договору; щодо місця укладення договору чи часу його укладення; щодо змісту договору чи зміни його умов за домовленістю між сторонами чи розірвання договору тощо [67, с.23-24]. Звичайно, що свобода договору не безмежна і тут варто беззаперечно погодитися із Н. С. Кузнецовою,

яка якраз наголошує про такі межі. Учена зазначає, що вказаний принцип здійснюється виключно відповідно до вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості (ст. 627 ЦК України) [124, с.15].

В.А. Васильєвою влучно наголошується, що саме свобода договору, аналогія закону та права і пандектний принцип нормативного регулювання є тими ефективними засобами, спрямованими на оптимальне вирішення усіх потреб сторін договору у процесі домовленості [35, с.4]. Цілком зрозуміло, що означений ученими інструментарій має певні межі, виходячи із загальновідомого у юриспруденції принципу – право однієї особи завершується там, де починається право іншої особи. Такі межі окреслюються, в першу чергу, нормативними актами, однак, окрім того, звичаями ділового обороту, та загальними засадами цивільного законодавства, наприклад, добросовісністю, розумністю та справедливістю. Таким чином, як справедливо зазначає Є.О. Харитонов та О.І. Харитонova, призначення свободи та диспозитивності при укладенні договору полягає у забезпеченні можливості домовитися вільно щодо самого факту укладення договору та, як наслідок укладення, про умови договору, які будуть для сторін істотними та відповідатимуть їхнім індивідуальним потребам. У той же час, вказані інструменти диспозитивності правового регулювання не абсолютними, так як можливість їх реалізації визначається межами нормативних актів та визначених в них загальних засад цивільного законодавства [204, с.14].

Свобода договору є одним і пріоритетних трендів права Європейського Союзу. Такі висновки можливо сформулювати із аналізу Draft Common Frame of Reference. Саме договірна свобода є визначальним принципом відповідно до його положень, згідно із якими втручання у договірне регулювання між сторонами допускається за умови девіації у їх регулюванні та посягання на суспільні інтереси, а також у разі утримання осіб від повідомлення інформації щодо майбутнього договору на етапі домовленості щодо його умов [236, с. 61–71].

Означені положення розкривають аргументи, які пояснюють популяризацію у доктрині трактування договору як джерела цивільного права. Наприклад, Н.С. Кузнецова у своїх працях наголошує на тому, що договір набуває характерних для джерел цивільного права ознак за умов, коли він регулює відносини інакше, аніж це встановлено в актах цивільного законодавства. відповідно, договір при таких обставинах стає своєрідним правовим стандартом для сторін договору у плані належної для них поведінки [99, с. 12–18]. Якщо розглядати договір саме в якості джерела права, то варто наголосити на специфіці обов'язковості його положень. І справді, як справедливо підкреслює А.Г. Бірюкова, у результаті укладення договору як домовленості формуються, як називає їх учена, моно-норми. Вони регулюють відносини лише виключно між сторонами договору [13, с. 90]. Саме під час розгляду цього аспекту трактування договору як джерела цивільного права доречним буде згадати про легальне регулювання цивільних відносин. Адже норма, визначена в законі, має загальнообов'язковий характер і, відповідно, для неї не характерним є встановлення чіткого кола зобов'язаних осіб. У договорі ситуація кардинально протилежна, так як його норми є обов'язковими суто для сторін договору. Тобто ідеться про індивідуальне правове регулювання.

Таким чином, розкривається природа договору як акта індивідуального правотворення в силу: здатності трансформувати норми чинного законодавства; моделювання індивідуальних умов договору; персоніфікація спрямованості обов'язковості норм договору; творення за допомогою договору норми права, але не закону.

Дослідження цивільно-правового договору як регулятора інноваційних відносин не буде повним без урахування поширених на сьогодні так званих *інтегрованих договорів*, про які веде мову у своїх працях В.А. Васильєва [33, с.127]. Р.Б. Шишка зазначає у своїх працях, що це родове поняття для групи договорів, які опосередковують правові відносини між учасниками інвестиційного процесу на із використанням положень норм інвестиційного

законодавства. Учений зазначає, що це не якийсь конкретний вид договору, а певний алгоритм таких договорів [221, с.120].

Їх так звана інтегрованість проявляється у тому, що їх ознак може набувати будь-який договір, що регулює суспільні відносини. Зазначені наукові позиції отримують своє продовження у судовій практиці. Зокрема, відповідно до постанови Великої Палати Верховного Суду від 29 січня 2019 року у справі № 916/4644/15, Інвестиційний договір як окремий вид цивільно-правових договорів може містити положення різних видів цивільно-правових договорів залежно від предмета й цілей інвестування (договору про спільну діяльність, капітального будівництва, кредитування, купівлі-продажу, довірчого управління майном) [137].

Однак наскільки їх риси можуть проявлятися у досліджуваних нами договорами? Який ступінь їх прояву? І чи впливає на приватноправову природу тих договорів, які застосовуються у приватноправовому сегменті інноваційних відносин?

Безумовно, що з приводу інвестиційного договору в силу науковості виокремлення такого поняття існують різні твердження. Поміж них основні – це публічна та приватна природа інвестиційного договору. однак аналіз наукової літератури свідчить про поширеність саме приватноправового трактування природи інвестиційного договору.

В.В. Кафарський стверджує, що інвестиційний договір має природу правочину, який укладається між кількома особами, і предметом якого є вкладення усіх видів майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [80, с.105]. О.М. Вінник визначає даний договір як такий, що має майново-організаційний характер, сторонами якого є інвестор або ж уповноважена ним особа та інші учасники інвестування, і предметом якого є вчинення практичних дій щодо вкладення інвестицій у передбачений договором об'єкт, що має на меті отримати очікуваний інвестором соціально-економічний ефект [48, с.89]. О.Є. Сімсон визначає поняття інвестиційного

договору в якості угоди про сумісну діяльність, або ж будь-якої іншої цивільно-правової угоди, відповідно до якої інвестор, виступаючи однією стороною договору, передає одержувачу інвестицій (іншій стороні) у власність або ж користування майно, майнові права та/або інші цінності, які мають ринкову вартість, а одержувач інвестицій, у відповідь має обов'язок сплатити інвестору частину прибутку(доходу) передбачену договором, який отриманий буде ним в результаті підприємницької діяльності [177, с. 220].

На універсальності інвестиційного договору роблять наголос у своїх працях В.А. Васильєва та А.В. Зеліско. Учені зазначають, що інвестиція проявляється у капіталовкладенні, за яким інвестувати можемо будь-що (за винятком обмежень, установлених чинним законодавством) у будь-що, так як Закон не обмежує інвестиції суто підприємницькою діяльністю. І соціальний та економічний ефект як результат капіталовкладення дозволяє максимально широко його трактувати. Відповідно, із позиції зовнішньої форми капіталовкладення може проявлятися у будь-якому цивільно-правовому договорі [34, с. 104].

Підтримуючи викладені вище позиції учених про інтегрованість, збірність та універсальність інвестиційного договору як приватноправового, варто зазначити також і характерність для застосовуваних у сфері інноваційної діяльності договірних конструкцій ознак інвестиційного договору. Для аргументації цього знову ж таки звертаємося до суті інновацій, що проявляється у їх легальному визначенні у положеннях Закону «Про інноваційну діяльність». Термін «комерціалізація», на нашу думку, позначає основні акценти щодо розуміння природи інновацій у сучасному суспільстві. Адже усі вони розробляються та впроваджуються для їх комерціалізації, тобто досягнення економічного та соціального ефекту. Вказане органічно вписує усі можливі договірні конструкції, застосовувані у сфері інновацій у конструкцію інвестиційного договору. Таким чином, можемо цілком аргументовано стверджувати про притаманність для цивільно-правових договорів у сфері інноваційних відносин ознак інвестиційного договору як приватноправового

договору, предметом якого капіталовкладення з метою досягнення економічного та соціального ефекту.

Безумовно, що наведені вище особливості прояву цивільно-правового договору у сфері інноваційних відносин унеможлиблюють спроби сформулювати чітку систему застосовуваних договірних конструкцій [190, с. 170]. І це, в першу чергу, детермінується перманентним застосуванням і непоіменованих договірних конструкцій у цій сфері. Попри це, можемо стверджувати про наявність кількох основних груп поіменованих у законодавстві договорів, які є основою для регулювання досліджуваних відносин:

-договори, які проявляючись у іпостасі юридичного факту, є підставою або передумовою для інноваційної діяльності. Такі договори є регуляторами, по суті, організаційних відносин, тих, які спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційної діяльності. При цьому, такі договори характерні не лише для класичної договірної форми інноваційної діяльності, але й для корпоративної. Це засновницькі договори (метою яких є створення юридичної особи) та договори про спільну діяльність;

-договори, які опосередковують відносини інтелектуальної власності щодо існуючих інновацій. Це, зокрема, договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. ЦК України у цьому плані пропонує цілий ряд усталених поіменованих договірних конструкцій. Зокрема, у ч. 1 ст. 1107 кодексу установлені такі види договорів, які є договорами, спрямованими на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності: 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) ліцензійний договір; 3) договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; 5) інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [212]. Їх застосовуваність у сфері інновацій є меншою за питомою вагою, позаяк саме створення інновацій є основою інноваційної діяльності. Такі договори не зазначають впливу на них інновацій як

інтегрованого об'єкта, так як спрямовані винятково на передачу майнових прав інтелектуальної власності;

-договори щодо створення інновацій, поміж яких основне місце належить договору на виконання науково-дослідних робіт та договору на виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Дві ці групи договорів належать до тих, які опосередковують створення та подальше впровадження інновацій;

-договори, які опосередковують інформаційні відносини у сфері створення та реалізації інновацій. Як зазначає О.В. Кохановська, вітчизняна наука не містить єдиної концепції щодо регулювання договірних інформаційних відносин. У той же час, учені неодноразово розглядають у своїх працях різні окремі види договорів із інформаційним характером. Наприклад, до таких договорів, зазначає О.В. Кохановська, відносять: договір про надання інформаційних послуг; договір про конфіденційність; договір на створення і передачу науково-технічної продукції, договір про надання телекомунікаційних послуг, договір про взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, договір про надання послуг поштового зв'язку, договір про надання послуг електронного цифрового підпису; договір про надання консалтингових послуг, договори про надання послуг хостингу, договір про проведення маркетингових досліджень та ряд інших [92, с. 53]. Такі договірні конструкції не є поіменовані у ЦК України, а сама природа таких договорів, умови яких можуть міститися у інших означених вище характерних для інноваційних відносин групах договорів, ускладнює можливість тверджень про самостійність інформаційних договорів та окремих їх видів, які виділяють у доктрині. Таким чином, напрошується висновок, що означені договори не є абсолютно окремою групою договорів, так як можуть поєднуватися із договорами вищезазначеними, а можуть укладатися окремо як супровідні до означених вище договорів.

Усі викладені у роботі положення свідчать про те, що цивільний договір дійсно є станом на сьогодні універсальною конструкцією для приватноправового регулювання інноваційних відносин. Це є досконалий інструмент так званого

«м'якого права» у європейській спільноті, який дійсно здатний за рахунок принципів свободи договору та можливості укладання непоіменованих договорів бути самодостатнім актом правотворення, враховуючи максимально оптимально індивідуальні інтереси учасників інноваційних відносин.

1.3. Інновації як об'єкт інноваційних відносин та як об'єкт цивільно-правового договору.

У роботі нами аргументувалася теза, що сфера правовідносин не впливає на приватноправовий характер договору за умови характерності для регульованих ним відносин юридичної рівності та вільності волевиявлення учасників. Приватноправова природа таких договорів є їх сталою константою. Стосовно ж об'єкта правовідносин, останній може визначати окремі особливі ознаки застосовуваних договорів. При чому, вплив об'єкта правовідносин може проявлятися лише у видових характеристиках тих договірних механізмів, які застосовуються.

Саме правовий аналіз поняття інновацій, їх правових характеристик є тією належною базою, яка дозволить виявити алгоритми впливу останніх на правові якості договору як регулятора інноваційних відносин.

З позиції теоретико-правової інновації є об'єктом інноваційних відносин і також об'єктом договорів, які укладаються у цій сфері.

У теорії цивілістики напрацьовано кілька концептуальних підходів щодо розуміння об'єкта правовідносин. Поміж них, у найбільш загальному вигляді можна виокремити моністичну та плюралістичну концепції. З етимологічної позиції моністичні концепції ґрунтуються на трактування об'єкта правовідносин в якості одиничного цілісного правового явища. Однак у межах моно підходів до трактування об'єктів правовідносин безумовної єдності також немає. Зокрема, якщо проаналізувати наукові праці учених з цього приводу, то можемо дійти висновку, що поміж них є розуміння такого єдиного об'єкта як дії і як речі. В

одному випадку – це поведінка, в іншому – матеріальна річ об'єктивної дійсності. Щодо першого підходу, тут варто безперечно погодитися із висновком Ю. Ходико, що в основі моністичної теорії «поведінки» (об'єкта дії) знаходиться фактор розмежуванні змісту правовідношення, який проявляється у комплексі прав та обов'язків, та об'єкта як поведінки зобов'язаної особи [205, с. 52]. У межах моністичних підходів щодо трактування об'єкта також варто приділити увагу трактуванню останнього як речі, як об'єкта матеріального світу щодо якого виникають, змінюються та припиняються цивільні права та обов'язки. Прибічники такого розуміння об'єкта, на противагу попередньому, не розмежовують поведінку учасників відносин і їх права і обов'язки як зміст правовідносин. З цього приводу варто навести тезу І.В. Спасибо-Фатєєвої, яка відзначає, що уявлення про об'єкти прав постійно змінюється. І якщо раніше ми могли вести мову лише про такий об'єкт який є матеріалізованим, то сучасні соціально-економічні умови, за яких розвиваються правовідносини призводять до суттєвої зміни такий поглядів на об'єкти правовідносин [185, с. 14].

Як зазначає О.В. Зайчук, правовідносини завжди мають об'єкт, адже його відсутність робить вступ осіб у відносини такими, які позбавлені сенсу. Таким чином, учений не допускає існування так званих «безоб'єктних» правовідносин [73, с. 185]. У цьому плані доречним видається приєднатися до наукової позиції про відсутність відносин без об'єкта. Адже об'єкт, як той фактор, який визначає запуск відносин в дію, спричиняє їх виникнення, зміну чи припинення, є для них іманентно характерним. Проектування ж цих класичних концепцій трактування об'єкта правовідносин на сучасні реалії спонукає до висновку про наявність і значне поступове поширення відносин, об'єктом яких не є реально існуючі речі, як об'єкти матеріального світу. В епоху цифрових технологій, тотальної диджиталізації, максималізації поширення так званого «безтілесного майна» концепція трактування об'єкта правовідносин як речі – як об'єкта матеріального світу із обов'язковою об'єктивованою формою не відповідає потребам сучасної практики.

Як бачимо, моно-концепції в сучасних умовах розвитку суспільних відносин відзначаються складністю абсолютного застосування у прикладній площині. Вказане пов'язане, як уже зазначалося нами вище, як різнобічністю розвитку суспільних відносин, бумом цифрових технологій, тотального поширення безтілесного майна у сфері цивілістичних відносин.

Означене на перший план ставить антагоністичні до викладених підходи розуміння об'єктів правовідносин, які, традиційно, називають плюралістичними. Саме плюралістична концепція легалізована у ст. 177 ЦК України, за якою об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні та нематеріальні блага [212].

Аналіз ст. 177 ЦК України дозволяє також прослідкувати домінуючу позицію у сучасній цивілістиці щодо розуміння об'єкта цивільних правовідносин – через майнове чи немайнове благо. Такі блага можуть набувати різноманітних форм, що органічно узгоджується із плюралістичним підходом щодо їх переліку. Дійсно, об'єктами правовідносин може бути не лише уречевлений об'єкт, але й майнові права, так звані цифрові активи, цілий ряд немайнових благ, як-от: інформація, результати інтелектуальної діяльності за умови їх охороноздатності тощо. Як справедливо зазначає О.В. Зайчук, лише наявність об'єкта права викликає необхідність виникнення і здійснення самих правовідносин. [73, с. 185]. Об'єкти правовідносин – це певні матеріальні та духовні блага, визнані державою за допомогою законів і здатні задовольняти інтереси суб'єктів правовідносини [197, с. 239].

При чому, потрібно враховувати, що зазначений у ст. 177 ЦК України перелік означених майнових і немайнових благ має не вичерпний характер, що можна оцінити як однозначно вдалий крок з позиції юридичної техніки. Адже маємо ситуацію, коли внаслідок технологічного буму постійно виникають усе нові і нові види об'єктів цивільних правовідносин, які потребують правової регламентації. А виключність переліку в ЦК України визначила б потребу постійних змін до його положень. Саме тому відкритість і плюралістичність

переліку об'єктів правовідносин є даниною сучасним соціально-економічним суспільним відносинам.

Розкрита вище плюралістичність може бути також охарактеризована як перманентно притаманна якість для інновацій.

Будь-який дослідницький процес щодо правового явища завжди починається з аналізу його поняття. Вказане дозволяє окреслити його характерні ознаки, кваліфікуючі та факультативні ознаки, визначити яким саме чином вони проявляються у площині правозастосування. Розкриття будь-якого правового поняття доцільно проводити у двох площинах: законодавчій та доктринальній. Такий шлях виправданий, адже законодавча норма не в змозі вмістити усі ознаки правового поняття, оскільки будь-яка дефініція відповідно до вимог юридичної техніки будується стисло і лаконічно, щоб не перенавантажувати норму зайвими текстуальними зворотами і не ускладнювати її праворозуміння та правозастосування. І лише доктринальне тлумачення поняття дозволяє виокремлювати та встановлювати особливості правозастосування досліджуваного поняття в конкретних правових ситуаціях.

Розглядаючи законодавчу дефініцію інновацій, в першу чергу, потрібно звертатися до спеціального нормативного акта – Закону України «Про інноваційну діяльність», згідно із положеннями ст. 1 якого інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Виходячи із законодавчого визначення, можна виокремити такі їх ознаки:

1)максимально широкий підхід законодавця щодо безпосередньо об'єктного переліку: технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення;

2)новизна, яка відповідно до положень Закону трактується надзвичайно широко, так як передбачає не лише новоствореність, але й просто удосконаленість існуючих об'єктів. Варто зазначити на те, що рівень

удосконаленості, насправді, має досить абстрактне наповнення, так як відсутні, фактично, вимоги щодо нього;

3) конкурентоздатність, яка має адміністративний, комерційний чи інший характер. Відповідно, інновації як об'єкти можуть бути характерні для будь-якої сфери: як комерційної, так і не комерційної;

4) функціональне призначення спрямоване на істотне поліпшення структури та якості виробництва і (або) соціальної сфери. Таким чином, функціональність призначення та сфери застосування інновацій є універсальною. Вона не обмежується якимось сферами діяльності, не обмежується вимогами щодо комерційної чи некомерційної діяльності, в межах якої вони застосовуються.

Стосовно першої ознаки про широкий підхід законодавця до переліку об'єктів інновацій. У Законі використовуються такі терміни: технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення. Відповідно до словника іншомовних слів технологія (*англ. technology від давньогрек. τέχνη — уміння і λόγος — думка*): 1. сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь. 2. сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій тощо. 3. застосування наукових знань для вирішення практичних завдань [11, с.101]. З позиції змістової технологія, як видається, охоплюється поняттям інноваційного продукту, яке надається у ст.1 цього ж Закону - результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом.

Інноваційна продукція - нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом. По-перше, означений Закон насправді не містить чітких вимог щодо того, які саме об'єкти набувають ознак інновацій. Відповідно, можна зробити висновок про невичерпність таких об'єктів та включення конкретних із них до інновацій в силу оцінки кожного конкретного випадку створення чогось нового чи удосконалення чогось у виробничій чи соціальній сфері. По-друге, як бачимо, Закону у своїх дефініціях

суперечить сам собі, оскільки у визначенні інновацій вживається окремо поняття продукції і послуг [189, с.86]. І, водночас, у тій же ж статті поняття продукції включає в себе послуги. Видається, що саме останній підхід є більш обґрунтований, оскільки товари та послуги дійсно охоплюються поняттям продукції як такої, яка є оборотоздатною і споживається учасниками суспільних відносин у процесі надання (у випадку послуги) або ж споживається після відчуження набувачем (у випадку товару).

Стосовно організаційно-технічних рішень, то якщо проаналізувати наведене вище визначення технології, то можемо зробити висновок, що усі три можливі площини трактування технології, по суті, є тотожними діям, що є організаційно-технічними рішеннями, оскільки проявляються у певних знаннях щодо послідовності здійснення окремих операцій чи можливих шляхах застосування якихось нових знань на практиці. Таким чином, термінологічно поняття «технологія» та «організаційно-технічне рішення» накладаються один на одного.

Сама новітність чи удосконаленість суті інновації викликає роздуми щодо доцільності включення у їх поняття і самого інноваційного продукту і, водночас, тієї продукції, яка виробляється внаслідок застосування інновації. Видається, що інновація має мати технологічний характер, а не проявлятися у товарах та послугах, які виробляються за допомогою певних технологічних новацій. Продукція може бути одним із проявів інновацій, якщо вона безпосередньо володіє якимось новими або ж удосконаленими якостями. Таким чином, законодавче визначення інновацій вимагає суттєвого перегляду з приводу тих понять, які використовуються для їх означення.

Таким чином, якщо виходити із законодавчого підходу щодо визначення інновацій, то до їх складу варто включати:

нові/удосконалені технології (які включають організаційно-технічні рішення щодо способів виробничих процесів, їх послідовності, застосування нових знань для здійснення виробничого процесу);

продукцію із новими/удосконаленими якостями та властивостями – товари та послуги.

Термінологічні питання також виникають щодо застосування понять «інновація» та «інноваційний продукт». Законодавчо установлені різні їх визначення. Інновація визначається через змістовий критерій – що саме туди входить. А у визначенні інноваційного продукту законодавець застосовує критерій виду діяльності, що це - результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом. Фактично законодавець веде мову про одне і те ж саме поняття, але із застосуванням різних критеріїв його розуміння. На нашу думку, має місце два терміни із однаковим змістом, що однозначно не сприяє послідовному термінологічному апарату у сфері інноваційної діяльності. Видається, що саме інновація є прийнятним терміном для позначення інтегрованого об'єкта правовідносин.

Фактично, ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» виходить не із правових підходів тлумачення поняття інновацій, а економічних. Такий висновок напрашується в силу аналізу визначень інновацій вченими-економістами. Наприклад, зазначають сучасні учені-економісти, у працях Й. Шумпетера термін "інновація" розкривається через поняття нової комбінації виробничих засобів або ж систем організації виробничого процесу. Поміж ознак інновацій учений робить наголос на впровадження таких засобів у виробництво. До інновацій учений відносить: використання нової техніки, нових технологічних процесів або нового ринкового забезпечення; виробництво продукції з новими властивостями; використання нової сировини; зміни в організації виробництва і його матеріально-технічне забезпечення; виявлення нових ринків збуту [23, с.87]. Варто зазначити, що такі підходи щодо трактування інновацій ще ширші, аніж в законодавстві. Окрім того, варто вказати на дискусійність віднесення до об'єктів інновацій пошук нових ринків збуту, а також матеріально-технічне забезпечення виробництва. Очевидно, що останні є видом діяльності, організаційного характеру, яка спрямована на

здійснення підприємницької діяльності загалом. Видається, що при визначення дефініції інновацій варто враховувати не лише економічні підходи щодо їх трактування, але й правові. Оскільки саме розкриття інновації як об'єкта правовідносин дозволить розкрити чітко, яким саме чином їх специфіка впливає на права та обов'язки учасників правовідносин, яким чином проявляється в основній правовій формі інноваційних відносин – цивільно-правовому договорі. Про що буде більше детально ітися далі.

Щодо другої легальної ознаки інновацій – новизни. У науковій літературі термін «інновації» достатньо часто замінюють терміном «нововведення». Наприклад, В.А. Євтушевський взагалі зазначає на відмінності понять інновацій та нововведень, так як інновації, на його думку, мають комерційний ефект [202]. Безумовно, що комерційний ефект є притаманним для інновацій, однак, виходячи із положень Закону України «Про інноваційну діяльність», не виключається можливість використання інновацій і в суто соціальній сфері, тобто некомерційній. Відповідно, ознака комерційного ефекту не в змозі розмежувати чітко поняття нововведення та інновації як позиції теоретичного аналізу, так і з позиції прикладного застосування інновацій. З праць Л.Л. Антонюк можна зробити висновок, що нововведення є різновидом інновації, так як є якісно відмінним від попередньо існуючої технології [2, с.75]. Зазначені позиції варто вважати дещо дискусійними в силу аналізу законодавчого визначення інновацій. Згідно із ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» останні визначаються як нові або ж удосконалені технології, відповідно, вказані терміни охоплюються поняттям нововведення. Таким чином, розмежувати такі поняття достатньо складно на практиці, оскільки будь-яке техніко-організаційне рішення, по суті, є нововведенням, так як спричиняє зміни у виробничому процесі, при чому, ці зміни можуть бути не лише якісними, а полягати у змінах послідовності виробничих циклів, що призведе до поліпшення якості продукції, що виробляється. Якщо сприйняти застосовуваність до інновацій характеристики їх як нововведень, то, виходячи із етимології цього поняття, варто наголосити на тому, що воно включає в себе: новизну (яка може

бути якісною або ж полягати в факторі удосконалення виробничого процесу або ж того, що виробляється в результаті нього) та фактичне використання у виробництві. Саме ознака фактичного використання у виробництві інновацій стає для неї кваліфікуючим критерієм для набуття такого особливого статусу.

Ознака конкурентоздатності інновацій, яка має адміністративний, комерційний чи інший характер, визначає універсальність таких об'єктів і можливість застосовуваності їх у будь-якій сфері суспільних відносин, як комерційній, так і некомерційній. Безумовно, що перманентно для інновацій характерною є комерціалізація, однак зміст цієї характеристики варто розуміти в широкому її значенні. Адже ідеться не лише про застосовуваність у сфері комерції, а й про здешевлення виробництва або ж поліпшення якостей продукції, що виробляється. У такому разі зазначена комерціалізація має не лише економічний, але і соціальний ефект. Таким чином, перманентно характерна для інновацій комерціалізація не виключає універсальності сфери їх застосування як у площині комерційної, так і некомерційної діяльності.

Щодо четвертої легальної ознаки інновацій, то ідеться про функціональне її призначення спрямоване на істотне поліпшення структури та якості виробництва і соціальної сфери. Дійсно, як зазначають економісти, наймасштабнішого застосування інновації зазнаються саме в сфері виробничій, коли ідеться про удосконалення якостей продукції та технологій її виробництва, що має наслідок зниження вартості продукції у поєднанні із підвищенням її якісних характеристик [94, с. 17]. Але розглядаючи дану ознаку інновацій, варто акцентувати уваги на дещо іншому її сприйнятті. Означена сфера визначає одну із основних характеристик інновацій – ідеться не просто про нові знання, а саме про прикладне їх значення і фактичне застосування цих нових знань на практиці – зазвичай, у виробничій сфері (хоча, законодавець не виключає застосовуваність інновацій у будь-якій іншій соціальній сфері суспільних відносин).

Не зважаючи на констатований нами економічний характер означеної у законодавстві дефініції інновацій та сформованих на її основі ознак, варто

ззначити суттєву їх вагомість для розкриття досліджуваного поняття саме у правовій площині. Проекція на означені характеристики інновації їх якостей саме як об'єктів правовідносин, дозволить комплексно, на основі економіко-правового підходу, розкрити їх якості і окреслити основні напрями впливу їх на зміст правовідносин, об'єктом яких вони є. Лише на підґрунті економіко-правового підходу можливим є максимально рельєфно визначити те, яким саме чином інновації впливають на цивільно-правовий договір як регулятор інноваційних відносин.

Розкриті вище характеристики інновацій, здійснені на основі аналізу норм чинного законодавства, дозволяють зробити висновок про те, що це є поняття родове, збірне, інтегроване. І вести мову про вичерпний перелік об'єктів, які можемо ідентифікувати як інновації неможливо в силу об'єктивних обставин.

Переведення досліджуваного поняття у правову площину, враховуючи іманентно характерну для нього новизну, заводить нас у сферу права інтелектуальної власності. Безумовно, що із правової позиції інновація є об'єктом права інтелектуальної власності. Базові підходи до регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності абсолютно гармонійно проектуються на інноваційні відносини та на застосування до них цивільного договору як універсального їх регулятора. В першу чергу, ідеться про те, що весь можливий дискреційний спектр юридичний дій щодо об'єктів прав інтелектуальної власності базується на диспозитивному методі регулювання, заснованому на юридичній рівності, вільності волевиявлення та майновій самостійності. Однак, попри те, що у сфері права інтелектуальної власності превалує цивілістична природа, вона не позбавлена і впливу публічно-правового інструментарію, на кшталт, адміністративного, який застосовується у аспекті оформлення прав на такі об'єкти. Має місце, по суті, та ж комплексна правова природа, у поєднанні із пріоритетом приватноправової, яка характерна і для інноваційних відносин.

Розгляд інновацій у правовій площині в якості об'єктів права інтелектуальної власності визначає потребу додаткового звернення уваги на те, що Закон України «Про інноваційну діяльність» включає до інновацій і саму

технологію нову чи удосконалену і ту продукцію, яка виробляється внаслідок її застосування. Такий підхід починає набувати ознак дискусійності, враховуючи установлений в ЦК України (ст. 419) та Законі України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 12). Згідно із ст. 419 ЦК України, маємо, на думку О.П. Орлюк, саме такий законодавчий принцип: право інтелектуальної власності і право власності на матеріальний об'єкт (виріб), де втілено твір, винахід, корисна модель – це є відмінні правові конструкції. Як наслідок, суб'єкт права інтелектуальної власності та власник речі є відмінними поняттями [139, с.66]. У такому розрізі розуміння сутності права інтелектуальної власності, видається, що новизною і, відповідно, якостями інновацій в якості об'єктів права інтелектуальної власності, володіють саме технології, вказані в Законі України «Про інноваційну діяльність», а не продукція, яка вироблена в силу їх застосування і тому має нові якості. Попри це, і одне і друге включене законодавцем у цьому спеціальному Законі до поняття інновацій. Таким чином, вважаємо, що трактування інновацій у правовій площині як об'єктів права інтелектуальної власності визначає неможливість включення на рівних до інновацій і технологій, які володіють характеристиками новизни і товарів та послуг, вироблених внаслідок їх застосування. Саме тому поняття інновацій у спеціальному Законі вимагає ґрунтовного перегляду. Зокрема, на основі проаналізованих положень, можливим є запропонувати таке визначення інновацій: Нові/удосконалені технології, які включають організаційно-технічні рішення щодо способів виробничих процесів, їх послідовності, застосування нових знань, які поліпшують структуру та якість виробництва та/або соціальної сфери.

Розкриваючи суть та характеристики інновацій крізь призму об'єктів права інтелектуальної власності, попри родовий характер обидвох понять, варто враховувати значно ширше змістове навантаження останнього. Перелік об'єктів права інтелектуальної власності є доволі обширним за змістом. Такий підхід легалізований первинно був на міжнародному рівні Всесвітньою організацією інтелектуальної власності у положенням Конвенції про інтелектуальну власність

якої визначається, що до таких об'єктів належать: літературні, художні та наукові твори; виконання пісень, звукозапис, радіо- та телепередач; винаходи; промислові зразки; торгівельні марки, фірмові найменування комерційні позначення; захист від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, які стосуються інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, літературній та художній галузях [5, с.280].

Варто зазначити, що чинне законодавство не містить визначення об'єктів права інтелектуальної власності, однак установлює їх перелік у ст. 420 ЦК України. При цьому, цей перелік має не виключний характер, що цілком обґрунтовано враховуючи дійсно стрімкий розвиток сфери інтелектуальної власності, особливо, що стосується науково-технічної діяльності. Для того, щоб не наводити тут цей обширний перелік, потрібно підкреслити, що об'єкти, які входять до нього, прийнято поділяти на кілька основних груп: твори літератури і мистецтва; результати науково-технічної діяльності – так звані об'єкти патентного права; засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг [207, с. 110; 211; с. 97]. Однак такий поділ має умовний характер, адже аналіз чинного законодавства України дозволяє дійти висновку про наявність й інших об'єктів, особливих, які не вписуються у такий розподіл. До таких об'єктів учені відносять, наприклад, наукове відкриття чи раціоналізаторську пропозицію, існування яких передбачене у нормах ЦК України [237, с. 235].

Таким чином, враховуючи масштабність змістового наповнення поняття об'єкта права інтелектуальної власності, виникає питання відповідності між собою цього терміну і терміну «інновація». І, виходячи із проведеного нами термінологічного аналізу останнього поняття, можемо дійти до цілком обґрунтованого висновку про те, що інновації є характерними не для усіх сфер, які входять до права інтелектуальної власності. Одразу поза межами залишається сфера літератури та мистецтва, яка охоплюється авторським правом. Для інновацій є характерною сфера промислового виробництва, і відповідний якісний вплив інноваційних технологій на неї. Інновації заводять нас до сфери технологічного прогресу, який, станом на сьогодні пронизує кожен сферу

суспільного життя. Саме він визначає усі основні тренди у сфері правового регулювання суспільних відносин. І, звичайно, що поняття технологічного прогресу та інтелектуальної діяльності є відмінними між собою за змістом. Оскільки технологічний прогрес охоплює собою лише сферу науково-технічну, а інтелектуальна діяльність включає окрім цієї ще й літературно-мистецьку, а також інші можливі сфери соціального життя.

Окрім того, існують обґрунтовані підстави виключити із поняття інновацій групу так званих засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту. Функціональне призначення такої групи об'єктів права інтелектуальної власності – дозволити учасниками суспільних відносин відрізнити одного суб'єкта підприємницької діяльності від іншого або ж відрізнити продукцію вказаних суб'єктів підприємницької діяльності. В даному випадку має місце прив'язка таких об'єктів до суб'єкта правовідносин і, відсутність впливу на безпосередньо технологічний процес виробництва продукції чи на зміну її якісних властивостей.

Відповідно, коли вести мову про інновації у площині трактування їх як об'єктів права інтелектуальної власності, ми опиняємося в межах так званої промислової власності – патентного права. Як доречно зазначає О.В. Кохановська, специфікою об'єктів права промислової власності є те, що такі результати інтелектуальної творчої діяльності повинні характеризуватись оригінальністю, тобто не повторювати уже існуючі досягнення у сфері науки та техніки. Рівень такої новизни установлений законом і набувають відповідного статусу такі об'єкти лише після відповідної науково-технічної експертизи, які іменуються у відповідних нормативних актах кваліфікацією [90, с. 805]. При чому, учена у працях влучно підкреслює таку необхідну якість такого роду об'єктів – як об'єктивованість форми, саме завдяки якій ці об'єкти можуть бути відокремлені від особи творця і, відповідно, зможуть бути відтворені у процесі виробництва чи іншої соціальної діяльності іншими учасниками правовідносин.

ЦК України передбачає три об'єкти промислової власності, які є охороноздатними з моменту отримання патенту: винахід, корисна модель, промисловий зразок.

Відповідно до ст. 459 ЦК України винахід є охороноздатним в якості об'єкта права інтелектуальної власності в разі наявності в нього таких ознак, як новизна, винахідницький рівень та придатність до промислового використання. Об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології [212]. Спеціальний Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» у ст. 1 визначає винахід (корисна модель) як результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології [147].

Якщо проаналізувати визначення винаходу і порівняти його із іншими об'єктами промислової власності, то можна зробити висновок, що його відмінною ознакою є винахідницький рівень. Чинне законодавство саме рівень новизни ставить в основу для розмежування об'єктів промислової власності і набуття ними статусу винаходу, корисної моделі чи то промислового зразку. І якісний рівень новизни у винаходу має абсолютний характер, який полягає у тому, що до моменту його створення і подання заяви до державної установи цей винахід не становив собою частину відомого рівня науки та техніки. Формальна відповідність винаходу такому винахідницькому рівню установлюється за результатами кваліфікаційної експертизи.

Як бачимо, і ЦК України і спеціальний Закон досить широко з позиції об'єктного переліку підходять до окреслення поняття винаходу – це і пристрій і продукт і процес. Головне, щоб вони відповідали вимогам винахідницького рівня. Такий законодавчий підхід абсолютно узгоджується із легальним визначенням інновацій, які, будучи технологіями, можуть проявлятися і в пристроях і в продуктах і в технологічних рішеннях щодо виробничого процесу.

Стосовно поняття технологічного рішення, що останнє характерне у плані винаходу не для ЦК України, а для Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», у ст. 31 якого зазначається про право особи попереднього користування, в разі, якщо вона уже використовувала

технологічне рішення іще до дати подання заявки винахідником. Взагалі, використання такого терміну як «технологічне рішення», критично сприймається у літературі. Зокрема, на думку Є.Ш. Гарєєва, така термінологія неоднозначна, позаяк результат діяльності у будь-якій галузі технології та технологічне рішення не тотожні. Вказує учений, що визначення цього поняття подається у Правилах складання і подання заявки на винахід як такого, яке відзначається новими властивостями або покращенням характеристик відомих властивостей об'єкта винаходу (корисної моделі), що можуть бути одержані при здійсненні винаходу (корисної моделі). І ученим зазначається про те, що таке визначення є значно ширшим за винахід, адже останній має бути новим і таким, якого раніше не існувало, а не удосконаленим. Саме тому пропонують замінити термін «технологія» на поняття об'єкта права інтелектуальної власності [51, с. 233]. Видається, що поняття технології є більш вузьким, аніж об'єкт права інтелектуальної власності, так як знаходиться у площині виробничої сфери і саме промислова придатність є одним із ідентифікуючих критерії належності таких об'єктів до права промислової власності. З ученим, водночас, можна погодитися щодо того, що технологічне рішення, яке є по своїй суті лише удосконаленням – не може претендувати на статус винаходу як такого. Тому тут, очевидно, існує потреба приведення окремих положень підзаконних нормативно-правових актів у відповідність до ЦК України та спеціального Закону. Варто погодитися у цьому питанні із Т.О. Музикою щодо нагальної важливості на сьогодні досягнути оптимального поєднання у юридичних термінах таких їх якостей, як системність, наявність чіткої дефініції, прагнення до однозначності, стилістична нейтральність, точність, висока інформативність [123, с. 152].

Отже, якщо розглядати таку дискусію у площині інновацій, то, навпаки, можна підкреслити відповідність такої термінології поняттю інновацій. Адже, як свідчить проведений вище аналіз їх визначення у Законі України «Про інноваційну діяльність», саме термін «технології» у широкому його трактуванні знаходиться в основі дефініції інновацій. Як видається, такий термін відображає специфіку інновацій як таких, які властиві для сфери суспільного виробництва.

Термін ж «результат інтелектуальної, творчої діяльності» є значно ширшим за своїм змістом, адже включає і сферу літератури і мистецтва і індивідуалізацію учасників цивільного обороту. Інновації ж не характерні для потреб особистого споживання їх їхніми творцями. Саме використання їх у сфері виробництва товарів, послуг чи у межах іншої соціальної діяльності робить їх спеціальним поняттям по відношенню до результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Відсутність у об'єкта права інтелектуальної власності необхідного винахідницького рівня є передумовою можливості набуття ним статусу корисної моделі. Відповідно до ст. 460 ЦК України критеріями охороноздатності корисної моделі є новизна та придатність для промислового використання [212].

Нормативна дефініція поняття корисної моделі передбачається також у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Відповідно до його положень корисною моделлю є результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технологій. До корисної моделі не застосовується критерій винахідницького рівня [147]. Таким чином, ступінь новизни для корисної моделі нижчий, аніж той, який імперативно необхідний для винаходу.

В науковій літературі побутує думка, що українське законодавство надто широко визначає об'єкти корисної моделі. З цього приводу Т.В. Романюк аргументує у своїх працях звуження переліку об'єктів винаходів, на які може бути надано правову охорону в якості корисної моделі. Зокрема, ідеться про виключення з цього переліку хімічних та фармацевтичних способів, харчових продуктів, біологічний матеріал, способів хірургічного, терапевтичного й діагностичного лікування людини та тварини [168, с. 258].

Не заперечуючи наведених вище пропозицій учених щодо усунення надмірності у переліку об'єктів, які можуть бути ідентифіковані як корисна модель, варто зазначити також і на неможливості чіткого виключного переліку таких об'єктів. Якщо піти на такий крок, то законодавець поставить себе в занадто вузькі межі. Рівень технологічного прогресу просто об'єктивно не дозволяє іти в цьому випадку шляхом імперативу, так як завжди існує висока імовірність виникнення нового об'єкту і, відповідно, потреби забезпечення його

охороноздатності як корисної моделі. При чому, як видається, корисна модель із притаманною їй відносною новизною, має бути достатньо «пластичною» конструкцією, покликаною включити в якості такої ті об'єкти, які не пройшли експертну кваліфікацію щодо наявності винахідницького рівня і надання їм правового режиму винаходу.

З трьох об'єктів промислової власності найменшим рівнем новизни володіє, безумовно, промисловий зразок. Промисловий зразок – результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Фактично, іде мова про дизайнерське нове рішення.

Стосовно промислового зразку, то молоді науковці, проводячи компаративістський аналіз вітчизняного законодавства та інших країн східної Європи, наголошують на назріваючій потребі перегляду переліку тих, об'єктів, які можуть набувати охороноздатності як промисловий зразок в сторону розширення. Зокрема, пропонують імплементувати досвід зарубіжних держав та включити до промислового зразка не лише форму, малюнок, розфарбування чи їх поєднання, але й лінії, контури, форму, текстуру, матеріалу за умови їх розрізняльної здатності [63, с. 35]. Звичайно, що рівень новизни такий об'єктів і їх, фактично, дизайнерські властивості, викликають питання щодо можливості включення їх до інновацій. Якщо виходити із визначення їх у Законі «Про інноваційну діяльність», то така новизна чи фактор удосконалення має стосуватися технологічного процесу і визначати нові чи удосконалені якісні характеристики товарів та послуг, що виробляються. Враховуючи такі якісні властивості промислових зразків, можна дійти до висновку про сумнівність їх самодостатності як повноцінної інновації. Однак, враховуючи інтегрований характер такого поняття, допустимим є включення промислового зразку як одного із об'єктів права інтелектуальної власності, які входять у комплексі до поняття інновації.

Механізм виникнення чинності прав на такі об'єкти права інтелектуальної власності спільний для них усіх. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкти промислової власності виникають із моменту їх державної реєстрації,

наслідком якої є патент. І тут пріоритетне значення має факт відповідності таких об'єктів так званим умовам патентоздатності. Такі умови мають імперативний характер і устанавлюються на підґрунті професійної науково-технічної експертизи. Можливість використання інновацій, компонентами яких є об'єкти промислової власності на кшталт винаходу чи корисної моделі або ж промислового зразка пов'язується, таким чином, із отриманням відповідного патенту. При чому, згідно із чинним законодавством патентовласником може бути не обов'язково творець (винахідник) такого об'єкту, а й інша особа.

Однак, якщо враховувати специфіку інновацій та сферу їх реалізації, то до їх складу можуть входити не лише зазначені три об'єкти, які є патентоздатними. Потрібно враховувати той факт, що чинний ЦК України передбачає й інші об'єкти, які можуть становити собою інновації чи їх складові і використовуватися у виробничій чи соціальній сферах. Наприклад, компонування інтегральних мікросхем. Майнові права на такі об'єкти пов'язуються із державною реєстрацією.

У ЦК України передбачається також і такий об'єкт як раціоналізаторська пропозиція. Проблемою у цьому питанні є те, що ЦК України не містить положень про момент виникнення майнових прав інтелектуальної власності щодо неї. У літературі зазначається, що датою визнання пропозиції раціоналізаторською є дата початку її використання.

Таким чином, до складу інновацій можуть входити об'єкти права промислової власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок), а також такі об'єкти права інтелектуальної власності, як компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторська пропозиція. Безумовно, потрібно враховувати той факт, що це об'єкти, які легалізовані в ЦК України. В силу темпів технологічного прогресу, не виключається факт можливості включення до інновацій і інших об'єктів, охороноздатність яких безпосередньо в ЦК України не устанавлена. Інтегрованість поняття інновацій та можливість включення до їх складу як одного, так і декількох означених охороноздатних об'єктів права інтелектуальної власності зумовлюється тим, що для набуття об'єктом статусу інновації не має

значення рівень новизни. Він може бути різним, починаючи від звичайних технологічних удосконалень організаційного характеру до винахідницького рівня – притаманності для об'єкту ознак абсолютної новизни, тобто не існування його до цього і не притаманності його для існуючого уже рівня науки і техніки. Тут на перше місце виступає інших критерій об'єктів промислової власності – придатність для промислового використання. Означена ознака є тією, яка визначає генетичну спорідненість цих об'єктів із поняттям інновацій. Однак, самого лише формального критерію придатності для набуття об'єктом правового режиму інновації недостатньо.

Аналіз ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» дозволяє стверджувати про використання на легальному рівні двох понять: інновації та інноваційний продукт. Виявити співвідношення у змістовому навантаженні таких понять складно. І саме через поняття інноваційного продукту Закон розкриває ознаки інновацій як охороноздатного об'єкта правовідносин. У ст. 1 Закону інноваційний продукт визначається як результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, який відповідає вимогам, установленим у Законі. А уже ст. 14 цього ж Закону містить, фактично, умови об'єктивізації форми інноваційного продукту і умови його охороноздатності. Відповідно до її положень інноваційний продукт є наслідком реалізації інноваційного проекту і науково-дослідною і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі - інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і відповідає певним вимогам. Зокрема: наявність в включення до цього продукту об'єктів права інтелектуальних власності (як правило, промислової власності, але не виключно, позаяк це може бути і інтегральна мікросхема, і селекційне досягнення і т.д.), на які є вироблені охоронні документи. Такі об'єкти права інтелектуальної власності є базовими для складу інноваційного продукту; такий продукт має удосконалювати, підвищувати науково-технічний та технологічний рівень досягнень у суспільстві; продукт має володіти певним рівнем новизни –

бути абсолютно новим чи технологічно удосконаленим, порівняно із аналогічними уже існуючими у виробництві [149].

Аналіз зазначених понять дозволяє зробити висновок, що саме інноваційний продукт є об'єктивованою формою інновацій і володіє ознаками відповідної охороноздатності. Об'єкти права інтелектуальної власності є основним компонентом продукту, однак ними він не вичерпується. Таким чином, до складу інноваційного продукту можуть входити один чи декілька об'єктів інтелектуальної власності, а також інші результати інтелектуальної діяльності (як творчої, так і не творчої). Вказане ще раз підкреслює інтегрованість досліджуваної правової конструкції і її пластичність і універсальність в плані можливості охопити як охороноздатні об'єкти права інтелектуальної власності, так і інші результати інтелектуальної чи творчої діяльності. Таким чином, якщо робити висновки щодо термінологічного співвідношення, то поняття інновацій та інноваційного продукту розглядаються законодавчо як тотожні, є комплексними за своєю правовою природою, включають в себе один чи декілька об'єктів права інтелектуальної власності, однак ними не вичерпуються.

Новизна та промислова придатність інновацій визначають особливий вплив інновацій на відносини, об'єктами яких вони виступають. Цей вплив проявляється в конфіденційності та алеаторності інноваційних відносин. Ці особливі ознаки зберігаються і при застосуванні правових форм регулювання інноваційних відносин, зокрема, договору.

Стосовно конфіденційності, то аналіз чинного законодавства свідчить про те, що така термінологія прив'язана переважно до сфери інформації (Закон України «Про інформацію» (статті 6, 11, 21) [145], «Про захист персональних даних» (стаття 5) [150], «Про доступ до публічної інформації» (статті 6 та 7) [152] та ін. Завжди об'єктом конфіденційності виступає інформація.

В окресленому вище розумінні конфіденційність при її розгляді як таємності, позначає недоступність для сторонніх очей, обмеженість у доступі, невідомість для осіб певних обставин правової реальності. Особа може бути необізнана з приводу певних подій чи актів, що мали місце у правовому житті у

зв'язку з цим до моменту обізнаності вони становлять для неї таємницю, не є умоглядними. В такому разі конфіденційною може бути зустріч, певна подія, юридично важлива дія, що вчинена таємно, тобто практично будь-яка обставина правової реальності. Однак у праві про конфіденційність, як правило, стверджують відносно поведінки осіб, яка цілеспрямовано здійснюється за межами широкої уваги, таємно, або як-то кажуть приватно. Іншим словами, конфіденційність забезпечується не стільки об'єктивними обставинами, скільки цілеспрямованою поведінкою учасників цивільних правовідносин. Вона полягає в умисному і цілеспрямованому утаюванні певних обставин, а також відомостей про них [231, с. 220].

Конфіденційність є іманентно характерною якістю для інновацій, для яких завжди є характерним рівень певної новизни. А відтак, означена ознака визначає наявність інформації із обмеженим доступом. Зокрема, так званої комерційної таємниці. У літературі поширеною є позиція учених щодо визнання комерційної таємниці нетрадиційним об'єктом права інтелектуальної власності. Так, О.С. Тарасов зазначає, що «право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності – це правова охорона таких результатів інтелектуальної діяльності як сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця (ноу-хау)»[195]. З приводу нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, як зазначає Ю.Л. Борко, таких як : комерційні таємниці, ноу-хау, наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції), не практикується прийняття спеціальних законів щодо правової охорони таких об'єктів. Ці питання визначають рядом актів різної юридичної сили [22, с. 91].

Підхід щодо визнання комерційної таємниці самодостатнім об'єктом права інтелектуальної власності піддається критиці у літературі. Зокрема, у літературі зазначається, що комерційна таємниця завжди є результатом інтелектуальної діяльності, однак творчої – не завжди. Доволі часто, на переконання ученого, комерційна таємниця містить, по суті, технічне рішення, яке не завжди відповідає умовам патентоздатності. Зазвичай, така таємниця становить собою щось організаційне [54, с.153].

Вважаємо за доцільне погодитися із позицією учених щодо проблемності ідентифікації комерційної таємниці як об'єкта патентного права. однак, навіть якщо така таємниця має характер технічного рішення, яке не «дотягує» до патенту за наслідками кваліфікаційної експертизи, воно може бути повноцінним компонентом інновації, для якої, як уже було нами з'ясовано, рівень новизни не є кваліфікуючим критерієм – він може бути будь-яким, доходячи до технічного удосконалення. Комерційна таємниця є тим унікальним видом інформації, який може бути самодостатнім об'єктом при укладенні договору. в плані інновацій, як видається, це є характерний компонент, який може входити і входить до їх змісту. Означене положення ще раз підкреслює інтегрованість та комплексність поняття інновацій із правової площини, позаяк до їх складу можуть входити не лише об'єкти патентного права, раціоналізаторські пропозиції та компонування інтегральних мікросхем, але й інші нетрадиційні об'єкти, на кшталт, комерційної таємниці.

Погоджуючись загалом із наведеним вище розкриттям змістових характеристик конфіденційності, варто зазначити на дискусійності трактування її у площині визнання предметом договору. Видається, що переважно конфіденційність є супроводжуючою необхідною умовою цивільно-правового договору. і властивість для договору умов щодо конфіденційності при діях сторін договору детермінується об'єктом договору. так як це відбувається на прикладу договорів, об'єктом яких є інновації.

Будучи терміном, іманентно супроводжуючим інформацію з обмеженим доступом стосовно об'єктів інтелектуальної власності конфіденційність, безпосередньо пов'язують із нею. Досліджуючи особливості інформації як об'єкта правовідносин, А.О. Баранчук зазначає, що у вітчизняній науці дискусійними є підходи щодо розуміння права власності на інформацію. Зокрема, деякі країни використовують конструкцію права власності на інформацію. Як приклад, можна навести англійське законодавство. Положення Закону про довірчу власність 1925 року установлюють інформацію як майно, до якого, відповідно, застосовуються норми про право власності. У вітчизняному ж

законодавстві конструкція права власності на інформацію була вилучена із Закону України «Про інформацію» (ідеться про редакцію Закону від 2011 року). І якщо для окремих видів інформації, на кшталт, комерційної таємниці можуть застосовуватися конструкції еквівалентної майнової вартості, то це є винятки із загального правила, а не перманентно характерна для інформації якість [6, с. 226].

Однак, в силу відсутності у вітчизняному законодавстві прямої вказівки щодо однозначності титулу права власності на інформацію (окрім винятку комерційної таємниці), забезпечити її достеменну охороноздатність на практиці складно, саме тому на перший план виступає конфіденційність. Лише умови щодо неї, які будуть включені у договір щодо розробки та реалізації інновацій будуть ефективними охоронними заходами щодо інтересів сторін договору.

Відповідальність за розголошення конфіденційної інформації (breach of confidence) - основний спосіб захисту прав на секрет виробництва в країнах з відсутньою кримінально-правовою охороною (Великобританія, Ірландія). Для покарання винного необхідно довести забезпечення належної конфіденційності інформації, передачу інформації в умовах конфіденційності, факт незаконного використання або розголошення, або існування загрози таких дій, а також заподіяння або загрозу заподіяння збитків позивачу [1, с. 31].

У вітчизняному законодавстві питання відповідальності за розголошення конфіденційної інформації врегульоване і на рівні кримінально-правової відповідальності. Але в нас вживається інший термін – інсайдерська інформація.

Висновки до I розділу

Приватне право є тією інституцією, яка насичує інноваційні відносини категоріями свободи обрання форми здійснення діяльності за рахунок ініціативності та вільності волевиявлення, свободи здійснення підприємництва та невтручання держави у цю діяльність понад міру, необхідну для забезпечення публічних інтересів. Приватне право побудоване на принципах саморегуляції учасниками інноваційних відносин за рахунок використання конструкції цивільно-правового договору, локального правового регулювання при використанні конструкції юридичної особи для ведення інноваційної діяльності. Таким чином, цивільне право є основою регулювання приватноправових інноваційних відносин.

У роботі робиться висновок, що законодавче поняття інноваційної діяльності має економічний характер, а тому переведення досліджуваних питань у правову площину вимагає звернення до поняття інноваційних відносин, які визначають зміст інноваційної діяльності із правової позиції.

Інноваційні відносини, включаючи приватноправову і публічно-правову складові, вимагають застосування обидвох механізмів правового регулювання. І застосування приватноправових механізмів регулювання до одних різновидів інноваційних відносин не виключає притаманність публічно-правових механізмів регуляції для інших із них.

На основі аналізу визначеного у Законі «Про інноваційну діяльність» понять інновацій та інноваційної діяльності як таких, у підґрунті яких знаходиться мета «комерціалізації», зроблено висновок, що інноваційні відносини є, за своєю суттю, переважно комерційними, чи то їх різновидом - підприємницькими. Вказана їх властивість детермінує застосування при їх регулюванні класичних приватноправових механізмів.

У роботі обстоюється потреба імплементації позитивного досвіду Європейського Союзу на концептуальному рівні щодо побудови регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності на основі домінування

приватного права (оскільки станом на сьогодні таке регулювання базується на економічних та публічних положеннях).

Критерієм визначення відносин як цивільно-правових є методи правового регулювання, законодавчо безпосередньо визначені у ст. 1 ЦК України. Ідеться про юридичну рівність, вільність волевиявлення та майнову самостійність. У роботі підтримано існуючу у науці позицію, що вказані правові поняття є, водночас, принципами регулювання приватноправових відносин.

Юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність є конструкціями, притаманними для суттєвої частини відносин, які виникають, змінюються та припиняються в межах інноваційної діяльності.

Підприємницька природа інноваційної діяльності уже сама по собі визначає ініціативність означених суб'єктів щодо виникнення, зміни та припинення таких відносин. Така ініціативність із правового погляду віднаходить свій вияв у понятті вільного волевиявлення. Обидва критерії, як юридична рівність, так і вільність волевиявлення не спрацьовуватимуть у відносинах, кінцевою метою яких є отримання майнових благ (прибутку) без іще одного – майнової автономності суб'єктів правовідносин. Підприємництво без цих трьох констант просто не може існувати. Це є його основа. І ця основа відображає три основні критерії кваліфікації відносин як цивільно-правових – юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність.

В сучасних правовідносинах договір – це є універсальна правова конструкція, яка набуваючи, подекуди, особливих характеристик від впливом спеціального об'єкта чи предмета регулювання, не втрачає при цьому своєї цивільно-правової природи. Кваліфікуючим критерієм приватноправової природи є саме методи правового регулювання.

Договір є тим універсальним правовим інструментом, який дійсно дозволяє учасникам відносин окреслити у ньому ті умови, які є затребуваними саме ними.

Інноваційні відносини в межах своєї приватноправової складової включають в себе як майнові так і немайнові відносини. Однак, оскільки майнові та немайнові відносини багатогранні та багатоаспектні за своїми змістовими

характеристиками, то існує потреба окреслення того, у яких саме аспектах такого роду відносини проявляються у сфері інновацій та, відповідно, договірної їх регулювання.

За результатами аналізу викладеного питання зроблено висновок, що предметом приватноправового регулювання цивільного договору у сфері інноваційних відносин є: - відносини у сфері права інтелектуальної власності та, пов'язані із ними інформаційні відносини. Цивільно-правова природа останніх не викликає сумніву і саме вони становлять основу предмета регулювання цивільно-правового договору у площині інноваційної діяльності; - організаційні відносини, спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційних відносин. Щодо організаційних відносин, останні дійсно мають особливе місце в сфері цивільно-правового регулювання в силу специфічних їх характеристик, однак не потребують при цьому розширення переліку видів цивільних правовідносин, так як органічно вписуються в ті, які уже закріплені у ст. 1 ЦК України – особисті немайнові чи майнові; - майнові відносини щодо створення та реалізації інновацій.

Договір на сьогодні набуває ознак мультиопційної універсальної конструкції, яка:

-дозволяє укладати будь-які непоіменовані договори, які не передбачені законом, але не суперечать загальним засадам цивільного законодавства;

-є актом індивідуального правотворення, набуваючи ознак джерела права. Договір є тим універсальним правовим інструментом, який дійсно дозволяє учасникам відносин окреслити у ньому ті умови, які є затребуваними саме ними. Відповідно, договір набуває ознак індивідуального акта правотворення. При цьому, варто акцентувати увагу саме на функціональному призначенні такого регулятора як творення права, а не норми закону, оскільки останнє навантаження однозначно знаходиться уже у площині позитивного права – нормативно-правових актів чинного законодавства. Розкривається природа договору як акта індивідуального правотворення в силу: здатності трансформувати норми чинного законодавства; моделювання індивідуальних умов договору;

персоніфікація спрямованості обов'язковості норм договору; творення за допомогою договору норми права, але не закону;

-притаманність ознак інвестиційного договору як приватноправового договору, предметом якого капіталовкладення з метою досягнення економічного та соціального ефекту;

-за своїми видовими характеристиками набуває інтегрованого характеру, так як володіючи ознаками інвестиційного договору, може проявлятися у будь-якій договірній конструкції, поіменованій у чинному законодавстві, та в будь-якій непоіменованій конструкції, яка не суперечить загальним засадам цивільного права. Застосовуваність непоіменованих договірних конструкцій у сфері саме інноваційних відносин є вищою за своїм ступенем в силу комплексності останніх, плюралістичності тих об'єктів, які можуть набувати ознак інновацій та підлягати регулюванню за допомогою договору.

Сама природа інноваційних відносин, які дійсно включають значний комплекс різних за своїми правовими характеристиками відносин, не дозволяє окреслити чітко систему тих можливих договірних конструкцій, які забезпечують їх правову регламентацію. І це, в першу чергу, детермінується перманентним застосування і непоіменованих договірних конструкцій у цій сфері. Попри це, можемо стверджувати про наявність кількох основних груп поіменованих у законодавстві договорів, які є основою для регулювання досліджуваних відносин:

-договори, які проявляючись у іпостасі юридичного факту, є підставою для виникнення інноваційної діяльності. Такі договори є регуляторами, по суті, організаційних відносин, тих, які спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційної діяльності. При цьому, такі договори характерні не лише для класичної договірної форми інноваційної діяльності, але й для корпоративної. Це засновницькі договори (метою яких є створення юридичної особи) та договори про спільну діяльність;

-договори щодо створення інновацій, поміж яких основне місце належить договору на виконання науково-дослідних робіт та договору на виконання

дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Сюди також варто включити і договори, які опосередковують відносини інтелектуальної власності щодо існуючих інновацій. Їх застосовуваність у сфері інновацій є меншою за питомою вагою, позаяк саме створення інновацій є основою інноваційної діяльності. Це, зокрема, договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Такі групи договорів належать до тих, які опосередковують створення та подальше впровадження інновацій. Такі договори не зазначають впливу на них інновацій як інтегрованого об'єкта, так як спрямовані винятково на передачу майнових прав інтелектуальної власності;

-договори, які опосередковують інформаційні відносини у сфері створення та реалізації інновацій. Означені договори не є абсолютно окремою групою договорів, так як можуть поєднуватися із договорами вищезазначеними, а можуть укладатися окремо як супровідні до означених вище договорів.

З позиції теоретико-правової інновації є об'єктом інноваційних відносин і також об'єктом договорів, які укладаються у цій сфері. Об'єкт є тим фактором, який визначає запуск відносин в дію, спричиняє їх виникнення, зміну чи припинення, є для них іманентно характерним. У роботі підтримано обґрунтовану у цивілістиці позиції про неможливість існування безоб'єктних відносин.

Моно-концепції стосовно об'єкта правовідносин в сучасних умовах розвитку суспільних відносин відзначаються складністю абсолютного застосування у прикладній площині. Вказане пов'язане, як уже зазначалося нами вище, як різнобічністю розвитку суспільних відносин, бумом цифрових технологій, тотального поширення безтілесного майна у сфері цивілістичних відносин.

Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що ним відображається домінуюча позиція у сучасній цивілістиці щодо розуміння об'єкта цивільних правовідносин – через майнове чи немайнове благо. Такі блага можуть набувати різноманітних форм, що органічно узгоджується із плюралістичним підходом щодо їх переліку.

Технологізація та диджиталізація суспільних відносин у всіх сферах виходить на первинний щабель важливості інновацій як об'єктів цих правовідносин. Вказані фактори визначають невичерпність переліку об'єктів, які можуть визнаватися в якості інновацій і свідчать про подальшу перспективу плюралістичних підходів щодо об'єктів правовідносин загалом.

Можна зробити висновок про невичерпність таких об'єктів та включення конкретних із них до інновацій в силу оцінки кожного конкретного випадку створення чогось нового чи удосконалення чогось у виробничій чи соціальній сфері. Попри сприйняття невичерпності переліку інновацій у законодавстві, критично варто оцінити включення до їх складу тієї продукції і послуг, які виробляються в силу застосування інновацій. Видається, що інновація має мати технологічний характер, а не проявлятися у товарах та послугах, які виробляються за допомогою певних технологічних новацій. Продукція може бути одним із проявів інновацій, якщо вона безпосередньо володіє якимось новими або ж удосконаленими якостями. Таким чином, законодавче визначення інновацій вимагає суттєвого перегляду з приводу тих понять, які використовуються для їх означення. Такий висновок знаходиться у руслі цивілістичної концепції розмежування права інтелектуальної власності та права власності на матеріальний об'єкт (виріб).

На основі проаналізованих положень, можливим є запропонувати таке визначення інновацій: Нові/удосконалені технології, які включають організаційно-технічні рішення щодо способів виробничих процесів, їх послідовності, застосування нових знань, які поліпшують структуру та якість виробництва та/або соціальної сфери. Робиться висновок про те, що терміни інновації та інноваційний продукт позначають одне і теж поняття. Проте інноваційний продукт вказує на об'єктивовану форму нововведення. А інновація позначає інтегрований об'єкт правовідносин.

На основі аналізу чинного законодавства можна виокремити також такі економіко-правові ознаки інновацій: 1) новизна (яка може бути якісною або ж полягати в факторі удосконалення виробничого процесу або ж того, що

виробляється в результаті нього) та фактичне використання у виробництві. Саме ознака фактичного використання у виробництві інновацій стає для неї кваліфікуючим критерієм для набуття такого особливого статусу; 2) комерціалізація, зміст якої потрібно тлумачити в широкому значенні. Ідеться не лише про застосовуваність у сфері комерції, а й про здешевлення виробництва або ж поліпшення якостей продукції, що виробляється. У такому разі зазначена комерціалізація має не лише економічний, але і соціальний ефект. Таким чином, перманентно характерна для інновацій комерціалізація не виключає універсальності сфери їх застосування як у площині комерційної, так і не комерційної діяльності; 3) особливе функціональне призначення: істотне поліпшення структури та якості виробництва і соціальної сфери. Означена сфера визначає одну із основних характеристик інновацій – ідеться не просто про нові знання, а саме про прикладне їх значення і фактичне застосування цих нових знань на практиці – зазвичай, у виробничій сфері (хоча, законодавець не виключає застосовуваність інновацій у будь-якій іншій соціальній сфері суспільних відносин).

На основі аналізу спеціального законодавства зроблено висновок про те, що ознаки інновацій, які передбачені у ньому, мають економічний, а не правовий характер.

Інновації із позиції правової є інтегрованим комплексним правовим поняттям, яке, зазвичай, включає в себе кілька об'єктів права інтелектуальної власності. Поміж об'єктів права інтелектуальної власності, до інновацій входять, передусім, об'єкти права промислової власності, однак останніми інновації не обмежуються, що ще раз свідчить про їх інтегровану правову природу. Інновації мають в своїх основі об'єкти права інтелектуальної власності, однак є відмінними від них за своїм моментом набуття ознак охороноздатності. Якщо об'єкти права інтелектуальної власності набувають цих ознак в силу отримання підтверджуючих документів чи інших визначених у законі підстав, то інновації набувають статусу таких в силу підтвердження фактору їх прикладного впровадження у виробництво. Останнє ж підтверджується конструюванням,

пробними партіями чи експериментальними зразками. Тому порядок набуття об'єктом статусу інновації є диференційованим від набуття статусу об'єкта права інтелектуальної власності.

Інтегрованість поняття інновацій та можливість включення до їх складу як одного, так і декількох означених охороноздатних об'єктів права інтелектуальної власності зумовлюється тим, що для набуття об'єктом статусу інновації не має значення рівень новизни. Він може бути різним, починаючи від звичайних технологічних удосконалень організаційного характеру до винахідницького рівня – притаманності для об'єкту ознак абсолютної новизни, тобто не існування його до цього і не притаманності його для існуючого уже рівня науки і техніки. Тут на перше місце виступає інших критерій об'єктів промислової власності – придатність для промислового використання. Означена ознака є тією, яка визначає генетичну спорідненість цих об'єктів із поняттям інновацій. Однак, самого лише формального критерію придатності для набуття об'єктом правового режиму інновації недостатньо.

Аналіз зазначених понять дозволяє зробити висновок, що саме інноваційний продукт є об'єктивованою формою інновацій і володіє ознаками відповідної охороноздатності. Об'єкти права інтелектуальної власності є основним компонентом продукту, однак ними він не вичерпується. Таким чином, до складу інноваційного продукту можуть входити один чи декілька об'єктів інтелектуальної власності, а також інші результати інтелектуальної діяльності (як творчої, так і не творчої). Вказане ще раз підкреслює інтегрованість досліджуваної правової конструкції і її пластичність і універсальність в плані можливості охопити як охороноздатні об'єкти права інтелектуальної власності, так і інші результати інтелектуальної чи творчої діяльності.

Новизна та промислова придатність інновацій визначають особливий вплив інновацій на відносини, об'єктами яких вони виступають. Цей вплив проявляється в конфіденційності та алеаторності інноваційних відносин. Ці особливі ознаки зберігаються і при застосуванні правових форм регулювання інноваційних відносин, зокрема, договору.

РОЗДІЛ II. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ДОГОВОРИ, ЯКІ Є ПІДСТАВОЮ ВИНИКНЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Договір про спільну діяльність: характерні ознаки, види, зміст.

Комплексний аналіз спеціальних нормативних актів, які регулюють здійснення діяльності у сфері розробки та реалізації інновацій свідчить, що законодавець орієнтує учасників цих правовідносин на дві форми регулювання – договір або ж юридична особа. Звичайно, що договір в силу аргументованих у нашому дослідженні тверджень, є максимально універсальною та поліфункціональною конструкцією, а тому проявляє себе у різноманітних аспектах інноваційних відносин: щодо створення інновацій, щодо регулювання інформаційних відносин у сфері інновацій; щодо регулювання відносин, які передують створенню юридичної особи і т.д. Однак, поміж численних можливих договірних конструкцій, які застосовувані в інноваційних відносинах, видається за доцільне виокремити договір про спільну діяльність. Розставленню саме такого акценту сприяє ряд аргументів: по-перше, аналітика ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» визначає однією із можливих форм технопарків договір про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників технологічного парку [148]; по-друге, аналіз можливих договірних конструкцій, застосовуваних законом та практикою свідчить, що саме договір про спільну діяльність є тим, предметом якого є не окремі відносини, що мають місце при розробці та реалізації інновацій, а спільна діяльність як цілісний феномен. Відповідно, договір про спільну діяльність виступає юридичним фактом, який є підставою виникнення інноваційних відносин і який здатен комплексно врегулювати їх реалізацію.

Враховуючи, що такий договір є регулятором інноваційних відносин, які мають приватноправову природу, то очевидним є потреба звернення, в першу чергу, до норм ЦК України ціла глава 77 якого присвячена спільній діяльності. Беззаперечно, що саме спільна діяльність становить зміст відносин щодо розробки та реалізації інновацій без використання конструкції юридичної особи.

Згідно із ст. 1130 ЦК України за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються діяти спільно без створення юридичної особи для досягнення певної мети, яка не суперечить закону. Водночас ч. 1 ст. 1131 ЦК України зазначає, що умови досліджуваного нами договору визначаються в результаті домовленості сторін, якщо інше не встановлено законом про окремі види спільної діяльності. Безумовно, тут законодавець має на увазі випадки спеціального правового регулювання, зокрема, згадуваний нами Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», який містить ряд спеціальних положень щодо використання такого договору для об'єднання суто юридичних осіб під егідою технопарку. Цілком очевидно, що діяльність щодо розробки і реалізації інновацій не вичерпується використанням конструкцій технопарку, а тому законодавчо допустимим є не лише спеціальне правове регулювання такої договірної форми інноваційних відносин законодавством про технопарки. Вказане знову повертає нас до положень ЦК України, який установлюючи загальні положення про договір про спільну діяльність, у подальших своїх нормах урегулює детально лишень договір простого товариства – тобто спільної діяльності із об'єднанням вкладів. Більше того, аналіз наведеної вище ст. 1130 ЦК України свідчить, що законодавець використовує такий договір як універсальний – можливий до застосування у будь-яких сферах відносин, використовуваний як для підприємницької, так і непідприємницької діяльності. Адже єдиний критерієм мети є не суперечність закону. Інших обмежень щодо мети такого договору законодавчо не встановлено. Звичайно, що сама природа інновацій, яка побудована на ідеї їх комерціалізації, передбачає переважно саме підприємницьку діяльність, однак, жодна норма законодавства у сфері інновацій не забороняє непідприємницьку

діяльність у сфері розробки та реалізації інновацій. Не містить ЦК України також і обмежень щодо суб'єктного складу договору про спільну діяльність, а відтак – його сторонами можуть бути будь-які учасники правовідносин, а не лише виключно юридичні особи (як це встановлено у спеціальному законодавстві щодо технопарків).

Якщо розглядати договір про спільну діяльність у сфері суто підприємництва у поєднанні із інноваційною діяльністю, то виникає питання застосовуваності норм ГК України до такого роду договорів як первинних. Однак, норми ГК України не містять положень щодо договорів про спільну діяльність ні у окремій главі ні у главі щодо інноваційної діяльності. Остання перенасичена положеннями публічно-правового характеру щодо державного регулювання, контролю тощо. Лише окремі норми означеної глави мають приватноправовий характер. За такий умов складно визначити ГК України як регулятор договорів про спільну діяльність, зокрема, договорів про спільну діяльність щодо розробки та реалізації інновацій.

З цього приводу надзвичайно вдало висловилися Н.С. Кузнєцова та О.О. Кот, які зазначили, що в українському правовому полі склалася доволі дивна ситуація, за якої ГК України, наповнений значною кількістю застарілих положень, є регулятором підприємницьких відносин (а це ті відносини, у які держава мала б втручатися лише у виняткових ситуаціях). На противагу йому, ЦК України, будучи втіленням усіх основних принципів приватного права, на кшталт свободи договору, неприпустимості позбавлення права власності, свободи підприємницької діяльності, не забороненої законом, добросовісності, справедливості, розумності, повинен застосовуватися до підприємницьких відносин субсидіарно [102, с.20]. Вважаємо за доцільне абсолютно погодитися із ученими, оскільки дійсно приватноправова природа підприємницьких відносин ставить в основу саме приватноправовий кодифікований акт – ЦК України, деталізуючи його норми за рахунок спеціального правового регулювання – на рівні чи то спеціального кодифікованого акта чи закону. Конститутивність саме норм ЦК України для регулювання договорів про спільну діяльність (в тому

числі, договорів про спільну діяльність у сфері інноваційних відносин) посилює також універсальність застосування цього договору не лише у підприємницькій сфері, але й непідприємницькій, а відтак – широке суб'єктне коло сторін таких договорів. В розрізі піднятих нами питань ідуть наукові розвідки і інших учених. Наприклад, В.В. Резникова наголошує на тому, що договір про спільну діяльність, застосовуваний у господарській діяльності, підлягає правовому регулюванню Главою 77 ЦК України [160, с. 38]. Тези про цивілістичну природу договору про спільну діяльність, незважаючи на підприємницьку сферу використання, обґрунтовуються також іншими ученими. Зокрема, М.Р. Габріадзе, опираючись саме на цивільно-правовий погляд на такий договір, визначає його як такий, що укладається між суб'єктами цивільно-правових відносин (законодавство не встановлює обмеження складу таких суб'єктів) зі спільною метою, для досягнення якої вони беруть на себе зобов'язання спільної діяльності протягом часу і на умовах, що визначаються цим договором [49, с. 64].

Погоджуючись із висловленими твердженнями учених, можливим є дійти висновку, що договір про спільну діяльність як підстава інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва чи то фізичних осіб без такого статусу завжди залишається в своїй основі цивільно-правовим.

І справді, загальні положення параграфу 1 глави 77 ЦК України взагалі не містять вказівку на якійсь суб'єктні межі щодо учасників спільної діяльності, а аналіз спеціальних норм щодо спільної діяльності із об'єднанням вкладів (так званого простого товариства) свідчить про відсутність будь-яких вказівок щодо сторін договору, а відтак, його сторонами можуть бути усі суб'єкти цивільних правовідносин. І така теза логічна в силу можливості різної мети у такої спільної діяльності. остання може мати як господарський підприємницький зміст, так і науково-дослідні цілі. Звичайно, що підприємницька інноваційна діяльність на підставі договору про спільну діяльність вимагає наявності у сторін статусу суб'єктів підприємництва, однак, не трансформує цивілістичну основу такої договірної конструкції навіть за наявності окремих спеціальних законодавчих норм щодо окремих різновидів таких договорів.

Спеціальний суб'єктний склад щодо договору про спільну діяльність встановлено у нормах Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». Такий висновок базується на аналізі ст. 1 Закону, у якій подається визначення договірної форми технопарку як такої, що діє на підставі договору суто між юридичними особами про спільну діяльність. Вказаний Закон визначає, що учасники технологічного парку - юридичні особи - суб'єкти наукової, науково-технічної, підприємницької діяльності, що уклали між собою договір згідно з цим Законом [148]. Згідно із п. 2 «Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» договірною формою інноваційної структури є групаю юридичних осіб, яка діє на підставі договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів її учасників, з визначеними галуззю діяльності та типом функціонування, орієнтованим на створення та впровадження наукоємної конкурентоспроможної продукції [132]. Спеціальний правовий статус поміж учасників інноваційних відносин має також індустріальний парк. Аналіз Закону України «Індустріальні парки» свідчить про те, що такий парк створюється ініціатором – керуючою компанією, яка укладає договір із суб'єктами господарювання. Коло засновників і учасників такого парку обмежується суб'єктами підприємницької чи непідприємницької діяльності, в тому числі органами державної влади та органами місцевого самоврядування [153]. Специфіка правового регулювання індустріального парку та відповідні зобов'язання ініціатора створення і керуючої компанії парку, як доречно підкреслюється І.В. Борисовим, визначаються договором про створення та функціонування індустріального парку [21, с. 178].

В даному випадку інноваційні структури та технопарки мають спеціальний статус, який передбачає застосування до них спеціальних механізмів фінансової підтримки технологічних проектів, цільових субсидій технопарків, кредитування технологічних проектів (ст. 6, 7, 9 Закону «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків») [148].

Але технологічними парками та інноваційними структурами інших типів коло учасників інноваційних відносин законодавчо необмежено. Адже згідно із ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність» суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [149]. Таким чином, законодавець не встановлює заборон на здійснення спільної діяльності на підставі відповідного договору для фізичних осіб без статусу суб'єкта господарювання. В даному випадку ідеться саме про просте товариство. Оскільки саме останній вид договорів про спільну діяльність регулює ЦК України у Главі 77. І такий законодавчий крок слід оцінити позитивно, враховуючи те, що інновації, попри характеру для них комерціалізацію, можуть також реалізовуватись і для непідприємницької мети. І саме характер вкладів за договором про спільну діяльність відповідно до положень ЦК України може бути різним. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1133 ЦК України вкладом учасника слід уважати усе те, що він вносить у спільну діяльність (спільне майно), в тому числі грошові кошти, інше майно, професійні та інші знання, навички та вміння, а також ділова репутація та ділові зв'язки [212]. Таким чином, конструкція простого товариства надає широкі функціональні можливості для фізичних осіб у сфері розробки та реалізації інновацій. Така правова форма є вдалою для розвитку стартапів у сфері інновацій, які діють на підставі договору.

Розгляд договорів про спільну діяльність як підстави здійснення діяльності із розробки та реалізації інновацій, спонукає до здійснення характеристики таких договорів, актуалізації їх особливостей саме в умовах інноваційних відносин.

Перше, що одразу привертає уваги при аналізі особливостей досліджуваних договорів, це їх особлива правова природа. У літературі її розкривають через поняття багатосторонності. Як зазначає А.С. Довгерт, такі зобов'язання, здебільшого об'єднують більше, аніж двох учасників. При цьому

кожен із них перебуває водночас у статусі і кредитора і боржника, і ні одна із сторін не може вимагати виконання для себе особисто чи сама виконувати вимоги безпосередньо іншій стороні. Таким чином, права і обов'язки, маючи взаємний характер, визначаються потребою досягнення спільної мети [66, с. 752].

О.Є. Блажівська відзначає таку особливість досліджуваних договорів терміном «загальновигідний договір». Учена підкреслює, що кожен із учасників договору отримує у результаті участі в ньому певні блага, однак вони виникають не внаслідок дії іншої сторони, а набуваються в результаті спільної діяльності. Означені тези надали ученій можливість стверджувати, що договори про спільну діяльність не належать до оплатних чи безоплатних – їх природа відмінна і має особливий характер [14, с. 12]. За договором простого товариства як різновиду договору про спільну діяльність, зазначає О. С. Таран, сторони беруть зобов'язання спільно діяти з метою одержання прибутку або досягненням іншої мети, тобто мета у учасників такого договору є однакова [193, с. 63].

Спільна, єдина загальновигідна мета є об'єднуючим фактором для усіх сторін договору, вона є універсальна, оскільки може мати як підприємницький, так і непідприємницький (науковий, просвітницький тощо) характер і завжди є іншою, аніж створення юридичної особи. Остання характеристика відмежовую такий різновид договорів про спільну діяльність від тих, які мають на меті створення юридичної особи. Відповідно, із теоретико-правової позиції, ми ведемо мову про договори про спільну діяльність як родову категорію і про договори про спільну діяльність без створення юридичної особи як її підвид. Що ґрунтується на усталеній у доктрині позиції з приводу змістового навантаження досліджуваних договорів [112, с. 110].

На істотність такої характеристики договору як його спільна мета наголошується і у судовій практиці. Зокрема, Рішенням Господарського суду Херсонської області 18 лютого 2021 року у справі № 923/1438/20 зроблено висновок, що спірний договір не є договором про спільну діяльність, так як всупереч положенням статей 1130-1131 ЦК України, його умовами та

первинними документами щодо його виконання не підтверджується наявність спільної мети сторін. В правовідносинах спільної діяльності взаємні права і обов'язки сторін опосередковані необхідністю досягнення загальної мети, тобто сторони мають загальний інтерес [166].

Означені вище характеристики багатосторонності та спільної мети договору детермінуються іще однією особливістю досліджуваних договорів – наявністю спільного інтересу, єдиного для усіх сторін договору. Саме ця характеристика знаходиться в основі наведеної вище тези А.С. Довгерта про наявність у кожного учасника двоєдиного статусу – і боржника і кредитора у такого роду зобов'язаннях. Учений зазначає на наявності у сторін договору загального інтересу, на відміну від зобов'язань купівлі-продажу, майнового найму, у яких інтереси сторін протистоять один одному [206, с. 752].

Значення інтересу як основи для формування суті правовідношення не можна применшувати. Як зазначає І.В. Венедиктова, цивільно-правовий інтерес є рушійним фактором, який забезпечує вираження вільного волевиявлення учасників правовідношення під час реалізації своїх прав. Він передбачає багатоваріантність поведінки суб'єкта правовідношення, коли суб'єкт самостійно приймає рішення про можливі дії в цих відносинах. До того ж, наявність приватних інтересів у цивільному правовідношенні зумовлює рівність правового статусу суб'єктів правовідносин. Приватний інтерес виступає, на думку ученої, як своєрідне «протоправо» (від грець. «протос» - перший, первинний). Такий інтерес формується у момент визначення індивідуумом необхідності в отриманні певного блага, матеріального чи то нематеріального. І потім він уже втілюється в суб'єктивному праві [44, с. 97]. Такий єдиний моно інтерес для усіх сторін договору зумовлює розкрити нами вище спільну мету і усуває апріорі відносини протистояння у такому договірному зобов'язанні. Вдало з цього приводу висловилася Г.В. Юровська, яка, даючи дефініцію договору простого товариства, означила його як домовленість у формі правочину про спільну діяльність, де об'єктивно відсутні антагонізм і конкуренція [227, с. 85]. Відсутність відносин протистояння у інтересах сторін є однією із особливо

важливих для інноваційних відносин ознак, адже для останніх характерним є високий рівень алеаторності такої діяльності.

В основі характеристики будь-якого договору знаходиться його предмет. У випадку договорів про спільну діяльність їх предмет особливо яскраво відображає особливості правової природи досліджуваних договорів. Потрібно підтримати Г.М. Ярошевську у наголошенні на важливості предмета, який якраз є фактором, що ідентифікує конкретний вид договору і є запорукою обрання адекватного правозастосування до відносин за допомогою договору [233, с. 321].

Потрібно зазначити, що сучасна доктрина критично підходить до матеріальної речі як предмета договору. В епоху тотального поширення в цивільному обороті так званого «безтілесного майна» (майнових прав різного роду) та масової цифровізації цивільних відносин, такий підхід усе більше починає набувати ознак неактуальності для сучасних соціально-економічних відносин. Окрім того, поміж договорів є ті, які взагалі не передбачають матеріалізованих об'єктів правовідносин як предмета договору, зазначається у наці цивільного права [218, с. 843]. С.І. Шимон критично висловлюється у своїх працях щодо речі як предмета договору. Ученою підкреслюється, що річ як предмет договору не дозволяє з'ясувати природу відносин, що виникають на підставі договору, оскільки річ може передаватися у власність, у користування тощо. А з'ясування дій, сторони збираються вчиняти з цією річчю дає відповідь на поставлене вище питання. Саме тому у передбачених законодавчо договірних конструкціях така дія відображена у легальній їх дефініції [219, с. 61, 63].

Нами позитивно сприймається висловлена М.М. Гудимою теза, що визнання предметом договору виключно об'єктів матеріального світу буде мати наслідком неможливість для предмета договору виконувати завдання диференціації одного типу договору від другого [61, с. 184].

Таким чином, у теорії цивілістики сформувався пріоритетний та протилежний до, так би мовити, «матеріалістичного» підходу розуміння предмета договору. Зокрема, останній трактують як дію. Дію, яка вчиняється щодо певних благ, майнових чи то немайнових. Наприклад, серед прихильників

такого підходу можна вказати Т.В. Боднар, яка обґрунтовано вважає, що саме предмет виконання договірної зобов'язання є тим кваліфікуючим критерієм, який дозволяє відрізнити одне зобов'язання від іншого. На думку ученої предметом договору є зобов'язання як правовідношення, а уже предметом останнього є дії [16, с. 147].

І поміж існуючих розумінь договору виділити можна іще один, за яким обстоюється складний предмет (дія і матеріальна річ). Зокрема, О.С. Яворська обґрунтовує у своїх працях підхід, за яким договір має складний предмет, до якого включається не лише майно, але й дії сторін, суть яких якраз дозволяє дізнатися про видові характеристики договору [229, с. 16]. Концептуальні бачення ученої розвиває у свої працях А. Паєнок на прикладі договору роздрібною купівлі-продажу, за яким предметом такого договору дії продавця з передачі товару, а також дії покупця з прийняття та оплати товару, а також матеріальний об'єкт - товар [128, с. 42]. Отримали своє продовження такі погляди і у працях О.В. Мороз [120, с. 42].

Поміж наведених концепцій найбільш прийнятною та популяризованою є сприйняття предмета договору як дій. В.А. Васильєва доречно наголошує, що саме дії суб'єктів права в більшості випадків є основою виникнення відповідних правовідносин. Як предмет правового регулювання виступають акти зовнішньої поведінки людей [27, с.161]. Такий підхід гармонійно поєднується із трактуванням об'єкта договору – того майнового чи немайнового блага, тієї правової цілі, яку прагнуть досягнути сторони договору.

Досліджувані нами договори про спільну діяльність є яскравим прикладом договорів, предметом яких є саме дії – спільні координовані дії учасників з певною метою. Тут варто погодитися із С.М. Бервено, за якою вирішальне значення для класифікації договорів, окрім предмету, має спрямованість зобов'язання, що породжується договором. Тобто, йдеться про ознаку мети договору [10, с. 218]. Мета для договорів про спільну діяльність у сфері інноваційних відносин, де факто, характеризується позитивним та негативним аспектами. Негативним – це не створення юридичної особи. Позитивним –

розробка та реалізації інновацій із метою отримання прибутку для розподілу між сторонами договору або ж непідприємницькою метою (для задоволення немайнових потреб сторін договору та суспільства загалом). Об'єктом ж такого договору є інновації.

Г.В. Юровська, аналізуючи предмет договорів простого товариства як різновиду договорів про спільну діяльність, розглядає предмет договору простого товариства як спільне ведення господарської, наукової та іншої незабороненої законом діяльності для досягнення мети, спільної для всіх учасників [228, с. 5]. До такої дії, зазначають провідні цивілісти, належить координація спільних дій учасників. Останні погоджують порядок здійснення спільних дій, керівництво та організацію спільної діяльності. За взаємною згодою учасники довіряють керівництво їх спільною діяльністю одному з них [124, с. 831].

Складна природа приватноправових інноваційних відносин, проаналізована нами у попередньому розділі і зроблений висновок про значну питому вагу організаційних відносин поміж них, дає підстави зробити висновок, що саме організаційні відносини, у поєднанні із майновими компонентами або ж без таких, є предметом договорів про спільну діяльність без створення юридичної особи у сфері інноваційної діяльності. Специфіка організаційних відносин, проявляючись у впорядкуванні правових зв'язків різного роду між учасниками, проявляється у розкритій нами багатосторонності та єдності інтересу для усіх учасників.

Безперечно, що у науковій літературі мають місце й інші ознаки договорів про спільну діяльність. Наприклад, єдність просторового та часового перебування і діяльності учасників такої діяльності, подільність виробничого процесу на окремі операційні цикли і розподіл повноважень щодо їх реалізації між учасниками спільної діяльності; координаційні дії учасників щодо спільної діяльності [161, с. 128]. Не заперечуючи таких ознак, варто вказати на те, що вони характеризують спільну діяльність як предмет досліджуваного договору, виходячи із економічних критеріїв та показників ефективності такої економічної

діяльності. в силу цього, відобразити специфіку договору про спільну діяльність саме як правової конструкції в повній мірі не в змозі.

Поміж інших ознак, які визначають в якості характерних для договору про спільну діяльність також вказують поєднання публічних та приватних інтересів; спеціальність правового регулювання; особливий суб'єктний склад [160, с. 39]. Стосовно поєднання публічних та приватних інтересів, то, як видається, така ознака є притаманною для значної кількості видів діяльності, за результатами яких ідеться про прибуток. Наявність будь-якої підприємницької діяльності чи то діяльності звичайних фізичних осіб щодо руху капіталів визначає в кінцевому результаті оборот активів в економіці держави, пожвавлення рівні економіки держави загалом. Таким чином, приватний інтерес окремої особи як учасника будь-якої діяльності, пов'язаної із оборотом майнових благ у соціумі трансформується у кінцевому результаті в публічний інтерес суспільства і держави загалом. Про більш рельєфний прояв такої ознаки як поєднання публічних та приватних відносин можна вести мову в межах нашого спеціального дослідження щодо договорів про спільну діяльність у сфері інноваційних відносин. Якщо такий договір укладається у межах окремих видів інноваційних структур, на зразок, технопарків (договірних їх типів) чи індустріальних парків, то механізми державної підтримки і контролю щодо використання такої підтримки визначають посилення ролі публічного елемента в укладенні цих договорів і контролю з боку держави за їх виконанням. До такого ж роду договорів застосовуваною є і ознака спеціального суб'єктного складу. Адже аналіз Законів України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про індустріальні парки» дозволяє зробити висновок про імперативну вимогу щодо суб'єктного кола учасників – юридичні особи. Але цими структурами перелік учасників ж інноваційних відносин не обмежується. Тому вимога щодо обмеження суб'єктного складу є такою, яка застосовувана до окремих договорів про спільну діяльність, які є підставою діяльності інноваційних структур із спеціальним статусом. Це не є універсальна вимога щодо усіх договорів про спільну діяльність в сфері інноваційних відносин. За

аналогічним принципом можемо розглянути і ознаку спеціального правового регулювання. Останнє наявне у частковому вигляді стосовно знову ж таки лише договорів про спільну діяльність окремих особливих учасників інноваційних відносин – технопарків та індустріальних парків. Окрім того, потрібно враховувати, що відсутність у спеціальній норми певних положень щодо досліджуваного договору спонукає і цих особливих утворень до звернення до загальних норм ЦК України, зокрема, глави 77.

В окремих джерелах економічного спрямування також має місце виокремлення такої ознаки спільної діяльності як наявність «підприємства-оператора, яке, на відміну від підприємств-учасників, веде безпосереднє управління спільною діяльністю [104, с. 71]. Означена характеристика є притаманною, знову ж таки, лише до окремих суб'єктів інноваційної діяльності із особливим статусом. Наприклад, згідно п. 4 ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» у технологічному парку, що діє на підставі договору про спільну діяльність обирається керівний орган технологічного парку - юридична особа - один з учасників технологічного парку, який від імені учасників технопарку відкриває спеціальний рахунок технологічного парку і на якого за договором покладені функції поточного керівництва діяльністю технологічного парку...[148]. В пунктах 4, 5 ст. 1 Закону України «Про індустріальні парки» вживаються терміни ініціатор створення парку та керуюча компанія. В якості ініціатора створення законодавець має на увазі орган державної влади, орган місцевого самоврядування, який згідно з Конституцією України здійснює право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділений повноваженнями розпорядження землею, або ж юридичну чи фізичну особу - власника чи орендаря земельної ділянки, яка може бути використана та пропонується ним для створення індустріального парку. Стосовно ж керуючої компанії, то під нею розуміється створена згідно із законодавством України юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та вибрана

відповідно до цього Закону, з якою ініціатором створення укладений договір про створення та функціонування індустріального парку [153].

Таким чином, можемо стверджувати, що для договору про спільну діяльність без створення юридичної особи як підстави здійснення інноваційної діяльності характерними є такі кваліфікуючі ознаки: універсальність суб'єктного складу, окрім випадків, установлених у спеціальних актах; наявність єдиного моноінтересу, єдиного для усіх сторін договору, що унеможливорює застосування до них терміну контрагентів; єдина мета договору, яка, окрім спеціально визначених у законі випадків, є універсальною, може мати підприємницький чи то непідприємницький характер і, в кінцевому результаті має на меті створення та/або подальшу реалізацію інновацій; предмет договору – спільна дії, зміст яких становлять в основному складні організаційні відносин та об'єкт договору – інновації.

Окрім того, варто вести мову про спеціальні правові характеристики договорів про спільну діяльність як підстави діяльності структур із спеціальним статусом – технопарків та індустріальних парків: спеціальні вимоги щодо суб'єктного складу – юридичні особи; спеціальні норми щодо змісту договорів про спільну діяльність; посилена роль публічного інтересу, відповідно посилені механізми державного регулювання та контролю. До того ж, можемо стверджувати про можливість укладення договорів про спільну діяльність іншими учасниками інноваційних відносин. В цих договорах вимога щодо статусу сторін договору (суб'єктів підприємницької діяльності) застосовується до тих із них, які діють у сфері підприємницької інноваційної діяльності. Якщо ж договори укладаються у сфері непідприємницької інноваційної діяльності, суб'єктний складу сторін договору є універсальним. Стосовно цих договорів відсутнє спеціальне правове регулювання, відповідно відсутні посилені механізми державного регулювання та контролю.

Виходячи із аналізу глави 77 ЦК України договори про спільну діяльність без створення юридичної особи мають свої різновиди. В основу такої класифікації законодавець поклав фактор майновий – з об'єднанням вкладів або

ж без об'єднання вкладів. Водночас, ст. 1130 ЦК України у параграфі першому лише вказує на існування таких різновидів і все. А у наступному параграфі цієї ж глави уже регулюється виключно просте товариство як договір про спільну діяльність із об'єднанням вкладів. Окрім того, що ЦК України не регулює договір про спільну діяльність без об'єднання вкладів, його норми також не містять відсильних вказівок до спеціальних норм законів. Останнє, якщо врахувати правила юридичної техніки, видається достатньо дивним. Так як те регулювання видів договорів про спільну діяльність, яке є в чинному ЦК України виглядає ніби фрагментарним та «обірваним». Порівняльно-правові дослідження у цій сфері, які проводились вітчизняними ученим, свідчать про те, що ЦК держав, пов'язаних із Україною соціалістичним минулим, не містять таких різновидів договорів без об'єднання вкладів [234, с. 920].

Вказана класифікація договорів про спільну діяльність проявляється у досліджуваному нами договірному регулюванні інноваційних відносин. Договір простого товариства не є різновидом досліджуваних договорів, на застосування якого вказується у спеціальних актах щодо інноваційних відносин. Водночас, оскільки і законодавчої заборони нема, а інноваційна діяльність, попри характерну для неї підприємницькість, може бути і не підприємницькою, то застосування цього договору є допустимим для врегулювання діяльності учасників щодо розробки та реалізації інновацій, якщо немає спеціальної вказівки щодо підстави діяльності для окремих категорій суб'єктів інноваційної діяльності. А така спеціальна вказівка, виходячи із аналізу спеціального законодавства щодо інноваційної діяльності, наявна щодо так званих інноваційних структур. Специфікою їх статусу є посилене державне регулювання та, відповідно, дотаційне цільове фінансування інноваційних проєктів за кошти державного бюджету і, як наслідок, посилений державний контроль за реалізацією таких проєктів і використанням наданого фінансування. До таких інноваційних структур належать, зокрема, технопарки. Зокрема, згідно із ст. 1 Закону «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» договір про спільну діяльність без створення юридичної особи та без

об'єднання вкладів учасників технологічного парку це є договір між юридичними особами - учасниками технологічного парку, що містить відомості про склад учасників технологічного парку, їх права та обов'язки, пріоритетні напрями діяльності технологічного парку, органи управління і керівний орган технологічного парку, їх повноваження та порядок прийняття ними рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу, порядок прийняття нових учасників технологічного парку та виключення з числа учасників технологічного парку, порядок ліквідації технологічного парку (припинення дії договору) [148]. Такий договір, на відміну від договору про спільну діяльність із об'єднанням вкладів, має в якості предмета суто організаційні дії юридичного та фактичного характеру. Такий договір має окремі риси, не характерні для класичної договірної конструкції, оскільки як бачимо із наведеного вище переліку його положень, передбачається у ньому обов'язково порядок прийняття нових учасників та виключення діючих. Таким чином, виходить, що відбувається зміна сторін договору, яка не впливає на чинність договору про спільну діяльність. Вказане абсолютно суперечить природі договірних відносин, адже зміна сторін договору призводить до припинення договору, а новий склад учасників вимагає укладення нового договору. Однак законодавець це питання не врегулює. Так само, специфікою для таких договорів є призначення органів управління, як виходить із положень ст. 1 вказаного Закону. Видається, що конструкція органу управління не є характерною для договірних відносин. Вона є традиційною для інституту юридичних осіб. Очевидно, має ітися про особу чи осіб, уповноважених управління діяльністю на підставі договору та вести справи від імені учасників договору у відносинах із третіми особами.

Можемо зробити висновок про те, що до договорів про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників, передбачених як підставу діяльності технологічних парків, застосовуються механізми регулювання юридичних осіб, що є абсолютно недопустимо з позиції засад договірних відносин.

Питання щодо правової підстави діяльності виникають також стосовно іще одного учасника інноваційних відносин із спеціальним статусом – індустріального парку. Якщо проаналізувати ст. 1 Закону України «Про індустріальні парки», то можна зробити висновок, що ініціатор створення (а це може бути державний орган, орган місцевого самоврядування, юридична особа, фізична особа), який має на правовому титулі земельну ділянку для облаштування такого парку, укладає договір із так званої керуючою компанією про спільну господарську діяльність і, окрім того, Закон виокремлює інших учасників парку, які є господарюючими суб'єктами і укладають договір із керуючою компанією. Законодавець не прописує у положеннях цього акту що то за договір, хоча, виходячи із самої суті спільної діяльності – це є договір про спільну діяльність без створення юридичної особи. Виходячи із вищевказаного, ініціатором створення взагалі може бути будь-який учасник правовідносин, незрозумілою є природа керуючої компанії і порядок набуття нею такого статусу. Виникає також висновок про те, що усі інші учасники, окрім ініціатора створення, це суто суб'єкти господарювання. Закон не містить вказівок на вид такого договору як підстави спільної діяльності – відбувається об'єднання вкладів чи ні? Які умови такого договору? Серед документів, передбачених у ст. 15 Закону, які подаються для включення його до Реєстру індустріальних парків жодного договору немає. Таким чином, можемо зробити висновок про відсутність у спеціальному Законі України «Про індустріальні парки» належного саме правового регулювання договірної підстави створення та діяльності індустріальних парків.

2.2. Засновницькі договори як регулятори відносин щодо створення та діяльності інноваційних юридичних осіб.

Цивільно-правовий договір на сьогодні дійсно став максимально універсальним регулятором суспільних відносин, зокрема, й тих, які виникають

в сфері розробки та реалізації інновацій. Свобода договору дозволяє ефективно урегулювати у договорі умови, вигідні індивідуально для учасників конкретних відносин. Договірні конструкції опосередковують відносини щодо створення інновацій, щодо запровадження їх у виробництво, щодо подальшої комерціалізації їх з метою отримання прибутку. Договори про спільну діяльність є популярною правовою формою для інноваційної діяльності. Однак, означеними сферами популяризація цивільно-правового договору як максимально ефективного регулятора не вичерпується. Феномен цивільно-правового договору, зокрема, й у досліджуваній нами площині інноваційних відносин, проявляється також у застосовуваності його й при використанні корпоративної форми інноваційної діяльності шляхом створення юридичної особи.

Такий висновок можна зробити виходячи із загальних положень теорії створення юридичних осіб, згідно із якою виокремлюють реєстраційний, договірний, дозвільний і розпорядчий порядки. Перших три із наведеного переліку застосовуються при створенні саме юридичних осіб приватного права, які використовуються учасниками цивільних відносин як корпоративна форма для розробки і подальшого впровадження інновацій. При чому, особливістю є те, що основним є реєстраційний порядок, адже у ст. 80 ЦК України імперативно вказано на те, що юридичною особою є організація, яка створена та зареєстрована у встановленому законом порядку [212]. Іншого шляху, аніж реєстрація для створення юридичної особи у законодавстві не передбачено. Інша річ, що така реєстрація поєднується із договірним або ж дозвільним порядком. Що ж собою являє договірний порядок створення юридичної особи у теорії цивільного права?

Усі джерела із загальних положень цивільного права сходяться на тому, що договірний порядок створення юридичної особи проявляється у тому, що юридична особа утворюється шляхом укладення договору між її засновниками. Як приклад, наводять порядок створення різних господарських асоціацій, концернів та інших об'єднань підприємств [210, с. 78]. Однак, видається, що

означені приклади не зовсім всебічно відображають сферу застосування договору при створенні юридичних осіб.

Сама сутність створення юридичної особи внаслідок ініціативи приватних осіб (засновників), яка об'єктивно проявляється у акті волевиявлення, спрямованому на створення нового суб'єкта є, по суті, правомірним вольовим актом із очікуваним правовим результатом, що споріднює такий вольовий акт засновників із правочином. Де факто, такий вольовий приватноправовий акт в кінцевому результаті визначає розробку установчого документу (статуту, засновницького договору чи іншого установленому у законі установчого документу). У теорії цивільного права зазначається, що іноді затвердженню такого приватноправового акту засновників передують рішення засновників, утілене у протоколі установчих зборів [214, с. 496]. Інша річ, що поширеною є позиція про те, що сама форма протоколу не завжди може об'єктивно вмістити усі питання, які виникають на етапі організаційному, а тому законодавчо передбачається можливість укладення засновницького договору, який є формою регулювання так званого організаційного етапу створення юридичної особи. Зокрема, зазначають науковці, при створенні юридичної особи, залежно від її організаційно-правової форми, може виникати цілий ряд фактичних та юридичних дій, який є обов'язковим для створення нового суб'єкта права і для належного врегулювання їх недостатньо форми протоколу, а тому останній їх вмістити не може [74, ст.163-164].

Якщо звернутися до етимології поняття «протокол», то його трактують як організаційно-розпорядчий документ, який фіксує хід обговорення питань і рішення, ухвалені на з'їздах, конференціях, зборах, нарадах, засіданнях будь-яких колегіальних органів. Такий документ характеризують як інформаційний документи і як документ, який має розпорядчий характер [119]. Якщо виходити суто із таких дефініцій протоколу, то видається доцільним, все ж таки, припустити розширений зміст такого документу і, відповідно, вписання у ньому усіх можливих організаційних дій при створенні юридичної особи. Інша річ, що протокол фіксує рішення більшості на установчих зборах. Договір ж є

домовленістю, яка є волевиявленням усіх сторін договору. Саме останній момент, на нашу думку, є ґрунтовним аргументом на користь ефективності засновницького договору як регулятора організаційних відносин при створенні юридичної особи. Сама свобода договору, установлена у ЦК України, визначає суттєво ширші можливості для засновників, пов'язані із врегулюванням їх юридичних і фактичних організаційних відносин, аніж протокольна форма.

Таким чином, викладені положення призводять нас до висновку про використання конструкції договору у двох площинах сфери юридичних осіб: засновницький договір як установчий документ і засновницький договір при створенні юридичної особи, який передує установчому документу. Звичайно, що виникає потреба аналізу таких конструкцій з приводу відповідності їх природі та ознакам цивільного договору, про що буде ітися нижче.

Отже, перша площина застосування засновницького договору – це визначення його у законодавстві як установчого документа для окремих організаційно-правових форм юридичних осіб, а саме: повних і командитних товариств. Установчі документи є основою для діяльності юридичної особи, її локальною конституцією, положення якої є імперативно обов'язкові для неї. Оскільки чинне законодавство не оперує дефініцією установчих документів і іде шляхом лише їх переліку, то у теорії права розроблено та застосовується значна кількість їх визначень. Зокрема, у теорії установчі документи визначають в якості юридичних документів, функціональне призначення яких проявляється через вираження волі осіб засновників, спрямованої на створення юридичної особи, наділення її майном через об'єднання вкладів засновників, врегулювання механізму відносин участі між засновниками (учасниками), пов'язаного, в першу чергу, із управлінням новоствореною юридичною особою та отриманням прибутку від її діяльності і розподілом такого прибутку [209, с.95; 198, с. 10]. Визначення установчих документів розробляється також і ученими у сфері господарських відносин. Наприклад, Г.В. Смолин підкреслює у своїх працях, що установчими документами є документи, які фіксують волевиявлення на створення юридичної особи, її правовий статус як юридичної особи, мету, для

досягнення якої вона створюється, права та обов'язки засновників та членів організації, умови її припинення, склад та компетенцію органів юридичної особи, взаємовідносини із третіми особами [180, с. 192]. А. Шпомер і М. Левченко визначають установчі документи як локальні акти, які закріплюють легалізацію суб'єктів господарювання та волю одного або декількох осіб створити господарюючий суб'єкт, що має виокремлене майно та визначений правовий статус, мету та завдання діяльності [223, с.52].

Як бачимо, у доктрині установчі документи трактуються як акт волевиявлення засновників на створення юридичної особи і як правова основа її діяльності. Якщо співвіднести означені підходи щодо розуміння установчих документів, то виникає питання щодо того чи дійсно вони фіксують сам факт волевиявлення засновників. Саме рішення засновників про створення юридичної особи є, за своєю правовою суттю, правочином, правомірним волевиявленням із чітко окресленим правовим результатом – виникненням нового суб'єкта правовідносин. Установчі ж документи юридичної особи, первинно, мають призначення регулювання статусу самої юридичної особи. Положення їх є обов'язковими для учасників, для самої юридичної особи, для третіх осіб, які пов'язані певними правами і обов'язками із цією юридичною особою. В силу означеного, виходить, що природа установчих документів є відмінною від правочинів, оскільки права і обов'язки виникають у значно ширшого кола суб'єктів, аніж сторони правочину.

Безумовно, що з огляду на вказане, виникає питання відповідності засновницького договору як установчого документу конструкції класичного цивільно-правового договору. чи не відбувається тут заміна змісту договору іншим, який не притаманний договорам. Вирішення цього питання є актуальним для вітчизняної цивілістики уже тривалий період часу. І розв'язання нього знаходиться у площині не лише аналізу поняття установчих документів.

Якщо виходити із пропонованих для юридичних осіб у сфері інноваційної діяльності організаційно-правових форм, то для більшості із них законодавчо установлений єдиний установчий документ – статут. Лише для повних і

командитних товариств станом на сьогодні залишається актуальним в якості установчого документу засновницький договір.

Враховуючи викладені вище положення, відповідність засновницького договору ознакам цивільного договору і доцільність визначення його при цьому як установчого документа юридичної особи слід аналізувати через співвідношення його із конструкцією статуту.

Доктрина цивільного права містить різні підходи щодо розуміння сутності статуту. Як зазначає О.Ю. Тичкова, у науковій літературі існують кілька підходів щодо трактування природи статуту: як спеціального закону; як договору; як локального нормативного акту. Ученою наголошується на тому, що розгляд цих підходів призводить до висновку про підтримання позиції розуміння статуту як локального нормативного акту. О.Ю. Тичковою підкреслюється, що «оскільки за його допомогою здійснюється локальне правове регулювання у конкретній корпорації із урахуванням можливостей, що надаються диспозитивними нормами законодавства, чи деталізації останнього. Статут являє собою основний нормативний акт локальної системи правового регулювання діяльності товариства, що створює правову базу для інших його внутрішніх документів» [198, с. 11]. Така позиція дійсно стала базовою для наступних наукових досліджень з цього питання. Зокрема, Л.С. Нецька, у спеціалізованому по товариствах з обмеженою відповідальністю дослідженні зазначає, що статут є особливим локальним нормативним актом, який набирає юридичної сили з моменту державної реєстрації юридичної особи, регулює її правовий статус, визначає відносини між засновниками і юридичною особою, положення якого є обов'язковими і для самої юридичної особи і для її контрагентів [125, с. 6]. Т.І. Бровченко наголошується на тому, що функціональне призначення статуту є у врегулюванні цілого спектру відносин, які виникають в середині юридичної особи – відносини між учасниками, між учасниками і юридичною особою і це забезпечує організаційну єдність юридичної особи. Статут регулює корпоративні правовідносини, але не лише внутрішні, але й ті, які пов'язані із третіми особами, зокрема, тими, які придбавають акції в публічному порядку і

тими, які вступають у правовідносини з юридичною особою [25, с. 10]. В результаті викладених положень доречним є підтримати пріоритетну у науковій літературі позицію щодо розуміння статуту саме як локального нормативного акту, норми якого обов'язковими для учасників корпоративних відносин і для посадових осіб товариства, які мають керуватися ним [25, с.9]. Розкрите функціональне призначення статуту саме в якості установчого документу юридичної особи спонукає критично розглядати засновницький договір через таку ж призму. А розглядати його по іншому не випадає, так як тоді засновницький договір не буде відповідати функціональному призначенню установчого документу юридичної особи. З цього питання слід беззаперечно приєднатися до позиції Т. І. Бровченко, що віднесення статуту до багатосторонніх корпоративних правочинів потрібно сприймати критично, позаяк договір є підставою виникнення зобов'язальних правовідносин і саме сторони договору, а не треті особи, наділяються певними правами і обов'язками. Стосовно ж статуту, то він є регулятором корпоративних відносин із значно ширшим суб'єктним складом, адже його норми є обов'язковими не лише для учасників юридичної особи і самої юридичної особи, але й для третіх осіб, поміж яких і ті, хто вступає до її учасників і ті, які є її контрагентами. Сам порядок легалізації статуту заперечує його правочинну природу, адже останній не підписується засновниками, а затверджується ними на установчих зборах і змінюється за рішенням вищого органу управління простою чи кваліфікованою більшістю [24, с.261].

Якщо визначати природу і сутність засновницького договору через таке ж функціональне призначення, як і в статуту, то договірна природа засновницького договору просто нівелюється. А якщо виходити із того, що засновницький договір залишається звичайним договором, то він не в змозі виконувати функцію установчого документу і належним чином забезпечувати організаційну єдність і ефективність регулювання корпоративних відносин у товаристві.

Надзвичайно вдало з приводу цієї проблеми висловлюється у своїй праці Т.І. Бровченко, яка зазначає, що засновницький договір хоч і є установчим

документом юридичної особи, але за своєю природою залишається договором. Відповідно до ст.631 ЦК строком договору є час, протягом якого сторони можуть здійснити свої права і виконати свої обов'язки відповідно до договору. Договір набирає чинності з моменту його укладення. А згідно ч.1 ст.638 ЦК договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх його істотних умов [26, с. 57]. І дійсно, означені вище ученою положення, які характерні для договору повністю суперечать природі засновницького договору як установчого документа. Адже в якості останнього він набирає чинності не з моменту його укладення сторонами, а стає установчим документом з моменту державної реєстрації юридичної особи. І чинний він доти, доки є юридична особа, а не доти, доки сторони не виконали свої права та обов'язки за договором. І обов'язковий він в якості установчого документа і для третіх осіб, які, де факто, сторонами договору не є і не брали участь в його укладенні. Таким чином, для урегулювання певних відносин використовується абсолютно не підходяща для цього конструкція. У літературі з приводу цього існує теза, що такі відносини, які регулюються в повних і командитних товариствах за допомогою засновницького договору не є корпоративними через це. Зокрема, така позиція прослідковується у дисертаційному дослідженні тієї ж Т.І. Бровченко, якою обґрунтовується відсутність у повних та командитних товариствах корпоративних засад діяльності, оскільки відносини між їх засновниками за наявності договору є зобов'язальними [25, с. 6].

Але, видається, що тут проблема знаходиться абсолютно в іншій площині. Повне і командитне товариство за законом є юридичними особами – корпоративними юридичними особами. Просто тут використовується конструкція, яка не може ефективно виконувати функціональне призначення установчого документа юридичної особи.

У науковій літературі неодноразово наголошувалося на існуючому дисонансі у правовому регулюванні повних і командитних товариств у досліджуваному нами аспекті, та зазначалося, що для таких утворень характерними є ознаки простих товариств як договірних (відсутність органів

управління, повна відповідальність учасників, договір як основа діяльності і статусу товариства), які не сумісні із статусом юридичної особи [95, с. 100; 230, с.8; 225, с. 120].

У науковій літературі існує достатньо цікава позиція, за якою установчий (засновницький) договір розглядається як нормативний договір двох і більше суб'єктів про встановлення прав і обов'язків як загальних правил поведінки на майбутній час для невизначеного кола осіб, який укладається з урахуванням законодавчих норм і підлягає державній реєстрації [196, с. 8]. Опосередковано про схильність виокремлювати таку ознаку засновницького договору як нормативність свідчать також твердження про публічну складову засновницького договору як установчого документа. Наприклад, А.В. Тіщенко визначає, що засновницький договір повного товариства є організаційним діловим договором, який поєднує у собі елементи приватного та публічного права, де перші переважають, але і перші і другі визначають організацію та діяльність повного товариства [199, с. 310].

Варто зазначити, що викликає питання термін «нормативний договір», позаяк, видається, що він уміщує в себе два складних поняття: «нормативність» і «договір». Ми у попередньому розділі розглядали всебічно договір як регулятор сучасних відносин, в тому числі, інноваційних і установили особливу його природу як акта індивідуального правотворення. В.В. Луць підкреслював, що сутність свободи договору розкривається насамперед через співвідношення закону як акта нормативного і договору як акта індивідуального [108, с.16 19]. І така його природа передбачає нормативність його положень для сторін договору, але аж ніяк не для невизначеного кола осіб. Нормативна сила, яка розповсюджується на невизначене коло осіб притаманна для нормативного акта і лише для нього. Таким чином, нами критично сприймається означення засновницького договору повного і командитного товариства як «нормативного договору». І якщо застосовувати такий термін, то із застереженням про особливий зміст такої нормативності, яка поширюється на визначене коло осіб: засновників (учасників), контрагентів товариства тощо. Нормативність як так є

кваліфікуючою ознакою статуту в якості установчого договору. Як доречно зазначає О.Ю. Тичкова, статут являє собою основний нормативний акт локальної системи правового регулювання діяльності корпорації, що створює правову базу для її інших внутрішніх документів [198, с.6].

При дослідженні командитних товариств Ю.В. Яковлев доречно розкриває природу їх засновницьких договорів як синалагматичних договорів, де інтереси сторін повністю співпадають, Він одночасно є й інвестиційним договором, у якому взаємоузгоджені інтереси двох груп сторін: учасників самих між собою і з товариством та вкладників тільки з товариством [230, с. 9]. Така ж приватноправа природа засновницького договору уже командитних товариств визначається у дослідження Ю.Ю. Симонян [174, с. 8]. Така характеристика дійсно відповідає договірній природу таких домовленостей, які регулюють відносин між засновниками, але, в черговий раз, свідчить про те, що цей договір не призначений за своєю суттю регулювати статус самої юридичної особи і виступати її локальним регулятивним актом.

Якщо підсумувати усю аналітику природи засновницького договору командитних та повних товариств, то можна констатувати висновок про те, що договір в даному випадку просто не в змозі виконувати функціональне призначення установчого документа юридичної особи. Так, він може бути основою для діяльності, але у вигляді простого товариства і тоді це буде договір про спільну діяльність з об'єднанням чи без об'єднання вкладів. І шлях вирішення такого законодавчого дисонансу знаходиться в площині уніфікації установчих документів товариств і визначення в якості таких єдиного установчого документу – статуту. Такі позиції є достатньо популярними в літературі. Зокрема, І.М. Кучеренко критикувала засновницький договір як установчий документ у своєму дисертаційному дослідженні. Учена наголошувала, що урегулювання відносин діяльності таких товариств в засновницькому договорі спричинить колізії між регулюванням їх діяльності нормами закону і засновницьким договором, у випадку, коли останній регулює діяльність в іншому порядку, аніж це встановлено законом (а право змінювати

умови договору, в тому числі й засновницького, передбачене у п. 3 ст. 6 ЦК України, відповідно до якого сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд). Таким чином, установлення договору як установчого документу суперечить самій його природі та його призначенню у цивільному обороті [105, с. 105]. Як єдиний установчий документ статут обґрунтовує у своїх працях О.Ю. Тичкова. Нею природа статуту розкривається як локального акту, покликаного забезпечувати локальне правове регулювання статусу корпоративної юридичної особи на основі тих розширених можливостей, які породжені диспозитивним законодавчим регулюванням. Враховуючи вказане, ученою статут сприймається як основний нормативний акт локального правового регулювання корпоративних юридичних осіб [198, с. 6]. Розкриття природи статуту, на нашу думку, вдало подане у судовій практиці, зокрема, у Постанові Вищого господарського суду від 2016 року у справі № 910/19526/15. У Постанові вказується, що «статут не є одностороннім правочином, оскільки затверджується (змінюється) загальними зборами учасників (засновників, акціонерів), які не є ні суб'єктом права, ні органом, який здійснює представництво товариства. Не є статут і договором, тому що затверджується (змінюється) не за домовленістю всіх учасників (засновників, акціонерів) товариства, а більшістю голосів акціонерів чи простою більшістю голосів учасників товариства» [134]. Відповідно до Постанови Північного апеляційного господарського суду від "19" березня 2019 р. у справі № 911/1798/18 статут є локальним нормативним актом, а не правочином, тому до нього не можуть застосовуватися положення ст.ст. 203 та 215 ЦК України, які визначають підстави недійсності правочину [136].

Попри те, що критика засновницького договору як установчого документа насичує максимально наукову літературу, норми законодавства щодо цього питання, на жаль, до сих пір залишаються у незмінному вигляді.

Якщо говорити про засновницький договір, який передує установчому документу, то потрібно зазначити, що можливість його використання пов'язується із корпоративною юридичною особою.

Корпоративна юридична особа є максимально зручною для реалізації інновацій та їх розробки за рахунок так званої корпоративності устрою, яка, по суті, передбачає об'єднання вкладів засновників (учасників) для передання їх юридичній особі з метою здійснення підприємницької діяльності, отримання прибутку в її результаті і поділу його між учасниками. В результаті участі в корпоративній юридичній особі в учасника виникає цілий комплекс майнових і немайнових прав, які іменуються корпоративними. Корпоративні ж права у повному сенсі цього поняття виникають саме в учасників підприємницьких юридичних осіб. Така позиція є пріоритетною в працях сучасних науковців [29, с. 139].

Звертаючись у площину суто інноваційних юридичних осіб та аналізуючи їх визначення у Законах України «Про інноваційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про наукові парки», можна зробити висновок, що законодавчо не визначено якоїсь конкретної організаційно-правової форми юридичної особи в сфері розробки та реалізації інновацій. У визначенні технологічного парку із статусом юридичної особи у Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» ідеться про те, що такий технологічний парк може бути створений у будь-якій організаційно-правовій формі. Як зазначають А.В. Зеліско та О.В. Розгон, у Законі України «Про інноваційну діяльність» доцільним було б установлення положення про створення технологічних парків у організаційно-правових формах юридичних осіб приватного права, передбачених ЦК України, а особливості правового регулювання цих юридичних осіб передбачити у спеціальних нормативних актах [235, с. 98]. Враховуючи те, що інноваційна діяльність спрямована завжди на комерціалізацію інновацій, логічним буде припущення про підприємницьку природу такої діяльності. Отже, для розробки і впровадження інновацій підходящими організаційно-правовими формами є

підприємницькі товариства. Попри те, що останні, як і будь-які інші юридичні особи, створюються шляхом державної реєстрації, для них також є характерним застосування договірних конструкцій для створення. Зокрема, ідеться про засновницький договір. На значенні таких договорів при створенні саме підприємницьких юридичних осіб наголошують сучасні учені. Зокрема, як зазначає А.В. Зеліско питання щодо договірного регулювання організаційного етапу створення підприємницьких юридичних осіб набуває особливої ваги в силу того, що майнова участь засновників спонукає їх до застосування дієвих механізмів щодо охорони як їх власних інтересів, так і інтересів новоствореної у майбутньому юридичної особи. Авторкою обґрунтовується, що одним із функцій такого договору є, по суті, «необхідність процесів гармонізації інтересів засновників та безпосередньо майбутньої юридичної особи, які мають різнорідний характер» [77, с. 191].

При цьому, якщо, розглядаючи засновницький договір вище у площині його як установчого документа, нами була підтримана ґрунтовна критика відповідності його договірної природи природі установчого документа, то в якості застосування його як такого, який передуює створенню юридичної особи, договірна природа відносин, регульованих ним, сумнівів не викликає.

Засновницький договір справедливо розглядався В.В. Луцем як передумова виникнення корпоративних правовідносин. І учений неодноразово наголошував на тому, що ніяких корпоративних відносин до державної реєстрації юридичної особи не існує. Відповідно, усі відносини між засновниками, які ґрунтуються на засновницькому договорі, мають класичний зобов'язальний характер [113, с. 5, 7; 112, с. 239]. В науковій літературі можна знайти позиції дещо відмінні. Наприклад, І.О. Турчак, не зважаючи на те, що цей договір має спеціальну мету – створення юридичної особи, відносить його до корпоративних, тобто предметом регулювання яких є корпоративні відносини [200, с. 131]. Однак, більшість науковців абсолютно беззаперечно приєднуються до позиції В.В. Луця про класичну договірну зобов'язальну природу досліджуваного нами договору у площині використання його для регулювання

організаційних відносин при створенні юридичної особи. Наприклад, до таких учених можна віднести В.А. Васильєву, І.В. Спасибо-Фатєєву, Р.Б. Шишку... [30, с. 10; 220, с. 18; 182, с. 182-190].

Можливість для засновників використовувати такий договір при створенні юридичної особи передбачено законодавством чинним для акціонерних товариств у ч. 3 ст. 10 Закону України «Про акціонерні товариства», згідно із якою засновники можуть укласти засновницький договір при створенні акціонерного товариства [157]; для товариств з обмеженою відповідальністю та додатковою відповідальністю у ч. 2 ст. 10 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» встановлено, що якщо товариство створюється кількома особами, такі особи у разі необхідності визначення взаємовідносин між ними щодо створення товариства можуть укласти договір про створення товариства в письмовій формі [156]. Як бачимо, у законодавстві можливість такого договору це право засновників, а не їх обов'язок. І вони реалізують його, якщо воно відповідає їх інтересам. Такий договір є цивільно-правовим двостороннім чи багатостороннім правочином і фіксує не лише волевиявлення засновників на створення юридичної особи, а й врегульовує усіх відносини, які виникають при створенні юридичної особи до її державної реєстрації.

Попри те, що законодавчо такі договори передбачені лише для акціонерних та товариств з обмеженою відповідальністю, нормативні акти не містять заборони використання їх при створенні інших форм юридичних осіб.

Характерність договору як форми регулювання відносин між засновниками юридичної особи підкреслювалася неодноразово у науковій літературі ще до законодавчого їх встановлення [181, с. 4]. Договірна природа тих відносин, які формуються між засновниками неодноразово аргументувалася відомими науковцями іще до запровадження у чинному законодавстві такого роду договорів [181, с. 4]. Необхідність застосування засновницького договору при створенні підприємницьких юридичних осіб обґрунтовувалась, наприклад, у працях І.М. Кучеренко [106, с. 7].

У літературі наявні позиції, що «диспозитивність договірною регулювання відносин між засновниками, а також застосування до таких відносин усіх принципів договірною права, визначає можливість укладення подібного роду договорів засновниками при створенні будь-якої підприємницької юридичної особи приватного права, не зважаючи на відсутність у законодавстві норм, що прямо передбачають таке право». Таку позицію займає А.В. Зеліско і можемо приєднатися до вказаних тверджень [75, с. 146]. Як аргументи на користь цього можна навести особливості діяльності юридичних осіб, які функціонують у сфері розробки і реалізації інновацій. Така сфера діяльності визначає характерну для неї ризиковість, відповідно, підвищення ризиків втрат вкладів для засновників. В результаті, на етапі створення таких юридичних осіб виникає значно більше правових аспектів діяльності майбутньої юридичної особи, які потребують врегулювання ще до моменту її державної реєстрації. Це і питання вкладів, якими можуть бути відповідні об'єкти права інтелектуальної власності, і питання зобов'язань щодо їх внесення, і питання компенсацій внаслідок відсутності ефективної реалізації інновацій чи внаслідок їх не розробки і так далі. Тому для юридичних осіб у сфері інновацій засновницький договір набуває особливого значення, так як є ефективним договірним регулятором усіх можливих організаційних аспектів під час створення юридичної особи, перелік яких, враховуючи специфіку інновацій і їх розробки та впровадження, значно ширший, аніж при створенні юридичної особи, відмінної від технопарку чи наукового парку. Засновницький договір, як вдало підкреслює В.В. Васильєва, виступає джерелом індивідуальних правил поведінки для сторін [37, с. 30].

Вказані засновницькі договори є надзвичайно популярним об'єктом для досліджень, враховуючи не лише питання їх змісту і співвідношення із установчими документами, але й виходячи із проблем термінології. Адже відповідно до чинного законодавства однаковий термін «засновницький договір» означає абсолютно різні поняття за змістом: в одному випадку цим терміном позначається установчий документ повного і командитного

товариства, а в іншому – договір, який регулює відносини щодо створення акціонерного товариства або ж товариства з обмеженою відповідальністю. Саме ця проблема є одним із найсуттєвіших аргументів на користь того, що термін засновницький договір і взагалі поняття договору не може використовуватися для позначення установчого документа, який є локальним актом юридичної особи і регулює її статус як самостійного суб'єкта правовідносин. На вагомість правової термінології звертає свою увагу Т.О. Музика, зазначаючи, що станом на сьогодні у пріоритеті є установлення балансу між такими вимогами до юридичних термінів, як їх системність, наявність чіткої дефініції, прагнення до однозначності, стилістична нейтральність, точність, висока інформативність, та втіленням засад диспозитивності правового регулювання приватних (цивільних) правовідносин [123, с. 153]. Питання щодо потреби концептуальної зміни підходів щодо видів установчих документів корпоративних юридичних осіб розглядалися уже нами вище і була однозначно висловлена критика застосування такого терміну як «засновницький договір» в розрізі визначення його як установчого документа.

Окрім самого терміну для позначення таких договорів, виникає питання і самого визначення цих договорів. Адже, справді, чинне законодавство ні на рівні кодифікованому, ні на рівні спеціальних нормативних актів, не містить поняття засновницького договору чи варіантів його визначення.

Ю.М. Юркевичем такі договори відносяться до договорів про об'єднання фізичних і юридичних осіб, при чому, ученим диференційовано визначення такого договору у двох аспектах: 1) у широкому – це домовленість двох або більше фізичних або юридичних осіб, яка має в якості правової мети встановлення, зміну і припинення їхніх цивільних прав та обов'язків щодо утворення договірних форм об'єднань з ціллю отримання і розподілу прибутку або ж досягнення іншої правомірної цілі; 2) у вузькому – це домовленість двох або більше фізичних та юридичних осіб, правовою метою якої є утворення об'єднання із визначеним за згодою їхніх учасників обсягом правосуб'єктності [226, с. 41]. Позитивно сприймаючи запропонований зміст договору про

об'єднання фізичних і юридичних осіб, варто зазначити на те, що це поняття є родовим, загальним щодо досліджуваного предметно нами засновницького договору. З позиції поданого визначення можна стверджувати, що для засновницького договору дійсно характерним є спільне волевиявлення двох чи більше осіб на основі домовленості для утворення якогось об'єднання. Однак, у нашому випадку засновницький договір має правовим результатом не просто створення договірної об'єднання, а створення нового суб'єкта – юридичної особи. Сам порядок створення такого суб'єкта буде мати договірний характер, однак, завершуючись фактом державної реєстрації, формуватиме якісно нового суб'єкта, який не можна визначити як договірне об'єднання. Видається, що договірне об'єднання можна визначити як результат укладення договору про спільну діяльність, за яким реалізовуватимуться спільні дії учасників, але нового суб'єкта виникати не буде.

У науковій літературі, до речі, поширеною є позиція про віднесення засновницьких договорів до договорів про спільну діяльність. Такий підхід розкривається у працях А.В. Довгерта, В.М. Коссака, В.В. Луця [66, с. 35; 87, с. 18; 112, с. 110]. До договорів про спільну діяльність відносять засновницькі договори у своїх працях також такі провідні учені, як Ю.М. Жорнокуй та І.В. Спасибо-Фатєєва. Ученими наголошується, що попри належність засновницьких договорів до договорів про спільну діяльність, вони мають значні особливості, в основі яких знаходиться створення юридичної особи. Також зазначається на те, що особливістю є те, що такі договори визначають також і діяльністю самої створюваної юридичної особи [71, с. 448].

В основі зазначених наукових підходів знаходиться вироблена у класиці цивілістики класифікація договірних конструкцій. Зокрема, С.М. Бервено зазначає, що однією із принципів класифікацій договорів є їх поділ за ознакою направленості зобов'язання, підставою виникнення якого є договір. Фактично, ідеться про мету договору. А за таким принципом виокремлюються договори із спрямованістю на виникнення утворень різного виду. От поміж них і виділяють ті договори, зобов'язання за якими мають на меті створення юридичної особи і

ті договори, які такої мети не мають [10, с. 218]. Означена класифікація переконливо свідчить про те, що засновницький договір у системі класифікаційній належить до спеціального різновиду договорів про спільну діяльність. Його з усіма цими договорами, на думку О.М. Вінник, об'єднує фактор наявності спільної мети для усіх учасників договору, а не для окремих його сторін і, відповідно, потреба узгодження дій усіх учасників договору без винятку. Ця єдність мети визначається єдністю інтересів для усіх сторін договору [47, с. 93]. О.С. Таран, досліджуючи природу багатосторонніх договорів, підкреслює, що саме спільна мета визначається як пріоритетна специфічна ознака таких договорів, позаяк у двосторонньому договорі права та обов'язки сторін мають зустрічний характер і кожна з сторін має свою мету. Багатосторонній ж договір ґрунтується на тому, що права і обов'язки усіх без винятку сторін договору спрямовані на єдину для всіх мету. А засновницькі договори тут мають особливу нішу, оскільки усі права і обов'язки усіх сторін договору спрямовані на єдиний особливий результат – створення юридичної особи, що відрізняє суттєво засновницький договір від усіх інших багатосторонніх договорів [194, с. 7, 10].

Дійсно, якщо віднаходити по відношенню до засновницьких договорів родове поняття, яке є їх основою, то це конструкція договору про спільну діяльність, однак специфічний правовий результат – створення нової юридичної особи, яка є окремим суб'єктом правовідносин, визначає належність засновницьких договорів до спеціального різновиду договорів про спільну діяльність, так як має спеціальну, характерну лише для них мету. При чому, виходячи із вище викладених положень щодо засновницького договору як установчого документу і установлений та підтриманий нами доктринальний підхід щодо невідповідності такого договору природі установчого документу, видається за доцільне чітко розмежовувати ряд договорів, спрямованих на створення нового суб'єкта – юридичної особи від договорів, іменованих теж засновницькими, але які претендують на роль установчих документів.

Доцільність існування останніх, як уже зазначалось, сприймається нами критично.

Якщо виходити із сформованих у науковій літературі визначень засновницького договору, то можна зробити висновок, що усі вони в основі мають зазначену правову мету – створення юридичної особи.

Наприклад, у дослідженнях молодих науковців пропонується визначення засновницького договору в якості домовленості договір між засновниками (учасниками), наділеними корпоративною правосуб'єктністю, в якому визначається зобов'язання засновників створити товариство, порядок їхньої спільної діяльності щодо його створення, умови передання товариству майна учасників та інші умови відповідно до організаційно-правової форми створюваного господарського товариства [170, с. 64]. П.П. Черевко визначає установчий договір, як такий який установлює порядок здійснення засновниками спільної діяльності щодо створення підприємницької юридичної особи [215, с. 13].

В науковій літературі на основі притаманності для засновницьких договорів мети створення юридичної особи мають місце позиції щодо корпоративної їх природи. Наприклад, у дослідженнях Л.К. Веретельник при систематизації договорів виокремлюються корпоративні договори для досягнення загальної господарської або іншої мети (спільна діяльність, засновницький договір; просте товариство) [45, с.5]. З цього приводу цивілістичні напрацювання містять дещо інші позиції, які, наприклад, у працях В.В. Луця стверджують про те, що засновницький договір є передумовою виникнення корпоративних відносин, а не регулює корпоративні відносини [113, с. 7]. У цьому питанні варто ще раз підкреслити потребу підтримки і розвитку підходу саме В.В. Луця, адже корпоративні договори стосуються корпоративних прав. А корпоративних відносин на організаційному етапі створення юридичної особи ще нема, так як нема самої юридичної особи.

Коли ми розглядаємо засновницький договір при створенні саме юридичних осіб у сфері інновацій, то виникає питання про те, а яким саме чином

інновації впливають на такий договір. Точніше говорити не про інновації як такі, а про реалізацію правосуб'єктності майбутньою юридичною особою у сфері розробки та впровадження у виробництво інновацій. І тут ми знову ж таки, повертаємося до питання про те, що для таких юридичних осіб характерною є саме підприємницька природа. А для підприємницької юридичної особи, як ми уже зазначали при аналізі доктрини і практики з приводу цього, завжди на першому місці стоїть питання об'єднання майнових вкладів. Цей аспект створення юридичних осіб саме у площині інновацій набуває особливої ваги в силу ризиковості їх розробки та подальшої комерціалізації; в силу оцінки їх вартості засновниками і досягнення відповідної домовленості з приводу цього. І ці питання на організаційному етапі можуть ефективно бути врегульовані саме з допомогою засновницького договору. таке призначення засновницького договору неодноразово було підкреслено у працях учених. Наприклад, О.Р. Кібенко наголошувала на тому, що обов'язок внесення вкладу до статутного капіталу повинен установлюватися саме у засновницькому договорі [81, с. 7]. Таку ж позицію обстоював у своїх працях П.П. Черевко, яким зазначалась доречність врегулювання усіх таких питань щодо спільної діяльності для створення юридичної особи у таких договорах [215, с. 13].

Інновації як об'єкти права інтелектуальної власності можуть виступати в якості вкладів засновників до майбутньої юридичної особи. Зокрема, у загальних нормах Закону України «Про господарські товариства» (ст. 13) вкладом до статутного (складеного) капіталу господарського товариства можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом [144]. Відповідні загальні норми конкретизуються також у нормах спеціальних нормативних актів. Наприклад, у Законі України «Про акціонерні товариства» у ч. 1 ст. 25 зазначається, що у разі розміщення акціонерним товариством цінних паперів їх оплата здійснюється грошовими коштами, а також іншим майном, якщо така можливість передбачена рішенням про емісію відповідних цінних паперів [157]. У Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою

відповідальністю» згідно із ч. 1 ст. 13 вкладом учасника товариства можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом [156]. Якщо враховувати наскільки широко трактує поняття майна ЦК України, то можемо зробити висновок, що вкладом у цьому випадку можуть бути також і майнові права, у тому числі, майнові права інтелектуальної власності. Концепція максимально широкого трактування майна і включення в нього об'єктів права інтелектуальної власності відповідає і європейським підходам щодо цього питання і, в тому числі, віднаходить відображення у практиці ЄСПЛ [162].

У цьому питанні варто абсолютно підтвердити тезу І.В. Спасибо-Фатєєвої про те, що в останні десять років відбулися колосальні зміни у сфері розуміння права власності, які проявляються, у тому числі, у потраплянні права інтелектуальної власності до об'єданого поняття майна [187, с. 40].

Звичайно, що виникає питання про те, а чи всі об'єкти права інтелектуальної власності можуть визначати можливість засновників оперувати майновими правами інтелектуальної власності саме в якості вкладу. З цього приводу у доктрині ідуть активні напрацювання критеріїв, які з дозволяють таку ситуацію. Зокрема, В.А. Васильєва наголошує, в першу чергу, на тому, що потрібно згоду засновників на використання майнових права інтелектуальної власності як вкладу, вирішення ними на основі домовленості доцільності такої форми вкладу та еквівалентності його обсягу корпоративних прав вкладника у майбутній юридичній особі. І ці питання будуть виникати, незважаючи на організаційно-правову форму такої юридичної особи [31, с. 10; 32, с. 15]. Така концепція також прослідковується у працях Ю.Є. Атаманової, якою розроблений ряд критеріїв можливості такої особливої форми вкладів, на зразок: оборотоздатність; корисність; можливість грошової оцінки; інвестиційна привабливість [3, с. 5]. Вважаємо за потрібно приєднатися до викладених положень і підкреслити той факт, що особливою умовою засновницьких договорів як передумови виникнення інноваційних юридичних осіб є досягнення домовленості засновників щодо доцільності; оцінки та перспективності майнових прав інтелектуальної власності в якості вкладу до капіталу майбутньої

юридичної особи. А така форма вкладу, як видається, є характерною для інноваційних юридичних осіб. Більше того, як видається, домовленість засновників може полягати у вкладі не лише де-факто створеної інновації, але й зобов'язання у визначені ними строки розробки інновації для використання у діяльності майбутньої створеної юридичної особи. В такому разі, еквівалент належних такому засновнику обсягу корпоративних прав у майбутній юридичній особі буде знаходитися у площині, знову ж таки, домовленості засновників між собою. В цьому разі, як видається, одним із призначень засновницького договору може бути також і врегулювання можливих ризиків щодо невиконання такого обов'язку. Безперечно, що коли буде створена юридична особа, то діятимуть норми чинного законодавства у сфері корпоративних відносин. Зокрема, ідеться про наслідки невнесення чи невчасного внесення вкладу після державної реєстрації юридичної особи, так як це передбачено, наприклад, для товариств з обмеженою відповідальністю. Однак, враховуючи диспозитивність правового регулювання відносин у засновницькому договорі, засновники можуть використовувати додаткові механізми своєрідного страхування таких ризиків. Як вдало підкреслює О.В. Кохановська, суб'єкти цивільного відносин мають свободу обрання у сфері вирішення питань, пов'язаних із застосуванням альтернативних режимів регулювання приватноправових відносин [91, с. 23].

Якщо звернутись до наукової літератури, то одним із таких механізмів науковці пропонують компенсації за невиконання чи неналежне виконання установлених у договорі зобов'язань.

Як зазначає В.В. Луць, виходячи із принципу свободи договору в цивільному праві, сторони засновницького договору, який, як правило, є багатостороннім цивільно-правовим договором, можуть передбачити в ньому положення про цивільно-правову відповідальність засновників один перед одним, а також перед третіми особами за невиконання своїх зобов'язань (договірна відповідальність) [114, с. 19].

Цікавою пропозицією у цьому ракурсі є твердження А.В. Зеліско про можливість таких компенсаційних виплат на користь майбутньої юридичної

особи, так як саме її інтереси постраждають в силу невиконання чи невиконання засновниками установлених в договорі зобов'язань. Ученою наголошується на тому, що доцільність установлення компенсаційних способів відповідальності засновників у засновницькому договорі зумовлюється його класичною договірною природою і, як наслідок, його чинністю, пов'язаною із належним виконанням сторонами усіх договірних зобов'язань. Нею підкреслюється, що сплата засновниками установлених в результаті домовленості компенсацій на користь юридичної особи буде ефективним способом забезпечення належного захисту її інтересів, а також інтересів інших засновників [77, с. 222].

Нами підтримуються саме викладені вище ученими компенсаційні санкції, позаяк, як видається, усі інші будуть неефективними у цьому випадку або ж заходять у площині абсолютно іншу – корпоративних відносин.

Компенсаційні санкції є проявом пріоритетної для сучасного права превентивної функції регулятивних та охоронних засобів. Саме приватноправові засоби, на думку Г.Г. Мошак надають можливість вибору варіантів поведінки шляхом регулювання приватних відносин, тобто відносин невлadного характеру, за допомогою методу диспозитивності і ініціативи його суб'єктів [121, с. 69].

Тут дійсно, треба погодитись з І. В. Спасибо-Фатєєвою щодо недопустимості змішування договірних і корпоративних відносин [183, с. 219]. І дійсно, в разі невиконання обов'язку щодо внесення вкладу у визначені строки після державної реєстрації юридичної особи вступає в дію норма спеціального закону про окрему форму юридичної особи (наприклад, така норма установлена у спеціальному Законі України щодо товариств з обмеженою відповідальністю) і діятимуть тут норми у площині корпоративних відносин, пов'язані із виключенням учасника з товариства або ж щодо зміни обсягу його корпоративних прав. Засновницький же ж договір, будучи класичною цивільно-правовою конструкцією є чинним доти, доки сторони не виконають установлені у його положеннях зобов'язання. І, відповідно, його норми можуть передбачати санкції зобов'язального характеру щодо сторін договору.

Варто зазначити, що починаючи від запровадження у законодавстві можливості укладення засновницьких договорів, судова практика пішла іншим шляхом. Так, наприклад рішенням Господарського суду Львівської області від 30 січня 2012 р. у справі № 5015/5912/11, встановлено, що договір про створення (заснування) акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю не регулює відносини між учасниками (акціонерами) товариства при здійсненні його діяльності і припиняє свою дію після досягнення мети - створення та державної реєстрації товариства. Судом було встановлено, що ТОВ було зареєстроване державним реєстратором, а відтак, договір про заснування ТОВ припинив свою дію, тому доводи позивача про порушення відповідачами умов згаданого договору суд розцінює як безпідставні [163]. Варто відзначити, що станом на сьогодні судова практика кардинально не відійшла від таких підходів щодо строків чинності засновницьких договорів щодо ТОВ. У той же час, є підстави стверджувати, що у зв'язку із прийняттям спеціального закону щодо ТОВ, у ст. 10 якого зазначається, що «договір про створення товариства діє до дня державної реєстрації товариства, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання» [156], законодавець стає на шлях застосування щодо засновницьких договорів усіх механізмів, притаманних для класичних договірних конструкцій. Відповідно, можемо стверджувати і про можливість формування і судової практики у такому руслі у подальшому.

Питання чинності договору учені у своїх працях розглядають через призму моменту виникнення цієї чинності і через проблему щодо відсутності усіх істотних умов договору. зокрема, чинність договору у даному випадку пов'язується не лише із установленням у договорі усіх істотних умов, але й повним його виконанням [133, с. 42].

Відповідно, чинність договору триває до повного його виконання. Це питання особливо актуальне для досліджуваних нами засновницьких договорів. оскільки вони є класичними цивільно-правовими договірними конструкціями, то для них характерними є усі прояви такої суто цивільно-правової договірної

природи. Зокрема, категорія чинності. Засновницький договір, таким чином, є чинний доти, доки сторони не виконають усі умови договору.

У теорії цивільного права сама сутність поняття строку договору призводить до такого висновку. Зокрема, Т. М. Вахонсевою наголошується на тому, що строк може трактуватися в якості правової форми встановлення граничних меж здійснення прав та виконання обов'язків учасниками цивільних правовідносин; в якості форми виникнення та подальшого розвитку прав та обов'язків учасників цивільних правовідносин...[38, с. 21].

Пріоритетною у доктрині цивільного права є позиція про те, що сплив строку виконання не означає закінчення обов'язку [112, с. 36]. У площині досліджуваного питання позитивно сприймається твердження П. Гуйвана про те, що тривалість регулятивних відносин визначається сторонами у договорі, і саме упродовж дії договору право кредитора та обов'язок боржника мають бути здійснені. Договір закінчується з припиненням зобов'язань, котрі входять до змісту договору. Інакше кажучи, він припиняється саме внаслідок вичерпаності умов [62, с. 167]. Вважаємо за доцільне підтримати вказані положення ученого беззаперечно.

Істотні умови, які визначають суть зобов'язання детермінуються метою цього договору, яка, як уже ми зазначали вище, є однією із кваліфікуючих ознак засновницького договору як спеціального різновиду договору про спільну діяльність. Основною метою засновницького договору є, безумовно, створення юридичної особи. Якщо виходити із ст. 80 ЦК України то створення – це момент її державної реєстрації. І з цього виходить чинне законодавство, коли пов'язує момент дії засновницького договору із моментом державної реєстрації. Однак, якщо виходити із класичних і притаманних до цивільного договору категорій, зокрема, таких як чинність, то таку ситуація потрібно сприймати критично. Тут варто згадати Н.О. Саніахметову, якою зазначалось, що основна відмінність установчого договору від цивільно-правових договорів, що діють у сфері підприємництва, полягає у тому, що установчий договір укладається з метою об'єднання його сторін у певну організаційно-правову форму суб'єкта

підприємництва [171, с.13]. Акцент уваги слід робити на об'єднання у певну організаційно-правову форму. Останнє ж може не замикатися суто на процедурі державної реєстрації юридичної особи. Засновницький договір, оскільки він регулює суттєвий перелік організаційних дій засновників щодо створення юридичної особи, містить і може містити цілий ряд умов, які повинні бути виконані засновниками, незважаючи на момент державної реєстрації юридичної особи. Засновницький договір, будучи класичним цивільно-правовим договором, є чинним доти, доки сторони не виконають належно і реально свої зобов'язання за договором. Таким чином, прив'язка дії засновницького договору як договору строкового до певного моменту у часі (чи то прив'язаного до державної реєстрації юридичної особи чи державної реєстрації випуску акцій акціонерного товариства) варто сприймати критично із позиції договірного права. Варто зазначити, що чинне законодавство трансформується поступово саме в напрямі вказаних теоретико-правових положень, адже якщо положення ЦК України щодо ТОВ, які були виключені з нього, містили вказівку про те, що договір про створення ТОВ діє до моменту державної реєстрації товариства, то у нормах Закону України «Про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю» у ч. 2 ст. 10 установлює, що договір про створення товариства діє до дня державної реєстрації товариства, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті зобов'язання [156]. Таким чином, строк дії засновницького договору визначається суттю зобов'язання, яке ним установлюється і чинність договору триває доти, доки сторони належно та реально не виконають зобов'язання за ним, тобто доки не реалізовані будуть усі істотні умови договору. І у цьому ракурсі зростає значення правового моніторингу законодавства, потреба проведення якого, на думку А.Б. Гриняка, постійно визначається соціальними, економічними та правовими умовами життя суспільства [60, с. 31].

В цьому ракурсі якраз критично слід оцінити ще раз таку ознаку засновницьких договорів як строковість (прив'язку їх до моменту державної реєстрації юридичної особи).

Таким чином, виходячи із характерної для інноваційних юридичних осіб підприємницької природи, можна стверджувати про те, що можливість для засновників укладення засновницького договору як регулятора організаційних і майнових відносин на етапі створення юридичної особи має надзвичайно ефективний функціонал. Це функціональне призначення засновницького договору пов'язане із, в першу чергу, імовірністю майновими правами інтелектуальної власності в якості вкладу до юридичної особи, із високим ризиком ефективності використання таких вкладів і, взагалі, із суттєвим рівнем алеаторності усіх зобов'язань у сфері інноваційних відносин. Такий договір, однозначно, є класичною приватноправовою договірною конструкцією, яка дозволяє виробити індивідуальні правила для конкретних засновників інноваційної юридичної особи і чинність якої, попри основну мету – створення юридичної особи, пов'язується із належним та реальним виконанням зобов'язань сторін за договором.

Висновки до II розділу

У роботі підтримано позицію провідних учених про цивільно-правову природу договорів про спільну діяльність.

Конститутивність саме норм ЦК України для регулювання договорів про спільну діяльність (в тому числі, договорів про спільну діяльність у сфері інноваційних відносин) посилює універсальність застосування цього договору не лише у підприємницькій сфері, але й непідприємницькій, а відтак – широке суб'єктне коло сторін таких договорів.

Для договору про спільну діяльність без створення юридичної особи як підстави здійснення інноваційної діяльності характерними є такі кваліфікуючі ознаки: універсальність суб'єктного складу, окрім випадків, установлених у спеціальних актах; наявність єдиного моноінтересу, єдиного для усіх сторін договору, що унеможливує застосування до них терміну контрагентів; єдина мета договору, яка, окрім спеціально визначених у законі випадків, є універсальною, може мати підприємницький чи то непідприємницький характер і, в кінцевому результаті має на меті створення та/або подальшу реалізацію інновацій; предмет договору – спільна дії, зміст яких становлять в основному складні організаційні відносин та об'єкт договору – інновації.

Спільна, єдина загальновигідна мета є об'єднуючим фактором для усіх сторін договору, вона є універсальна, оскільки може мати як підприємницький, так і непідприємницький (науковий, просвітницький тощо) характер і завжди є іншою, аніж створення юридичної особи. Остання характеристика відмежовую такий різновид договорів про спільну діяльність від тих, які мають на меті створення юридичної особи. Відповідно, із теоретико-правової позиції, ми ведемо мову про договори про спільну діяльність як родову категорію і про договори про спільну діяльність без створення юридичної особи як її підвид.

Мета для договорів про спільну діяльність у сфері інноваційних відносин, де факто, характеризується позитивним та негативним аспектами. Негативним – це не створення юридичної особи. Позитивним – розробка та реалізації інновацій

із метою отримання прибутку для розподілу між сторонами договору або ж непідприємницькою метою (для задоволення немайнових потреба сторін договору та суспільства загалом). Об'єктом ж такого договору є інновації.

Відсутність відносин протистояння у інтересах сторін є однією із особливо важливих для інноваційних відносин ознак, адже для останніх характерним є високий рівень алеаторності такої діяльності.

Окрім того, варто вести мову про спеціальні правові характеристики договорів про спільну діяльність як підстави діяльності структур із спеціальним статусом – технопарків та індустріальних парків: спеціальні вимоги щодо суб'єктного складу – юридичні особи; спеціальні норми щодо змісту договорів про спільну діяльність; посилена роль публічного інтересу, відповідно посилені механізми державного регулювання та контролю. До того ж, можемо стверджувати про можливість укладення договорів про спільну діяльність іншими учасниками інноваційних відносин. В цих договорах вимога щодо статусу сторін договору (суб'єктів підприємницької діяльності) застосовується до тих із них, які діють у сфері підприємницької інноваційної діяльності. Якщо ж договори укладаються у сфері непідприємницької інноваційної діяльності, суб'єктний складу сторін договору є універсальним. Стосовно цих договорів відсутнє спеціальне правове регулювання, відповідно відсутні посилені механізми державного регулювання та контролю.

Спеціальне правове регулювання договорів про спільну діяльність без створення юридичної особи і без об'єднання вкладів передбачене для технологічних парків договірному типу. Обґрунтовано, що предмет такого роду договорів про спільну діяльність без створення юридичної особи і без об'єднання вкладів становлять виключно організаційні відносини. Доведено, що спеціальне правове регулювання такого різновиду договору про спільну діяльність у Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» здійснюється всупереч засадам договірних відносин. Зокрема, поміж умов, які, відповідно до цього Закону, мають міститися в договорі є порядок прийняття нових учасників та виключення існуючих, а також встановлення органів

управління. Доведено, що такі конструкції є притаманними для юридичних осіб, але жодним чином не для договірних відносин. Зміна сторін договору призводить до припинення договору відповідно до основних канонів договірного права. А вести справи від імені учасників договору може уповноважена ними юридична особа, але аж ніяк це не орган управління.

Феномен цивільно-правового договору у приватноправовій площині інноваційних відносин, проявляється у популяризації застосування його при використанні корпоративної форми інноваційної діяльності шляхом створення юридичної особи. Сутність створення юридичної особи внаслідок ініціативи приватних осіб (засновників), яка об'єктивно проявляється у акті волевиявлення, спрямованому на створення нового суб'єкта є, по суті, правомірним вольовим актом із очікуваним правовим результатом, що споріднює такий вольовий акт засновників із правочином. Таким чином, у роботі доводиться широке застосування поєднання реєстраційного порядку створення юридичних осіб і договірним. Останній знаходить свій прояв в укладенні засновниками засновницького договору, спрямованого на створення юридичної особи, який передує корпоративним відносинам.

Договір є домовленістю, яка є волевиявленням усіх сторін договору. У роботі доводиться, що ця ознака є ґрунтовним аргументом на користь ефективності засновницького договору як регулятора організаційних відносин при створенні юридичної особи. Свобода договору, установлена у ЦК України, визначає суттєво ширші можливості для засновників, пов'язані із врегулюванням їх юридичних і фактичних організаційних відносин, аніж протокольна форма, передбачена за результатами проведення установчих зборів при створенні юридичної особи.

Аналіз чинного законодавства, підкріплений доктриною цивільного права призводить до твердження про використання конструкції договору у двох площинах корпоративної форми інноваційної діяльності: засновницький договір як установчий документ і засновницький договір при створенні юридичної особи, який передує установчому документу.

Стосовно застосування засновницького договору як установчого документу юридичної особи у роботі підтримано пріоритетну у сучасній науці позицію, яка полягає у критичному сприйнятті такої ситуації. Розкрита у сучасній науці природа статуту як нормативного локального акту спонукає до критики існування засновницького договору як установчого документа. А розглядати засновницький договір по іншому означає змінити його функціональне призначення в якості саме документу, який регулює статус окремого суб'єкта – юридичної особи.

Тому у роботі отримала своє продовження позиція про те, що договірна конструкція не в змозі ефективно виконувати функціональне призначення установчого документа юридичної особи. Саме тому автором підтримується позиція провідних учених цивілістики про потребу уніфікації установчих документів корпоративних юридичних осіб шляхом визнання єдиного установчого документа для них – статуту. Такий крок вирішить також проблему множинного застосування терміну «засновницький договір» до різних за своєю природою правових конструкцій (установчий документ, договір, предметом регулювання якого є організаційні відносини при створенні юридичної особи і метою якого є створення останньої).

Інша площина використання засновницького договору полягає у тому, що він передує установчому документу. В такій якості засновницький договір також пов'язується із корпоративною юридичною особою. Корпоративна юридична особа є максимально зручною для реалізації інновацій та їх розробки за рахунок так званої корпоративності устрою, яка, по суті, передбачає об'єднання вкладів засновників (учасників) для передання їх юридичній особі з метою здійснення підприємницької діяльності, отримання прибутку в її результаті і поділу його між учасниками. У роботі отримала продовження позиція про те, що договірна природа відносин іманентно характерна для організаційного етапу корпоративних юридичних осіб, які, зазвичай, є підприємницькими. У роботі підтримується позиція учених про можливість укладення таких договорів на організаційному етапі створення будь-якої форми підприємницької юридичної

особи, незважаючи на те, що чинне законодавства таке право надає засновниками лише акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю.

Засновницький договір має правовим результатом не просто створення договірною об'єднання, а створення нового суб'єкта – юридичної особи. Сам порядок створення такого суб'єкта буде мати договірний характер, однак, завершуючись фактом державної реєстрації, формуватиме якісно нового суб'єкта.

Якщо віднаходити по відношенню до засновницьких договорів родові поняття, яке є їх основою, то це конструкція договору про спільну діяльність, однак специфічний правовий результат – створення нової юридичної особи, яка є окремим суб'єктом правовідносин, визначає належність засновницьких договорів до спеціального різновиду договорів про спільну діяльність, так як має спеціальну, характерну лише для них мету. Вказана мета є спільною для абсолютно всіх сторін договору в основі чого знаходиться спільний інтерес – створення юридичної особи і її ефективної діяльності в майбутньому. Саме тому у роботі підтримуються дослідження сучасних цивілістів про належність таких договорів до багатосторонніх за своїми правовими характеристиками.

Особливістю засновницьких договорів саме інноваційних юридичних осіб є специфіка вкладів засновників – інновації як об'єкти права власності, предметно, майнові права інтелектуальної власності. В силу цього особливою умовою засновницьких договорів як передумови виникнення інноваційних юридичних осіб є досягнення домовленості засновників щодо доцільності; оцінки та перспективності майнових прав інтелектуальної власності в якості вкладу до капіталу майбутньої юридичної особи. За результатами дослідження зроблено висновок, що домовленість засновників може полягати у вкладі не лише де-факто створеної інновації, але й зобов'язання у визначені ними строки розробки інновації для використання у діяльності майбутньо створеної юридичної особи. В такому разі, еквівалент належних такому засновнику обсягу корпоративних прав у майбутній юридичній особі буде знаходитися у площині, знову ж таки, домовленості засновників між собою. Як видається, одним із

призначень засновницького договору може бути також і врегулювання можливих ризиків щодо невиконання такого обов'язку. Безперечно, що коли буде створена юридична особа, то діятимуть норми чинного законодавства у сфері корпоративних відносин. Зокрема, ідеться про наслідки невнесення чи невчасного внесення вкладу після державної реєстрації юридичної особи, так як це передбачено, наприклад, для товариств з обмеженою відповідальністю. Однак, враховуючи диспозитивність правового регулювання відносин у засновницькому договорі, засновники можуть використовувати додаткові механізми своєрідного страхування таких ризиків, в тому числі, компенсаційні виплати за наслідками невиконання зобов'язань чи неналежного їх виконання.

Нами підтримуються саме викладені вище ученими компенсаційні санкції, позаяк, як видається, усі інші будуть неефективними у цьому випадку або ж заходитимуть у площині абсолютно іншу – корпоративних відносин. Компенсаційні санкції є проявом пріоритетної для сучасного права превентивної функції регулятивних та охоронних засобів.

Виходячи із класичної договірної природи засновницького договору, в роботі обґрунтовується додатково неможливість змішування договірних та корпоративних відносин. А засновницький договір є регулятором саме договірних відносин і тому до нього застосовуються конститутивні положення про зобов'язання. Зокрема, це стосується питань строку дії договору, його чинності. Очевидно, що строк дії засновницького договору окреслюється сторонами договору (засновниками) на підставі домовленості між ними і з врахуванням волі кожного із них. Визначений сторонами договору строк по суті являє собою строк виконання ними зобов'язань за договором в повному та реальному обсязі. Строк чинності договору починається від досягнення домовленості сторонами щодо умов договору і триває доти, доки сторони не виконають усі умови договору, тобто не виконають зобов'язання реально та належно. Враховуючи вказане у роботі додатково обґрунтовується критичне ставлення до обумовленості строку дії засновницького договору строком

державної реєстрації юридичної особи чи то строком державної реєстрації випуску акцій.

Істотні умови, які визначають суть зобов'язання детермінуються метою цього договору, яка, як уже ми зазначали вище, є однією із кваліфікуючих ознак засновницького договору як спеціального різновиду договору про спільну діяльність.

Таким чином, виходячи із характерної для інноваційних юридичних осіб підприємницької природи, можна стверджувати про те, що можливість для засновників укладення засновницького договору як регулятора організаційних і майнових відносин на етапі створення юридичної особи має надзвичайно ефективний функціонал.

РОЗДІЛ III. ДОГОВІРНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ПРАВОВІДНОСИН, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ СТВОРЕННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ

3.1. Договори, спрямовані на створення інновацій (договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт).

Викладені у попередніх розділах положення свідчать про те, що договір є універсальним правовим регулятором приватноправових інноваційних відносин. Складна природа останніх, безумовно, не може дозволити визначити чітко усіх договірні конструкції, застосовувані у досліджуваній сфері. Окрім того, потрібно враховувати можливість укладення непоіменованих договорів учасниками діяльності щодо розробки та реалізації інновацій. За результатами наукових розвідок нами зазначалося уже, що в сфері приватноправових інноваційних відносин застосовуються договори, які мають, де факто, різне функціональне призначення. Установлено, що підставою договірної форми інноваційної діяльності та передумовою корпоративної форми інноваційної діяльності є договори про спільну діяльність. Щодо договірної форми інноваційної діяльності такі договори мають універсальний характер, так як мають предметом організаційні та майнові (в випадку об'єднання вкладів) відносини. Однак, як нами було встановлено у дослідженні, одними лишень організаційними приватноправові інноваційні відносини не вичерпуються. Суттєву питому вагу у їх змісті становлять відносини інтелектуальності власності, інформаційні відносини. Законодавець ні у главі 77 ЦК України, ні у спеціальному правовому регулюванні в Законах України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про індустриальні парки» не зазначає про вичерпність умов, що становлять зміст таких договорів. Враховуючи природу договору як акта індивідуального правотворення, сторони можуть в разі відсутності на те

імперативної заборони, користуючись загальними засадами цивільного законодавства, зокрема, свободи договору, врегулювати в ньому й інші умови, зокрема, ті, які стосуються сфери відносин права інтелектуальної власності, інформаційних відносин. Вказані види інноваційних відносин є іманентно характерними для них. Однак, законодавчо учасники інноваційної діяльності можуть врегульовувати такі відносини в окремих договірних конструкціях. В такому випадку договір про спільну діяльність, будучи правовою підставою інноваційної діяльності, виконує особливе функціональне призначення. Він виступає правовою платформою для укладення договорів, які регулюють окремі види відносин щодо розробки та подальшої реалізації інновацій, оскільки він впорядковує організаційні правові взаємозв'язки між учасниками. У цьому плані варто приєднатися до підтриманої у дослідженні Г.В. Юровської позиції про те, що договір про спільну діяльність не лише регулює відносини щодо спільної діяльності, а й є підставою для укладення інших правочинів, спрямованих на реалізацію мети учасників спільної діяльності [228, с. 8]. І, оскільки, саме визначення інновацій, подане у ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» ґрунтується на розкритті їх як новітніх технологій [149], то основний сегмент таких договорів, які регулюють окремі види відносин при розробці та реалізації інновацій становлять саме договори, предметом яких є відносини щодо створення об'єктів права інтелектуальної власності.

Сфера промислового застосування зводить ці договори до створення тих, об'єктів, які мають це промислове застосування та відповідають поняттю технологій, яке розкрито і проаналізоване нами у п. 1.3. дисертаційного дослідження. При чому, саме суть інновацій як комплексного об'єкта права інтелектуальної власності, створення якого прив'язується не до моменту створення цих об'єктів, а до моменту їх технологічного впровадження у виробництво, дозволяє зарахувати до договорів, які регулюють створення інновацій не лише ті, які предметом мають відносини щодо наукових розвідок із відповідним наукових технологічним результатом, але й ті, предметом яких є

конструкторські роботи, технологічні роботи, адже саме із ними законодавчо пов'язано момент створення інновацій, як уже щойно було зазначено.

Звернення до норм ЦК України дозволяє зробити висновок, що в якості вказаних вище конструкцій вказаний кодифікований акт пропонує договори на виконання НДДКР та технологічних робіт. Глава 62 ЦК України у ст. 892 пропонує визначення таких договорів як таких, за якими підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її [212]. Потрібно зазначити, що також договори, застосовувані в інноваційній сфері врегульовуються у ст. 331 ГК України, однак іменуються договорами на створення і передачу науково-технічної продукції. Враховуючи те, що означена стаття міститься у главі 34 ГК України «Правове регулювання інноваційної діяльності», у науковій літературі поширеними є позиції про виключно господарсько-правову природу таких договорів як спеціальних договірних конструкцій саме і сфері інноваційної діяльності. При дослідженні інших договірних конструкцій у сфері інновацій, нами уже наголошувалося на дискусійній природі такого твердження. Нами зазначалося уже про доречність висловлених провідними цивілістами позицій (зокрема, Н.С. Кузнецовою) [102, с. 20] щодо пріоритетності саме ЦК України як кодифікованого приватноправового акта, комплексно та всебічно регулюючого використання договору як універсальної конструкції як для цивільних відносин, так і для спеціальних щодо них підприємницьких відносин.

Висновок про таку пріоритетність можна сформулювати, виходячи із аналітики змісту норм ЦК та ГК України. Адже ст. 331 ГК України єдина щодо цих договорів і за змістом вона містить лише загальні положення. Стосовно ЦК України, то згадана нами Глава 62 урегулює питання не лише поняття цих договорів, але й права та обов'язки сторін, умови щодо конфіденційності цих договорів, випадки недосягнення установленого замовником завдання,

відповідальність виконавця за порушення договору. Таким чином, за змістовою характеристикою ЦК України, однозначно, є більш ефективніший.

Викликає питання і термінологія ст. 331 ГК України – «Договір на створення і передачу науково-технічної продукції». Оскільки такий договір поміщений законодавцем у главу щодо суто інноваційної діяльності, то цілком логічним буде висновок про те, що термінологія цієї статті повинна відповідати термінологічному апарату регулювання інноваційної діяльності. Базу такого апарату установлює Закон України «Про інноваційну діяльність», яка досліджувалась нами у п. 1.3. при розкритті характеристик інновацій як об'єктів правовідносин та об'єктів договорів, які щодо них укладаються. Зокрема, привертає увагу термін «продукція», використовуваний в ГК України. Ч. 3 згаданої ст. 331 ГК України дає визначення науково-технічної продукції як завершених науково-дослідних, проектних, конструкторських, технологічних робіт та послуг, створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення НДДКР згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються суб'єктами господарювання (науково-дослідними, конструкторськими, проектно-конструкторськими і технологічними установами, організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств, установ і організацій тощо) [57]. «Завершені роботи та послуги» - такий текстуальний зворот призводить до висновку про те, що визначення об'єкта дається через критерій завершеності робіт або ж через діяльність. Тут потрібно виходити із кількох моментів. По-перше, такий підхід суперечить концептуальному приватноправовому розумінню об'єкта правовідносин як блага матеріального чи нематеріального, а не дії. По-друге, потрібно враховувати те, що завершені роботи, як говориться в ГК, можуть і не мати очікуваного результату, що буде мати відображення у відповідному науково-технічному звіті. По-третє, результатом такого роду договорів, безумовно, є об'єкт права інтелектуальної власності, інтегрований за своєю правовою природою, оскільки може включати в себе кілька таких об'єктів різних видових характеристик. А такий об'єкт, відповідно до норм Закону України «Про інноваційну діяльність»

іменується інноваційним продуктом. Останній визначається вказаним Законом як результат, який, зокрема, є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для даного продукту [149].

Нами у дисертаційній роботі зазначалось, що саме інноваційний продукт є об'єктивованою формою інновацій і володіє ознаками відповідної охороноздатності. А інноваційна продукція згідно з ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» це нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом. Таким чином, якщо використовувати спеціальну термінологію у сфері регулювання інноваційних відносин, то слід вести мову про науково-технічний продукт, оскільки продукція – це ті товари і послуги, які виробили в результаті застосування якраз продукту. І характеристиками новизни володіє саме продукт як технологія.

Підсумовуючи вказане, для забезпечення ефективного та логічного правового регулювання досліджуваних договорів, вважаємо за доречно абсолютно беззаперечно підтримати позицію М.М. Великанової, А.С. Довгерта, Н.С. Кузнецової про потребу виключення ст. 331 ГК України «Договір на створення і передачу науково-технічної продукції» [42, с. 8; 101, с. 55]. Як було нами зазначено вище, така стаття не відповідає природі таких договорів термінологічно, суперечить основним термінам, застосовуваним у сфері інноваційної діяльності і не є ефективною для регулювання цих договорів з позиції юридичної техніки, позаяк містить лише загальні положення, які, де факто, не несуть якісного функціонального навантаження.

Перше питання, яке постає щодо означених договорів, це їх місце в системі договірних зобов'язань. Якщо взяти до уваги аналіз прийомів юридичної техніки, що застосовувались при врегулюванні цих договорів в ЦК України, то

можемо зробити висновок про їх відособленість, що має наслідком характерність для них особливих ознак. Зокрема, їх врегулювання здійснюється у главі 62 ЦК України «Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт». Технічне розміщення цих договорів у окремій главі свідчить про те, що законодавець визначає їх як окремий різновид договорів. Водночас, застосування у найменуванні цих договірних конструкцій терміну «роботи» одразу спонукає до прагнення віднести їх до підрядних договорів. І стримуючим фактором тут є те, що договір підряду врегульований відокремлено у главі 61 ЦК України і норми глави 62 щодо досліджуваних нами договорів не містять відсильних вказівок до глави ЦК України про підряд. Безумовно, такий підхід щодо законодавчого врегулювання цих договорів спонукав до постійних пошуків у цивілістичній доктрині характерних їх особливостей, які дозволяють відокремити їх від підряду.

Як зазначає Є.О. Харитонов, з огляду на те, що досліджуваний нами договір є договором про виконання робіт, він розглядається поряд з договорами підряду, проте із застереженням, що він не є їх різновидом. Учений також наголошує на іманентній притаманності таких договорів саме для сфери інноваційної діяльності, адже відповідно до положень ст. 327 ГК України здійснення наукових розвідок і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції, належить до одного із напрямів інноваційної діяльності. Як наслідок, досліджувані договори врегульовані у згаданій статті ГК України у главі 34 «Правове регулювання інноваційної діяльності» [208, с. 115].

Фахівці у сфері досліджень підрядних зобов'язань підкреслюють те, що самостійність відокремлених від підряду договорів не є абсолютною. Зокрема, А. Б. Гриняк зауважує, що у цій ситуації ідеться про так звані «підрядноподібні» договори, обґрунтовуючи такий аргумент факторами юридичної техніки, так як норми про досліджувані договори ідуть після положень про договори підрядного типу, а також пов'язаністю із договорами підряду спрямованістю досліджуваних договорів на досягнення результату, відокремленого від роботи. Саме для

отримання цього результату і укладається договір на виконання НДДКР та технологічних робіт. Тому основний інтерес замовника спрямований на результат робіт, а не на роботи [59, с. 78].

Отже, якщо акцентувати свою увагу на критерії того, що діяльність виконавця завершується певним об'єктивно існуючим результатом, то постає питання віднесення досліджуваних нами договорів до підрядних. При детальному розкритті цього питання, виходячи із теорії договірних відносин, наша увага спрямовується на об'єкт договору, який якраз і є результатом дій сторін, що становить його предмет.

А. Б. Гриняк підкреслює, що результатом роботи за договором підряду є матеріалізовані результати створення, перетворення, поновлення і навіть ліквідації речей виробничого, споживчого та науково-культурного призначення. Результат роботи – це певні матеріалізована форма, що опосередковує виконану роботу. Таким чином, під результатом виконаної підрядником роботи слід розуміти виготовлену, оброблену, перероблену або ж відремонтовану річ [59, с. 128]. Провідний цивіліст вітчизняної науки, В.В. Луць, розкривав у своїх працях об'єкт договору підряду у порівнянні із досліджуваними нами договорами і зазначав, що об'єктом договору підряду є нова або ж перероблена матеріальна річ. У договорах ж на виконання НДДКР та технологічних робіт, виникає результат інтелектуальної творчості, який не завжди є матеріальним, а може бути й нематеріальним об'єктом. У будь-якому разі, для результатів цих договорів завжди характерна творчість, новизна [109, с. 332]. Таким чином, сам результат виконаного за договором зобов'язання не в змозі відобразити цілісної картини досліджуваних договорів, але дає можливість відмежувати їх від підрядних. Такий результат, дійсно, на відміну від результату підрядних договорів може бути нематеріальний. І дійсно, якщо вести мову про науково-дослідну діяльність як предмет договору, то результатом її є вирішення якої наукової проблеми, яке проявляється у науковому відкритті. Саме наукове відкриття є нематеріальним об'єктом і підготовка виконавцем такої діяльності звіту про це наукове відкриття не є самодостатньою його об'єктивованою формою. Однак, результат дослідно-

конструкторських та технологічних робіт має об'єктивовану форму – це дійсно річ як явище об'єктивної дійсності. Результатом дослідно-конструкторських робіт є певні матеріальні об'єкти, сконструйовані механізми тощо. Якщо враховувати те, що предметом досліджуваних договорів також є технологічні роботи, то, виходячи із визначення Закону України «Про інноваційну діяльність» інновацій, який розкриває їх через термін технології, то останньою може бути і організаційно-технологічне рішення, яке теж не має чіткої об'єктивованої форми.

Якщо змістити увагу при дослідженні природи договорів на виконання НДДКР та технологічних робіт із результату і зосередитись на специфіці характеру їх діяльності, то виникає питання співвідношення цих договорів із договорами про надання послуг.

Згідно із ст. 901 ЦК України за договором про надання послуг одна сторона – виконавець, зобов'язується за завданням другої сторони – замовника, надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або за здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором [212]. Наведена дефініція дозволяє зробити висновок, що замовника цікавить саме дія або діяльність надавача послуг. Хоча ця дія може мати і певний матеріальний результат.

Згідно із енциклопедичним визначенням послуг останні відзначаються відсутністю продуктивного результату і надаються на підставі цивільно-правових договорів між надавачем послуги та отримувачем (споживачем) послуги [224]. Цивілістична доктрина не має абсолютно єдиного уніфікованого підходу щодо розуміння послуги. Попри те, ми можемо виокремити найбільш поширені та пріоритетні. У наукових напрацюваннях цивілістів наголошується на тому, що послуга є тим благом, яке проявляється у діяльності, а не суто через діяльність як певний процес. Таким чином, інтерес послугоотримувача, споживача послуги полягає не у одержанні якогось матеріалізованого результату у саме у діяльності і саме ця діяльність для послугоотримувача володіє корисними для нього властивостями. Саме на цьому наголошують провідні

цивілісти такі, як В.В. Луць [78, с. 572], В.А. Васильєва [27, с. 95]. Зокрема, учена окреслює у своїй праці основні характеристики послуги, які відображають наведене її розуміння : 1) перетворююча, корисна роль діяльності, що має майнову цінність; 2) досягнення результату неможливо гарантувати; 3) невіддільність процесу надання послуги від послугонадавача, а корисного ефекту – від послугоотримувача; 4) її безповоротність; 5) неповторність; 6) ексклюзивність; 7) протяжність у часі [28, с. 122]. Р.М. Гейнц розвиває у своїй працях такі ознаки, розкриваючи їх через такі якості: 1) послуга є благом, вартість якого підлягає оцінці; 2) послуга знаходить свій вияв в діях (діяльності) послугонадавача; 3) послуга споживає я в процесі її надання; 4) результат послуги – це корисний ефект дій послугонадавача, який є нетривалим у часі [52, с. 57].

Таким чином, в договорах про надання послуг інтерес отримувача послуг спрямований на сам характер діяльності надавача послуг, і не завжди у послугах є певний результат, так як послуги, в основному, споживаються у процесі їх надання.

Відповідно, у плані диференціації нами підрядних договорів та договорів на виконання НДДКР та технологічних робіт варто виходити і з характеру діяльності за договором і з результату цієї діяльності. В силу вказаного, потрібно абсолютно погодитися із Г. А. Осетинською, що критерієм розмежування схожих правовідносин є діяльність і результат діяльності, який вона називає характером діяльності [127, с. 253].

У договорах на виконання НДДКР та технологічних робіт інтерес замовника спрямований саме на результат. Але досягтися цей результат має внаслідок діяльності із особливим змістом.

Зокрема, щодо досліджуваних договорів, то видається, що варто вести мову не просто про результат інтелектуальної діяльності, оскільки інтелектуальна діяльність може проявлятися і в створенні речі. Інтелектуальна діяльність може не володіти ознаками творчої діяльності, відтак – її результатом може і не бути щось нове. Коли ж ми говоримо про договори на виконання НДДКР та

технологічних робіт, то об'єкт цих договорів завжди має своєю кваліфікуючою ознакою елемент новизни – це є новостворені або ж удосконалені об'єкти. Відповідно, діяльність, яку реалізує виконавець за цими договорами є творчою інтелектуальною діяльністю. Такий критерій є кваліфікуючим і визначальним для усіх означених у законодавстві форм діяльності за такими договорами – і науково-дослідної, і дослідно-конструкторської і технологічної.

Надзвичайно вдалий уніфікований перелік розмежувань досліджуваних договорів та підрядних договорів проводить за результатами свого дослідження М.М. Великанова, якою зазначається, що не можна розглядати договори підряду та договори на виконання НДДКР та технологічних робіт в якості родового та видового поняття, позаяк така позиція може спричинити неправильне застосування норм права до відносин, які виникають із вказаних договорів, оскільки договори на виконання НДДКР та технологічних робіт мають цілий ряд ознак, які відрізняють їх від договорів підряду. Учена формує перелік ознак, за якими диференціює ці договори як окремі: об'єктом досліджуваних договорів є результат інтелектуальної діяльності, а в договорах підряду – це нова чи перероблена річ; об'єктом договорів підряду є матеріальна річ, а у досліджуваних договорах може бути і не матеріальна; в договорах підрядного типу ризик випадкової загибелі предмета підряду або неможливості закінчення роботи несе підрядник, а в договорах на виконання НДДКР та технологічних робіт ризик неможливості досягнення результату цих робіт покладається на замовника; договори підряду не мають технологічних передумов [42, с. 8-9]. Вважаємо за доцільне у своїй роботі виходити із висловлених провідними ученими тез щодо особливої правової природи договорів на виконання НДДКР та технологічних робіт та відмінності їх від інших договірних конструкцій, зокрема, договорів підряду.

На основі вищевикладених аргументів варто підсумувати, що підтримуємо у своїй праці позицію про те, що при розмежуванні досліджуваних нами договорів від підрядних та договорів про надання послуг слід виходити із

комплексного критерію – самої творчої інтелектуальної діяльності виконавця, спрямованої на створення результату із елементами новизни чи удосконалення.

В силу зробленого і належним чином обґрунтованого висновку вважаємо за потрібне критично оцінити існуючі у судовій практиці рішення, за якими до договорів про виконання дослідно-конструкторських робіт застосовуються як загальні положення про підряд (837 стаття ЦК), а договір про виготовлення конструкторського зразка БМП-1 з системою керування вогнем Тандем 2 розглядається як різновид підрядного договору [164].

Специфікою договорів на виконання НДДКР та технологічних робіт є і плюралістичність об'єктивованого вираження об'єкта договору – його форми. Вона може бути як матеріальна, так і безтілесна. У останньому випадку результат виконаної виконавцем діяльності усе одно має об'єктивовану форму, яка проявляється у підготовці замовником звіту чи то висновку.

При чому, виходячи із характеру діяльності за договором, ми можемо стверджувати про те, що результати досліджуваних договорів є різними за правовими характеристиками. І така диференціація суттєво проявляє себе саме у сфері інноваційних відносин. Безумовно, що інновації завжди є результатом творчої інтелектуальної діяльності і відзначаються характеристиками новизни чи удосконаленості. Однак, специфіка інновацій, у порівнянні із об'єктами права інтелектуальної власності зумовлює особливості використання у інноваційних відносинах досліджуваних договорів. Чи можемо ми використовувати усі заявлені у цього параграфі договірні конструкції для створення інновацій? Відповідь на це питання знаходиться у площині дослідження характеру науково-дослідної, дослідно-конструкторської та технологічної діяльності.

ЦК України виокремлює фактично договори щодо науково-дослідної діяльності. Наука виступає невід'ємною складовою від практичного шляху освоєння світу, є специфічною формою діяльності, якісно відмінною від діяльності у сфері матеріального виробництва, оскільки її основною безпосередньою метою є знання, незалежно від його кінцевої об'єктивної форми – чи то теоретичного опису, чи то схеми технологічного процесу тощо. На

протипагу видам діяльності, результат яких часто відомий задалегідь або ж визначений замовником чітко іще до початку діяльності, наукова діяльність продукує появу нового знання і її результат завжди нетрадиційний [167, с. 8; 216, с.92]. Науково-дослідна діяльність, виходячи із визначених вище якостей, завжди має новітній результат, але результат цей може являти собою лише нові знання на теоретичному рівні. Чи можуть бути інновації результатом науково-дослідної діяльності? Як було нами з'ясовано і установлено у п. 1.3. дисертаційного дослідження, інновації є новими/удосконаленими технологіями (які включають організаційно-технічні рішення щодо способів виробничих процесів, їх послідовності, застосування нових знань для здійснення виробничого процесу). Таким чином, інновації включають новизну (яка може бути якісною або ж полягати в факторі удосконалення виробничого процесу або ж того, що виробляється в результаті нього) та фактичне використання у виробництві. Саме ознака фактичного використання у виробництві інновацій стає для неї кваліфікуючим критерієм для набуття такого особливого статусу [189, с. 87]. Отже, науково-дослідна діяльність є первинним етапом створення інновації, однак лише одним із етапів її створення, оскільки опосередковує лише теоретичну основу її розробки. Відповідно, договір на виконання науково-дослідних робіт може використовуватись для теоретичного етапу вироблення нових чи удосконалених знань як результату інтелектуальної творчої діяльності. Договір на виконання науково-дослідних робіт опосередковує лише один із етапів створення інновації. Він передбачає створення якогось якісно нового знання, наукового відкриття. Але він не може опосередковувати відносини щодо створення об'єкта права інтелектуальної власності. Як нами уже зазначалося в попередніх розділах, інновація може складатися із одного чи кількох об'єктів права інтелектуальної (зазвичай, промислової) власності. Для урегулювання вказаних відносин у цивільному праві використовується договір на створення об'єкта права інтелектуальної власності і отриманий результат за цим договором має відповідати усім вимогам охороноздатності заявленого об'єкта права

інтелектуальної власності. Лише за таких умов договірні зобов'язання за таким договором будуть виконані реально та належним чином.

Як вдало зазначає О. М. Давидюк, поняття «науково-технічна діяльність» набагато ширше від поняття «промислова власність», хоча багато об'єктів цих двох понять збігаються, наприклад, винахід є результатом науково-технічної діяльності і разом з тим він є об'єктом промислової власності. Але далеко не всі результати науково-технічної діяльності стають об'єктами промислової власності і, отже, об'єктами правової охорони [65, с. 15]. Таким чином, договір на створення об'єкта права інтелектуальної власності докорінно відрізняється від досліджуваних нами у межах цього параграфу договорів.

У главі 62 ЦК України законодавець також передбачає договори на виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт. І якщо виходити із аналізу комплексно усіх норм цієї глави ЦК України, то можна зробити висновок, що законодавець сприймає цей договір як єдиний. Дослідно-конструкторська робота — це комплекс робіт, які пов'язані із створенням конструкторської і технологічної документації, виготовленням і випробуванням дослідних чи головних зразків виробів або виробів одиничного виробництва [17, с. 337]. Оскільки ознака фактичного використання у виробництві інновацій стає для неї кваліфікуючим критерієм для набуття такого особливого статусу, то можемо зробити висновок, що дослідно-конструкторські роботи опосередковують кінцевий етап створення інновації – її впровадження у виробництво, що є її верифікацією саме як інновації. Такий висновок підтверджується аналізом судових справ, зокрема, у справі № 908/1879/17 у Постанові Верховного Суду від 4 березня 2021 року позивач вимагав від відповідача в межах належного виконання зобов'язання на договором на виконання дослідно-конструкторських робіт: технічну документацію щодо виготовленої науково-технічної продукції за договором; акти здачі-приймання ДКР з визначеним розділом прав на об'єкт інтелектуальної власності, що створені та використані в НТП; документи, що підтверджують реєстрацію ДКР в Державному підприємстві «Український інститут інтелектуальної власності»

на об'єкт інтелектуальної власності за договором, а саме, турбореактивний двоконтурний двигун для перспективних модифікацій літаків у класі 6500...9000кгс; документи щодо впровадження дослідно-конструкторських робіт у серійне виробництво, звіти та акти про обсяги та ефективність впровадження результатів роботи; комплекти наукової, технічної та іншої документації, передбаченої технічним завданням та календарним планом [138]. Таким чином, дослідно-конструкторські роботи охоплюють не лише виготовлення конструкторського зразка, але й технологічний процес його виробничого використання, у тому числі, серійного виробництва.

Виникає питання щодо співвідношення дослідно-конструкторської та технологічної роботи. П. 15 с. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає наукову (науково-технічна) роботу як наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними видами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання [155]. Таким чином, технологічні роботи відокремлюються законодавцем від дослідно-конструкторських.

Очевидно, що в основі технологічної та дослідно-технологічної діяльності знаходиться поняття технології. Саме через поняття технології дається визначення інновацій у Законі України «Про інноваційну діяльність». Саме природа інновацій має технологічний характер. У теорії до технологічних робіт учені відносять роботи, що спрямовані на розробку нових видів матеріалів, продуктів, процесів, пристроїв, документів, методик або їх створення у вигляді прототипів. Такого роду роботи можуть бути спрямовані на істотне вдосконалення існуючих об'єктів. Такі роботи можуть проявлятися у таких видах діяльності: розробка певної конструкції інженерного об'єкта або технічної

системи (конструкторські роботи); розробка ідей та варіантів нового об'єкта, в т. ч. нетехнічного, на рівні креслення або іншої системи знакових засобів (проектні роботи); розробка технологічних процесів [53, с. 74]. Якщо виходити із законодавчого окреслення інновації як новоствореної та/або удосконаленої технології у різних її об'єктивованих проявах, то можемо стверджувати, що технологічні роботи за своїм змістом в змозі охопити усі етапи створення інновації: від творчої інтелектуальної діяльності в межах науково-дослідної до конструкторської в межах промислового впровадження технології.

Об'єктом досліджуваних договорів може бути не лише інновація як цілісний об'єкт, але й окремі її компоненти. Такий висновок цілком узгоджується із зробленим нами висновком про інтегрованість, комплексність інновації як об'єкта правовідносин. У науковій доктрині висловлюється позиція про те, що саме ця ознака відмежовує ці договори від договорів про створення об'єктів права інтелектуальної власності. Безумовно, що так тезу можна підтримати в силу більшої універсальності досліджуваних нами договорів, аніж у договорів на створення об'єктів права інтелектуальної власності. Вони дійсно можуть охоплювати лише окремі етапи створення чи то впровадження окремих компонентів інновації. У той же час, вважаємо, що договори на виконання науково-дослідних робіт можуть мати своїм предметом діяльність щодо створення об'єкта права інтелектуальної власності (такий об'єкт може бути або самодостатньою інновацією або ж її складовою частиною). Таким чином, видається, що в такому випадку їх предмет діяльності буде тотожний. Диференціація ж цих договірних конструкцій відбувається в силу більш ширшої універсальності предмета договору на науково-дослідні роботи і, відповідно, розширення його функціональності в сфері інноваційних відносин.

Таким чином, договори на виконання НДДКР та технологічних робіт є універсальними договірними конструкціями саме в межах розробки та реалізації інновацій, позаяк дозволяють врегульовувати як окремі етапи розробки та впровадження інновацій, так і комплексно охопити весь процес виникнення нової чи то удосконаленої технології.

Розкриваючи природу досліджуваних договорів, як і будь-яких інших договірних конструкцій, потрібно опиратися на критерій предмета договору. Підтримуючи у своїй роботі одну із домінуючих концепцій розуміння предмета договору як дії сторін договору, виникає потреба аналізу НДДКР та технологічної роботи, яка є об'єктивованою формою означених нами дій щодо об'єкта договору. Ученими зазначається, що виконання НДДКР та технологічних робіт пов'язується за своїм змістом із процесом пізнання чогось невідомого, для нього притаманна ознака невизначеності, відповідно не завжди можливим є встановити чітко предмет договору. Ученими підкреслюється, що зазначену проблему можна розв'язати за допомогою окреслення переліку видів робіт, напрямків і рівня планованих досліджень, переліку вимог, яким повинен відповідати очікуваний результат. Тому конкретизація предмета досліджень відбувається переважно у технічному завданні [126, с. 505].

У ст. 892 ЦК України, у якій подається дефініція досліджуваних договорів, не подається об'єктивовані вимоги щодо змісту предмета договору, однак, опосередковано, їх можна прослідкувати виходячи із ст. 898 ЦК України, у якій зазначається на існуванні технічного завдання та програми (техніко-економічних показників) або тематики робіт. Виникає питання щодо змісту використовуваних термінів та їх правового значення.

Щодо техніко-економічних показників, то, вочевидь, термін заводить нас у площину економіки. І саме економісти визначають його дефініцію. Зокрема, у сфері економіки техніко-економічні показники позначають як: система вимірів, що характеризує матеріально-виробничу базу підприємства і комплексне використання ресурсів. Техніко-економічні показники застосовуються для планування й аналізу організації виробництва і праці, рівня техніки, якості продукції, використання основних і оборотних фондів, трудових ресурсів [172, с. 135]. Виходячи із такого визначення, попри його спеціальність щодо устаткування, можна зробити висновок про те, що техніко-економічні показники стосуються матеріально-технічної та виробничої бази для здійснення діяльності, а в нашому випадку – для виконання НДДКР чи технологічної діяльності. Але ж

об'єктом договору є результат такої діяльності – нові знання та відкриття у формі звіту чи висновку (для науково-дослідної діяльності); конструкторські та експериментальні зразки, у тому числі, у формі ескізного проєкту, конструкторської документації; технології у формі технологічної документації та сконструйованого зразка. Таким чином, програма (техніко-економічні показники) не є формою, яка відображає технічні параметри очікуваного нового чи удосконаленого об'єкта як результату замовлених за договором робіт. Останню функцію виконує технічне завдання.

Технічне завдання у довідкових інформаційних ресурсах визначається як документ, який встановлює основне призначення, показники якості, техніко-економічні та спеціальні вимоги до виробу, обсягу, стадії розроблення та складу конструкторської документації. Технічне завдання є вихідним документом при проведенні НДДКР. Формою такого завдання може бути договір, контракт, протокол тощо), який установлює необхідні для замовника вимоги для виконання роботи з відповідним об'єктом і визнаний сторонами такого документу [46].

Технічне завдання розробляється замовником із залученням третіх осіб чи виконавця, так і без їх участі, але у кінцевому варіанті підписується і видається виконавцю замовником самостійно. А програма (техніко-економічні показники) або тематика робіт, як зазначає В.Г. Олюха, погоджується сторонами і відображається у тексті договору або в додатку до нього і підписується обома сторонами [126, с. 510]. Якщо виходити із аналізу зазначених тверджень, що можемо зробити висновок, що тему і напрями роботи замовник і виконавець погоджують, а технічне завдання сторонами договору не погоджується. Такий висновок підтверджується і аналізом норми ч. 1 ст. 898 ЦК України, за якою замовник зобов'язаний, зокрема, видати виконавцеві технічне завдання та погодити із ним програму (техніко-економічні показники) або тематику робіт. Якщо враховувати усі викладені вище ученими тези про те, що технічне завдання покликане конкретизувати предмет договору на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт, то воно відображає зміст

предмета договору. Якщо проаналізувати положення Порядку організації та супроводу виконання робіт за договорами на створення (передачу) науково-технічної продукції, який стосується правда суто сфери господарювання, але, на відміну від кодифікованих актів, містить процедуру укладення таких договорів, то можемо зробити висновок про використання у ньому понять «договірні документи», «додатки до договору», якими охоплюється згідно Порядку цілий ряд документів, в тому числі, технічне завдання [151]. Виходячи із визначення договору у ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. А предмет договору є істотною умовою для будь-якої договірної конструкції. Виходячи із цього, очевидно, що сторонами погоджуються тема і техніко-економічні показники робіт і лише на підставі цього видається замовником виконавцю технічне завдання як доповнення до узгодженої сторонами програми. Таким чином, технічне завдання є елементом предмета договору і частиною цього договору, що відповідає ustalеним у доктрині цивілістики положенням, що договір може бути у вигляді не лише єдиного документа, але й пакета документів.

Програма (техніко-економічні показники) та технічне завдання є характерними, на нашу думку, для договору, предметом якого є діяльність, пов'язана із не лише із науково-дослідною, але й дослідно-конструкторською та технологічною діяльністю. Якщо ж вести мову про договір, предметом якого є суто науково-дослідна діяльність, як теоретична за своїм змістом, то предмет такого договору об'єктивується у тематиці робіт, на існування якої також вказує ст. 898 ЦК України.

Правова природа інновацій, як нами уже було зазначено, впливає на характеристики договірних конструкцій щодо їх розробки та реалізації. Такі договори мають чітко виражений алеаторний характер. Така алеаторність проявляється у допущенні отримання не лише позитивних, але й негативних результатів такої діяльності. Означена характеристика у повній мірі проявляється щодо досліджуваних нами договорів з виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Як зазначала І.В.

Жилінкова, такі договори мають в своїй основі наукову діяльність, пошук наукових знань, а саме тому гарантувати очікуваний результат тут неможливо. Договори щодо науково-дослідної роботи передбачають розв'язання певної наукової проблеми і тут конкретні результати і перелік точний методів такого дослідження устанавлюється у процесі роботи. Такий же ж алгоритм приблизно діє і в договорах дослідно-конструкторських чи то технологічних робіт, так як вимоги щодо конструкторського зразка також неможливо чітко окреслити до початку таких робіт. Розробка конструкторського зразка і його застосування у промисловому виробництві також не можуть бути гарантованими. Ученою зазначається, що така названа нею «попередня невизначеність» проявляється і в інших аспектах таких договорів, зокрема, неможливості чіткого визначення часу виконання і неможливості окреслення чіткої вартості таких робіт [70, с. 541]. Питання щодо строків вирішуються стосовно договорів підряду за рахунок поняття розумних строків, які згідно із ч. 2 ст. 846 ЦК України невизначені, але окреслюються «відповідно до суті зобов'язання, характеру та обсягів роботи та звичаїв ділового обороту» [212]. Але характер діяльності за договорами про виконання НДДКР та технологічних робіт в силу своєї творчої сутності унеможливує визначення розумних строків для виконання поставленого замовником завдання. Відповідно, щодо чіткості строку виконання НДДКР та технологічної діяльності, то варто зауважити, що невизначеним він не може бути у договорі, однак, як влучно підкреслює М.М. Великанова, на відміну від договору будівельного підряду, під час виконання НДДКР і технологічних робіт вартість їх може бути визначена лише приблизно, оскільки обсяг досліджень, кількість часу, необхідного науковим працівникам, конструкторам для здійснення дослідження, кількість і вартість матеріалів заздалегідь встановити не можна [39, с. 46]. Означена якість таких договірних відносин визначає, на нашу думку, потребу урегулювання між сторонами домовленості щодо часових меж відхилення виконання також діяльності. Аналогічні питання виникають і щодо ціни договору. Адже, подібно до строку, у зв'язку із творчим характером такої діяльності і непередбачуваністю її результату, визначити абсолютно точно

ціну неможливо. Таким чином, для досліджуваних нами договорів характерними є умови щодо можливих відхилень у строках і ціні договору. Це я прикладний прояв притаманної для цих договорів алеаторності. Означена алеаторність віднаходить також свій прояв у механізмі розподілу ризиків між сторонами. Виходячи із загальних положень договору підряду ризик невиконання робіт за договором підряду покладається на виконавця. Такий висновок формується, виходячи із ст. 837 ЦК України, за якою «підрядник зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони» [212]. Виходячи ж з ст. 899 ЦК України, якщо у ході науково-дослідних робіт виявляється неможливість досягнення результату внаслідок обставин, що не залежать від виконавця, замовник зобов'язаний оплатити роботи, проведені до виявлення неможливості отримати передбачені договором результати. Якщо така ж неможливість буде встановлена і в ході дослідно-конструкторських чи технологічних робіт, то замовник зобов'язаний відшкодувати витрати виконавця. Таким чином, аналіз законодавчих норм свідчить про те, що ризик недосягнення бажаного результату покладається на замовника. Такий розподіл ризиків пов'язаний із специфікою діяльності, успішний результат якої дійсно не може бути стовідсоткового гарантований в силу творчого характеру і неможливості передбачуваності результату діяльності. Влучно зазначає щодо принципу розподілу ризиків у договорах, М.М. Великанова, якою підкреслюється, що розподіл договірних ризиків має базуватись на раціоналістичних засадах з метою захисту слабшої сторони за договором та переважно виходити з ідеї економічної ефективності і здійснюватись за допомогою диспозитивного (що передбачає свободу сторін у визначенні способів розподілу ризику) та імперативного (застосування якого позбавляє сторін договору можливості змінити передбачений законом розподіл договірних ризиків або взагалі від нього відмовитись) прийомів при домінуванні першого [41, с.285]. В плані досліджуваних договорів ідеться якраз про імперативний прийом, оскільки замовник не може змінити норм закону і покласти на виконавця ризик недосягнення бажаного результату. Водночас,

виконавець зобов'язаний у будь-якому разі надати замовнику технічний чи то науковий звіт про причини і неможливість такого досягнення.

Окреслена нами алеаторність досліджуваних договорів визначає і їх фідуціарний характер, пов'язаний саме із фактором особистого виконання зобов'язання. Такий висновок випливає із ст. 893 ЦК України, за якою Виконавець зобов'язаний провести наукові дослідження особисто, якщо інше не встановлено договором. Законодавчо допускається долучення до науково-дослідної діяльності інших осіб лише виключно за згодою замовника. Більш диспозитивний рівень регулювання цього питання відзначається щодо дослідно-конструкторськй та технологічних робіт, адже виходячи із 893 ЦК України виконавець може залучити інших осіб до дослідно-конструкторських та технологічних робіт, якщо інше не встановлено договором. Тобто така можливість допускається виключно в разі відсутності у договорі умов щодо цього.

Варто зазначити, що дослідно-конструкторська та технологічна діяльність, як і науково-дослідна, є творчою діяльністю, ефективний результат якої визначається, у тому числі, професійними якостями та навиками виконавця. Відповідно, вважаємо, що недарма у загальному положенні законодавчо підкреслена особистісність виконання такого роду зобов'язань. Вважаємо, що особистісний характер виконання зобов'язань іманентно характерний і для НДДКР та технологічної діяльності за договором. Ця особистісність зумовлюється і новим чи то удосконаленим характером очікуваних результатів діяльності за завданням замовника, що визначає перманентну для таких зобов'язань конфіденційність. У ст. 895 ЦК України конфіденційність відомостей визначається як імперативний обов'язок сторін договору із вказівкою на те, що обсяг такої конфіденційної інформації визначається договором.

Таким чином, можемо підсумувати викладені положення та стверджувати, що договори на виконання НДДКР та технологічних робіт є універсальними договірними конструкціями у сфері договірного регулювання інноваційних відносин, оскільки можуть укладатися як щодо створення інновації в цілому, так

і щодо окремих етапів її створення – науково-дослідного чи етапу упровадження у виробництво. У роботі отримала підтримка пріоритетну у науці цивільного права позиція про спеціальний правовий режим досліджуваних договорів та якісну відмінність їх від суміжних договірних конструкцій. Такі договори є іманентно характерними для регулювання інноваційних відносин та відзначаються притаманними для них алеаторністю, особистісністю виконання замовлення та конфіденційністю.

3.2. Договірне регулювання інформаційних відносин у сфері створення та реалізації інновацій.

Специфіка природи інновацій як складного інтегрованого об'єкта правовідносин передбачає іманентно характерну для них властивість новизни. Попри те, що рівень такої новизни може бути різним (як створення нової технології, так і удосконалення існуючої), факт наявності саме такої характеристики інновацій є беззаперечним. Фактор новизни для інновацій працює разом із промисловою використовуваністю їх на практиці, що детермінує недоступність зазначених відомостей широкому загалу. Більше того, в силу своєї новизни та можливості комерціалізації такі відомості про певну технологію мають майнову цінність і зацікавленість у доступності від інших учасників підприємництва. Такі характеристики інновації визначають безумовну спорідненість інноваційних відносин із інформаційними.

Як зазначає О.В. Кохановська, вітчизняна наука не має станом на сьогодні єдиної концепції щодо регулювання договірних інформаційних відносин. Водночас, окремі договірні конструкції щодо інформації постійно розглядаються у наукових напрацюваннях учених. До такого роду договірних конструкцій можливим є відносини договори про надання інформаційних послуг; договори про конфіденційність; договори на створення і передачу науково-технічної продукції, договори про надання телекомунікаційних послуг, договори про

взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, договори про надання послуг поштового зв'язку, договори про надання послуг електронного цифрового підпису; договори про надання консалтингових послуг, договори про надання послуг хостингу, договір про проведення маркетингових досліджень та ряд інших [92, с. 53]. Об'єднуючою особливістю названих ученою договорів є їх непойменованість у ЦК України. Природа ж таких договорів, умови яких можуть міститися у інших означених у інших параграфах характерних для інноваційних відносин групах договорів, ускладнює можливість тверджень про самостійність інформаційних договорів та окремих їх видів, які виділяють у доктрині. Таким чином, напрошується висновок, що означені договори не є абсолютно окремою групою договорів, так як можуть поєднуватися із договорами вищезазначеними, а можуть укладатися окремо як супровідні до означених вище договорів.

Тим не менше, інформація як об'єкт цивільно-правового договору, специфічні характеристики інформації як об'єкта предметно інноваційних договорів, впливає на договір будь-який, і на той, предметом якого є суто інформаційні відносини, і на той, який є підставою для інноваційної діяльності чи підставою для створення і впровадження інновації.

Розкриття особливостей прояву інформаційних відносин у сфері інновацій і впливу інформації як об'єкта договору на його характеристики вимагає, в першу чергу, розкриття природи інформації та її загальних якостей.

Провідною фахівцем у сфері інформаційних відносин О.В. Кохановською всебічно і абсолютно переконливо обґрунтовано, що інформацію як об'єкт цивільного права можна розглядати у таких її проявах: 1) як особисте немайнове благо у комплексі благ, перерахованих у ст.201 і Книзі 2 ЦК України; 2) як результат творчої інтелектуальної діяльності, тобто як об'єкт виключних прав, врегульованих у ст.199 і Книзі 4 ЦК України; 3) як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як об'єкту особливого роду. Саме в силу можливості різних проявів інформації вона може бути і самостійним об'єктом цивільних прав у вигляді відомостей;

може бути об'єктом виключних прав інтелектуальної власності; а може проявляти себе як об'єкт особистих немайнових прав [89, с.8]. У доктрині цивільного права формулюють ряд найбільш поширених ознак інформації в якості об'єкта правовідносин: 1) інформація є благом нематеріальним і не зводиться до нематеріального носія. Інформація може як пережити свого нематеріального носія та залишитись у пам'яті людей, так і, навпаки, втратити значення до моменту знищення носія або втратити свою цінність; 2) інформація є неспоживним благом, не підлягає фізичному зносу, проте підлягає моральному старінню; 3) інформація характеризується поширюваністю (підлягає необмеженому тиражуванню); 4) інформація має різноманітні форми відокремленості від носія інформації. Фіксація може відбуватись у різних формах: письмовій, візуальній, акустичній тощо. Зміст не залежить від форми фіксації та способу пред'явлення; 5) обмеженість доступу до інформації (відкриті інформресурси, з обмеженим доступом та ресурси, доступ до яких заборонено обмежувати) [206, с. 237].

Водночас, розкриваючи специфіку інформації та відносин щодо неї у сфері інновацій, ми не можемо виходити із зазначених загальних характеристик інформації, оскільки не всі із них є характерними для інформації саме у площині інноваційних відносин.

Інформація посеред означених у ЦК України об'єктів правовідносин має унікальний характер, оскільки вона може набувати різних проявів, володіючи, таким чином, здатністю бути застосовуваною як об'єкт правовідносин як у сфері немайновій, яка нерозривно пов'язана із особою, так і у майновій площині як особливе немайнове благо із майновою цінністю, здатне бути оборотоздатним об'єктом. На нашу думку, інформація є унікальним мультиопційним об'єктом, здатним до трансформації у своїх правових характеристиках залежно від сфери правовідносин, у якій вона застосовується.

У сучасних умовах не викликає жодного сумніву самодостатність інформації як оборотоздатного об'єкта. Ученими у наукових дослідженнях неодноразово наголошувалося на тому, що у цивільному обігу інформації є

особливими об'єктом тих договірних відносин, які пов'язані із збиранням, підшукуванню, переробкою та використанням інформації [201, с. 71; 84, с. 61].

Безумовно, що володіючи статусом автономного об'єкта правовідносин, інформація має комплекс характеристик, які детермінують її оборотоздатність та можливість виступати об'єктом договірної конструкції – основним чи супровідним. У науковій доктрині існують різні формулювання таких ознак. Наприклад, Є.В. Петровим у дисертаційному дослідженні при аргументації інформації в якості самостійного об'єкта цивільного права зазначається на ряд таких її характеристик: «а) має товарну форму та комерційну цінність; б) може переходити в порядку правонаступництва; в) не вилучена із цивільного обігу (державна таємниця, службова тощо); г) не є невід'ємною від суб'єктів цивільного права; г) якщо її неправомірним поширенням завдано шкоди суб'єкту цивільного права» [129, с. 16].

Розглядаючи інформацію у сфері інновацій, варто зазначити на тому, що вона проявляє себе саме як оборотоздатний об'єкт, об'єкт виключних прав інтелектуальної власності, який є іманентно характерною для інноваційного продукту складовою частиною. Відповідно, у такому прояві для інформації характерними, в першу чергу, є ознаки вартісності та новизни (ознаки нерозголошеності) і віддільності від особи її носія. Таким чином, інформація у сфері інновацій має яскраво виражений комерційний характер.

Позитивно сприймаються наявні тези у науковій літературі, які свідчать про особливість інформації, її пластичність і можливість формування такого об'єкта як невід'ємного компонента інновації на будь-якому етапі її створення чи подальшої комерціалізації. Зокрема, Ю. Заїка та В. Скрипник надзвичайно вдало зазначають, що інформація може існувати на момент виникнення правових зв'язків між суб'єктами або з'явитись у період їх існування чи як наслідок їх виникнення. Інформація в уречевленій формі (на папері, перфокарті, магнітній стрічці, електронному носії, електромагнітні поля, звукові хвилі тощо) може виступати об'єктом цивільно-правових договорів щодо передачі у власність

(купівлі-продажу, міни, дарування), щодо передачі в тимчасове користування (найму, позики), на надання послуг, виконання робіт, а також успадковуватись, виступати як внесок до капіталу корпоративної юридичної особи, як самостійний об'єкт захисту порушеного права [72, с. 243].

Сама можливість прояву інформації як об'єкта правовідносин у різних правових площинах визначає наявність численних у доктрині підходів щодо існування її як суто немайнового блага, безтілесного чи як об'єкта, який фіксується та проявляється у різних матеріалізованих фіксаторах чи то носіях інформації.

У вітчизняній цивілістичній науці існує думка про неможливість відчуження інформації без її матеріального носія. Зокрема, О.О. Кулініч визначає інформацію як ідеальний компонент буття, як самостійний об'єкт, що існує окремо від технологічних рішень зберігання, передачі й обробки, а отже, не може бути об'єктом правовідносин окремо від матеріальних носіїв – фізичних об'єктів, безпосередньо з ним пов'язаних [103, с. 126]. Інформація в сфері інноваційних відносин дійсно має ознаку прив'язаності до матеріалізованих об'єктів. Однак така «прив'язаність» проявляється у тому, що інформацію входить компонентно у складний інтегрований об'єкт –інновацію. Це не свідчить про те, що інформація проявляється через матеріальний носій. Інформація залишається нематеріальним благом і, попри її різні прояви у різних сферах правовідносин, її «нематеріальність» залишається статичною ознакою.

А.О. Кодинець вдало зазначає, що зазвичай передача прав на інформацію супроводжується відчуженням її носія набувачеві, особливо це важливо, коли інформація закріплена лише на одному або декількох таких носіях (наприклад, конструкторська документація, ескізи, інженерні проекти тощо). У той же час, виходячи із сучасних можливостей технічних пристроїв для відтворення та поширення інформації, потрібно зауважити, що із правового погляду більш важливе значення має оформлення передачі прав на інформацію від правоволодільця до набувача, ніж вручення йому матеріальних носіїв інформації. Набувач може мати можливість доступу до інформації, і тоді, у

принципі, його цікавить не отримання носія інформації, а законність її використання, тобто оформлення належності йому прав на її використання у відповідних межах [84, с.60]. Варто беззаперечно погодитися із ученим щодо таких його тверджень.

Розглядаючи інформацію як об'єкт договору в сфері інновацій, ми не можемо виходити із трактування її у найбільш загальному вигляді, оскільки це поняття із правового погляду має максимально широкий зміст, адже згідно із Законом України «Про інформацію» останньою є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [145]. Якщо виходити із легальної класифікації ст. 10 означеного Закону і накладати на неї досліджувану у нашій роботі сфері інноваційних відносин, то ми приходимо до висновку, що саме у цій сфері об'єктом інформаційних відносин та об'єктом договорів є науково-технічна інформація. Технологічна природа інновацій та перманентно характерна для них новизна різного рівня визначають те, що саме науково-технічна інформація є невід'ємним компонентом інноваційних відносин. Таким чином, саме науково-технічна інформація є об'єктом договірної регулювання у сфері інновацій.

Легальне визначення науково-технічної інформації містить однойменний спеціальний Закон і згідно із ст. 1 якого під нею розуміються будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [146].

Означені легальні ознаки науково-технічної інформації деталізуються та акцентуються у науковій доктрині. Зокрема, Н.Я. Башурин у дисертаційній дослідженні під науково-технічною інформацією пропонує розуміти відомості та/або дані про вітчизняні чи зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та іншої діяльності, які можуть бути збережені на будь-яких носіях інформації і, набувши матеріального

виразу чи електронної форми, мають здатність набувати ознак об'єкта майнових та/або зобов'язальних відносин, або об'єкта права інтелектуальної власності, відповідаючи ознакам новизни, оригінальності і творчого характеру. Таким чином, учена робить акцент на тому, що це відомості, які отримані в результаті певних видів діяльності (науково-технічної, науково-дослідної, дослідно-конструкторської тощо), а також на можливості такої інформації проявляти себе у формі об'єктів зобов'язальних відносин та об'єктів права інтелектуальної власності [8, с. 79]. Такий підхід відповідає пріоритетному у доктрині цивілістики концептуальному баченні науково-технічної інформації як результату дійсно, лише певних видів діяльності. Зокрема, Н.С. Кузнєцова та О.В. Дзерою наголошується, що під науково-технічною інформацією слід розуміти усі результати здійснення науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, за умови фіксації їх у об'єктивній формі, котра забезпечує їх вільне поширення [206, с. 324].

І якщо, виходячи із приватноправової концепції трактування інформації, можна вести мову про значну кількість її проявів, то у сфері інновацій, науково-технічна інформація виступає, у першу чергу, як певний результат творчої, інтелектуальної діяльності, який є інформаційним продуктом, належним до інноваційного продукту і який може виступати об'єктом договорів, що укладаються учасниками інноваційної діяльності.

Трактування науково-технічної інформації як продукту інтелектуальної творчої діяльності, як інформації, яка відображає зміст новітніх науково-технічних досягнень є поширеним у сучасній цивілістичній науці (Ю.Є. Атаманова, О.А. Підопригора) [140, с. 262; 143, с. 132].

Науково-технічна інформація не є у сфері інновацій сама по собі оборотоздатним об'єктом, оскільки є складовою компонентою інноваційного продукту. З цього приводу цілком обґрунтовано О.М. Давидюк зазначає, що технологія у її інформаційному прояві є сукупністю систематизованої інформації, до складу якої входить, зокрема, науково-технічна, та інформація про

технологічні та конструктивні засоби, прийоми і методи реалізації технології на виробництві [64, с. 33]. Вказана теза свідчить про те, що науково-технічні інформаційні відносини входять до сфери регулювання договорів про створення інновацій чи договорів, які є підставою для інноваційної діяльності, пов'язаної із створенням інновацій та їх подальшим упровадженням у виробництво та комерціалізацією.

З іншого боку, науково-технічна інформація як компонент інноваційного продукту також може проявляти себе як окремий об'єкт договору. З цього приводу заслуговує на увагу теза учених, що науково-технічна інформація, викладена в творі технічного характеру, становить окремий об'єкт права інтелектуальної власності [143, с. 235]. Варто зазначити, що, мабуть, науково-технічна інформація не є завжди самодостатнім автономним об'єктом права інтелектуальної власності, позаяк вона завжди визначає зміст охороноздатних об'єктів права інтелектуальної власності, визначених ЦК України та спеціальними законами. Така інформація, все ж таки, є, традиційно, компонентом технології – інновації чи окремих об'єктів права інтелектуальної власності. Водночас, означене науковцями твердження свідчить про те, що науково-технічна інформація, будучи компонентом об'єктів права інтелектуальної власності чи інновації у цілому, може виступати окремим об'єктом договірних відносин.

Вказана вище теза визначає твердження, що сам інноваційний продукт є інформаційним об'єктом, так як передбачає нові чи удосконалені відомості, які не є загальнопоширеними на момент розробки та упровадження. Відповідно, інформаційна складова іманентно характерна для інноваційних відносин. Такий висновок підтверджується конфіденційністю договорів у сфері розробки та реалізації інновацій. Наприклад, у главі 62 ЦК України щодо договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт передбачається спеціальна стаття 895 щодо конфіденційності відомостей про договір. Згідно із цією статтею виконавець і замовник зобов'язані забезпечити конфіденційність відомостей щодо предмета договору, ходу його

виконання та одержаних результатів, якщо інше не встановлено договором. І обсяг таких конфіденційних відомостей устанавлюється договором [212]. Таким чином, для таких договорів у сфері інновацій умови щодо інформаційних відносин є звичайними. Як зазначають учені у сфері дослідження інформаційних відносин, така науково-технічна інформація може існувати на момент виникнення договірних відносин між сторонам, з'явитися у період існування договірних відносин або ж бути наслідком існування таких договірних відносин [72, с. 243]. Тут варто погодитись із А.О. Кодинцем, яким вдало підкреслено, що ці договори є особливим різновидом договорів, так як є підставою виникнення також договірних зобов'язань в сфері інформаційних відносин [82, с. 18].

У той же час, враховуючи диспозитивність договірного регулювання відносин у сфері інновацій, законодавчо не забороняється укладення будь-яких договорів, об'єктом яких є науково-технічна інформація чи які передбачають умови про її конфіденційність. Інша річ, що такі договори укладаються на основі договорів про інноваційну діяльність чи договорів щодо створення інновацій. Такі договори є, умовно висловлюючись, «супровідними». Безумовно, що враховуючи можливість укладення непойменованих договорів, стверджувати про вичерпний перелік таких договірних конструкцій не доречно і не потрібно. Однак, можливим є окреслити основні договори, які можуть укладатися на підґрунті договорів про створення та реалізацію інновацій і предметом регулювання яких є інформаційні відносини.

Очевидно, що перша група таких договорів пов'язана безпосередньо із технологією інновації і тими відомостями, які визначають особливості використання її у виробництві. Наявність відповідної технологічної документації, яка є об'єктивною формою інновації не виключає потреби отримання постійних консультацій особи розробника під час виробничого процесу застосування інновації (інноваційного продукту).

Виникає питання щодо належності таких договорів до договорів про надання інформаційних послуг. Оскільки останні не є поіменовані в ЦК України, то наукова доктрина містить значну кількість підходів щодо їх предмета.

Як зазначає О.В. Кохановська, договір про надання інформаційних послуг передбачає послуги з пошуку, підбору, систематизації відповідної інформації. При чому, також цей договір містить умови подальшого поширення такої інформації її користувачем, позаяк власник цієї інформації зацікавлений у тому, що і надалі визначати доступ до неї для інших осіб [89, с. 159]. П. Лютікова вважає, що таким договором є договір, за яким виконавець зобов'язується за завданням замовника надати послугу у вигляді певного обсягу інформації, отриманої шляхом збору, вибірки, аналізу, синтезу тощо, а замовник зобов'язується оплатити цю послугу [115, с. 93].

Дещо відмінні визначення договору про дання інформаційних послуг пропонуються у працях молодих учених. Так, О. Сібільова пропонує у своїй статті таке визначення договору про надання інформаційних послуг – це договір, за яким одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника – користувача інформаційними послугами) надати інформаційні послуги, результати яких не охороняються як об'єкти права інтелектуальної власності, мають певний корисний ефект немайнового характеру для замовника – користувача інформаційними послугами, а замовник – користувач інформаційними послугами зобов'язується оплатити виконавцеві інформаційні послуги, якщо інше не встановлено договором [176, с. 72]. Розглядувані нами договори у сфері інновацій, хоч і мають інформаційний консультативний характер, однак стосуються інновації, вони із нею пов'язані. А відтак, пов'язані із об'єктами права інтелектуальної власності, які входять до інновації.

Відповідно, розглянуті нами інформаційні договори у сфері інновацій мають іншу природу. Власник інформації, володіє нею в силу того, що розробляв відповідну технологію і наявність у нього відповідних знань якраз і є запорукою можливості наглядати, контролювати і коригувати виробничий процес із застосуванням такої технології. Жодних дій щодо підшукування чи підбору інформації він не здійснює. Такий договір передбачає консультативні послуги. Водночас, консультативні послуги є родовою категорією і можуть передбачати значний спектр консультацій у різних сферах. У межах досліджуваної нами теми

ідеться суто про інформаційні послуги, при чому, в межах науково-технічної інформації щодо технології. Так як його консультації стосуються не будь-якого об'єкта, а саме того інноваційного продукту, який він розробляв. І надавачем такої консультаційної інформаційної послуги є особа-розробник інновації. Спеціальний суб'єктний склад надавача таких інформаційних консультацій визначається новизною інновації і нерозголошеністю інформації щодо неї. Відповідно, особи сторонні до технологічного виробничого процесу упровадження інновації не залучаються.

Предметом таких договорів, фактично, є дії щодо надання консультаційних послуг, пов'язаних із упровадженням інновації, які проявляються у нагляді і контролі виробничого процесу при застосуванні технології, коректуванні можливих технологічних проблем її застосування. Здатністю до таких консультацій володіють безпосередньо розробники інновації чи окремих її етапів. Такі договори можемо віднести до різновиду договорів про надання консультаційних послуг.

Однак, новизна інновацій визначає те, що основною кваліфікуючою ознакою науково-технічної інформації є її нерозголошеність. Цей фактор визначає притаманність для усіх договорів, що укладаються у сфері інновацій характеристики конфіденційності. Безумовно, що умови щодо конфіденційності можуть включатися до основних договорів, які регулюють інноваційні відносини, однак, законодавчо допускається також укладення окремих договірних конструкцій щодо нерозголошення конфіденційної інформації. Як свідчить аналіз судової практики до конфіденційної інформації, нерозголошення якої передбачає укладення відповідного договору включають широкий спектр відомостей, «які існують на дату укладення цього договору або виникнуть у майбутньому, відомі чи стануть відомими сторонам у зв'язку з спільними відносинами, в т.ч. текст та умови цього договору та інших договорів, які укладені або можуть бути укладені між сторонами; які не є загальнодоступними (тобто не є такими, доступ до яких через законні засоби може отримати будь-яка третя особа). Конфіденціалу заборонено також поширювати інформацію третім

особам, яким хоч і дозволено її поширювати відповідно до цього договору, чинного законодавства України чи окремого письмового дозволу конфідента, - але такі дії конфіденціала спрямовані на недобросовісну конкуренцію щодо конфідента або досягнення несправедливої переваги (винагороди, прибутку) стосовно/за рахунок конфідента» [165]. Таким чином, до змісту конфіденційної інформації включаються не лише відомості, існуючі на момент укладення договору, але й ті, які виникнуть чи можуть виникнути у майбутньому. Відповідно, зміст конфіденційних відомостей не має виключного характеру. Предмет же ж таких договорів полягає в утриманні від вчинення дій щодо розголошення відомостей, відомих особі в силу розробки та впровадження інновації. Такі договори укладаються не лише із особами, які розробляють безпосередньо інновації чи їх окремі етапи, але й з усіма особами, безпосередньо чи опосередковано дотичними до розробки і впровадження інновації; яким відомі чи можуть стати відомими відомості щодо розробки та впровадження інновації.

Викладені вище положення дозволяють сформулювати твердження про особливі ознаки інформаційних договорів у сфері інновацій: сторонами, зазвичай, є особи, які уже перебувають між собою у правових договірних зв'язках, пов'язаних із розробкою інновації чи її окремих етапів, або ж здійсненням впровадження цієї інновації у виробництво. Такі договори можуть бути двох різновидів залежно від характеру їх предмета: предметом перших є активні дії щодо надання консультаційних інформаційних послуг щодо впровадження інновації на виробництві та подальшої її комерціалізації; предметом других є утримання від дій щодо розголошення конфіденційної інформації. Таким чином, перші є різновидом консультаційних договорів, а другі – конфіденційними договорами.

У той же час, диспозитивність договірного регулювання приватноправових відносин, у тому числі інноваційних, не виключає можливість укладення іншого роду непоіменованих договорів, природа яких має інформаційний характер.

Висновки до III розділу

Розгляд досліджуваних у дисертаційній роботі договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт здійснено на основі підтримання та подальшого розвитку пріоритетної у доктрині цивільного права позиції про спеціальний правовий режим таких договорів та якісну їх відмінність за своїми правовими характеристиками від договорів підряду, договорів про надання послуг та інших суміжних договірних конструкцій (М.М. Великанова, В.В. Луць, Є.О. Харитонов).

При розмежуванні досліджуваних нами договорів від підрядних та договорів про надання послуг слід виходити із комплексного критерію – самої творчої інтелектуальної діяльності виконавця, спрямованої на створення результату із елементами новизни чи удосконалення (характер діяльності іде виключно у поєднанні із її результатом).

На основі аналізу законодавства та наукової доктрини підтримано позицію провідних учених (М.М. Великанової, А.С. Довгерта, Н.С. Кузнецової) щодо пріоритетності ЦК України у регулюванні досліджуваних договорів та доцільності виключення ст. 331 ГК України, позаяк остання містить лише загальні положення щодо досліджуваних договорів та з позиції юридичної техніки володіє рядом функціональних недоліків: 1) використовує поняття «науково-технічної продукції», яке не відповідає термінології Закону України «Про інноваційну діяльність» (інноваційний продукт) і передбачає лише товари і послуги, які виробляються внаслідок застосування інновацій; 2) використання щодо інновації критерію «завершені роботи та послуги» суперечить цивілістичному розумінню об'єкта правовідносин як блага матеріального чи нематеріального, а не дії та не враховує, що дії за договором можуть і не мати очікуваного результату, що буде мати відображення у відповідному науково-технічному звіті.

На основі дослідження природи і правових характеристик договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних

робіт зроблено висновок про специфіку їх предмета. Зокрема, сторонами погоджуються тема і техніко-економічні показники робіт і лише на підставі цього видається замовником виконавцю технічне завдання як доповнення до узгодженої сторонами програми. Таким чином, технічне завдання є елементом предмета договору і частиною цього договору, що відповідає усталеним у доктрині цивілістики положенням, що договір може бути у вигляді не лише єдиного документа, але й пакета документів.

Програма (техніко-економічні показники) та технічне завдання є характерними, на нашу думку, для договору, предметом якого є діяльність, пов'язана із не лише із науково-дослідною, але й дослідно-конструкторською та технологічною діяльністю. Якщо ж вести мову про договір, предметом якого є суто науково-дослідна діяльність, як теоретична за своїм змістом, то предмет такого договору об'єктивується у тематиці робіт, на існування якої також вказує ст. 898 ЦК України.

Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є універсальними договірними конструкціями у сфері договірного регулювання інноваційних відносин, оскільки можуть укладатися як щодо створення інновації в цілому, так і щодо окремих етапів її створення – науково-дослідного чи етапу упровадження у виробництво. У роботі обґрунтовано, що договори на виконання технологічних робіт відповідно до термінології Закону України «Про інноваційну діяльність» охоплюють поняття створення інновації як технології, що включає в себе як науково-дослідну, так і дослідно-конструкторську діяльність виконавця. Усі розглянуті у параграфі договори є іманентно характерними для регулювання інноваційних відносин та відзначаються притаманними для них алеаторністю, особистісністю виконання замовлення та конфіденційністю.

Специфіка природи інновацій як складного інтегрованого об'єкта правовідносин, яку детермінує фактор новизни та промислова використовуваність інновацій визначає безумовну спорідненість інноваційних відносин із інформаційними.

Інформація як об'єкт цивільно-правового договору, специфічні характеристики інформації як об'єкта предметно інноваційних договорів, впливає на договір будь-який, і на той, предметом якого є суто інформаційні відносини, і на той, який є підставою для інноваційної діяльності чи підставою для створення і впровадження інновації.

Поглиблено існуючий у доктрині цивільного права висновок про те, що інформація є унікальним мультиопційним об'єктом, здатним до трансформації у своїх правових характеристиках залежно від сфери правовідносин, у якій вона застосовується.

Розглядаючи інформацію у сфері інновацій, варто зазначити на тому, що вона проявляє себе саме як оборотоздатний об'єкт, об'єкт виключних прав інтелектуальної власності, який є іманентно характерною для інноваційного продукту складовою частиною. Відповідно, у такому прояві для інформації характерними, в першу чергу, є ознаки вартісності та новизни (ознаки нерозголошеності) і віддільності від особи її носія. Таким чином, інформація у сфері інновацій має яскраво виражений комерційний характер.

Технологічна природа інновацій та перманентно характерна для них новизна різного рівня визначають те, що саме науково-технічна інформація є невід'ємним компонентом інноваційних відносин. Таким чином, саме науково-технічна інформація є об'єктом договірної регуляції у сфері інновацій.

На основі аналізу доктринальних напрацювань характеристик науково-технічної інформації, зроблено висновок, що найбільш характерними для неї ознаками у сфері інновацій є визначені конкретні види діяльності, результатом якої є науково-технічна інформація; властивість певної об'єктивної форми для науково-технічної інформації у сфері інновацій; включення науково-технічної інформації до інновації як складного інтегрованого технологічного продукту.

У сфері інновацій, науково-технічна інформація виступає, у першу чергу, як певний результат творчої, інтелектуальної діяльності, який є інформаційним продуктом, належним до інноваційного продукту і який може виступати об'єктом договорів, що укладаються учасниками інноваційної діяльності.

Науково-технічна інформація не є у сфері інновацій сама по собі оборотоздатним об'єктом, оскільки є складовою компонентою інноваційного продукту. Науково-технічні інформаційні відносини входять до сфери регулювання договорів про створення інновацій чи договорів, які є підставою для інноваційної діяльності, пов'язаної із створенням інновацій та їх подальшим упровадженням у виробництво та комерціалізацією. З іншого боку, науково-технічна інформація як компонент інноваційного продукту також може проявляти себе як окремий об'єкт договору.

Сам інноваційний продукт є інформаційним об'єктом, так як передбачає нові чи удосконалені відомості, які не є загальнопоширеними на момент розробки та упровадження.

Враховуючи диспозитивність договірному регулюванню відносин у сфері інновацій, законодавчо не забороняється укладення будь-яких договорів, об'єктом яких є науково-технічна інформація чи які передбачають умови про її конфіденційність. Інша річ, що такі договори укладаються на основі договорів про інноваційну діяльність чи договорів щодо створення інновацій. Такі договори є, умовно висловлюючись, «супровідними». Основні договори, які можуть укладатися на підґрунті договорів про створення та реалізацію інновацій і предметом регулювання яких є інформаційні відносини:

- 1) перша група таких договорів пов'язана безпосередньо із технологією інновації і тими відомостями, які визначають особливості використання її у виробництві. Спеціальний суб'єктний склад надавача таких інформаційних консультацій визначається новизною інновації і нерозголошеністю інформації щодо неї. Предметом таких договорів, фактично, є дії щодо надання консультаційних послуг, пов'язаних із упровадженням інновації, які проявляються у нагляді і контролі виробничого процесу при застосуванні технології, коректуванні можливих технологічних проблем її застосування. Здатністю до таких консультацій володіють безпосередньо розробники інновації чи окремих її етапів. Такі договори можемо віднести до різновиду договорів про надання консультаційних послуг;

2) договори щодо нерозголошення конфіденційної інформації. До змісту конфіденційної інформації включаються не лише відомості, існуючі на момент укладення договору, але й ті, які виникнуть чи можуть виникнути у майбутньому. Відповідно, зміст конфіденційних відомостей не має виключного характеру. Предмет же ж таких договорів полягає в утриманні від вчинення дій щодо розголошення відомостей, відомих особі в силу розробки та впровадження інновації. Такі договори укладаються не лише із особами, які розробляють безпосередньо інновації чи їх окремі етапи, але й з усіма особами, безпосередньо чи опосередковано дотичними до розробки і впровадження інновації; яким відомі чи можуть стати відомими відомості щодо розробки та впровадження інновації.

Особливі ознаки інформаційних договорів у сфері інновацій: сторонами, зазвичай, є особи, які уже перебувають між собою у правових договірних зв'язках, пов'язаних із розробкою інновації чи її окремих етапів, або ж здійсненням впровадження цієї інновації у виробництво. Такі договори можуть бути двох різновидів залежно від характеру їх предмета: предметом перших є активні дії щодо надання консультаційних інформаційних послуг щодо впровадження інновації на виробництві та подальшої її комерціалізації; предметом других є утримання від дій щодо розголошення конфіденційної інформації.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження теоретико-правових і законодавчих аспектів цивільно-правового договірного регулювання інноваційної діяльності, сформульовано такі основні підсумкові положення:

1. Інноваційна діяльність, будучи економічним поняттям, проявляється у правовій площині через інновацій. Інноваційні відносини містять суттєвий сегмент приватноправових відносин, які вимагають застосування приватноправових механізмів регулювання. Для приватноправових інноваційних відносин притаманними є цивільно-правові методи правового регулювання: юридична рівність, вільність волевиявлення та майнова самостійність, які є, водночас, принципами регулювання приватноправових відносин.

2. У роботі обстоюється потреба імплементації позитивного досвіду Європейського Союзу на концептуальному рівні щодо побудови регулювання інноваційних відносин в сфері інноваційної діяльності на основі домінування приватного права (оскільки станом на сьогодні таке регулювання базується на економічних та публічних положеннях).

3. Договір є універсальною правовою формою регулювання приватноправових інноваційних відносин, який набуває специфічних правових характеристик від впливом спеціального об'єкта чи предмета регулювання, але не змінює своєї цивільно-правової природи. Кваліфікуючим критерієм приватноправової природи є саме методи правового регулювання.

4. Договір є індивідуальним актом правотворення відповідно до доктринальних засад сучасної цивілістичної теорії та практики: має здатність трансформувати норми чинного законодавства; моделює індивідуальні умови договору; забезпечує персоніфікацію спрямованості обов'язковості норм договору; забезпечує творення за допомогою договору норми права, але не закону.

5. Предметом приватноправового договірною регулювання інноваційних відносин у сфері інноваційної діяльності є: - відносини у сфері права інтелектуальної власності та, пов'язані із ними інформаційні відносини. Цивільно-правова природа останніх не викликає сумніву і саме вони становлять основу предмета регулювання цивільно-правового договору у площині інноваційної діяльності; - організаційні відносини, спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційних відносин. Щодо організаційних відносин, останні дійсно мають особливе місце в сфері цивільно-правового регулювання в силу специфічних їх характеристик, однак не потребують при цьому розширення переліку видів цивільних правовідносин, так як органічно вписуються в ті, які уже закріплені у ст. 1 ЦК України; - майнові відносини щодо створення та реалізації інновацій.

6. Договір як регулятор інноваційної діяльності володіє ознаками мультиопційної універсальної конструкції, яка: а) дозволяє укласти будь-які непоіменовані договори, які не передбачені законом, але не суперечать загальним засадам цивільного законодавства; б) є актом індивідуального правотворення, набуваючи ознак джерела права; в) для договору в сфері інноваційних відносин характерні ознаки інвестиційного договору як приватноправового договору, предметом якого капіталовкладення з метою досягнення економічного та соціального ефекту; г) за своїми видовими характеристиками договір набуває інтегрованого характеру, так як може проявлятися у будь-якій договірній конструкції, поіменованій у чинному законодавстві, та в будь-якій непоіменованій конструкції, яка не суперечить загальним засадам цивільного права.

7. Існує кілька основних груп поіменованих у законодавстві договорів, які є основою для регулювання досліджуваних відносин у сфері інноваційної діяльності: а) договори, які є підставою для виникнення інноваційної діяльності. Такі договори є регуляторами, по суті, організаційних відносин, тих, які спрямовані на впорядкування правових зв'язків між учасниками інноваційної діяльності. При цьому, такі договори характерні не лише для класичної

договірної форми інноваційної діяльності, але й для корпоративної. Це засновницькі договори (метою яких є створення юридичної особи) та договори про спільну діяльність; б) договори щодо створення інновацій, поміж яких основне місце належить договору на виконання науково-дослідних робіт та договору на виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт. Дві останні групи договорів належать до тих, які опосередковують створення та подальше впровадження інновацій; в) договори, які опосередковують інформаційні відносини у сфері створення та реалізації інновацій. Означені договори можуть поєднуватися із договорами вищезазначеними, а можуть укладатися окремо як супровідні до означених вище договорів.

8. Сприйнято концепцію невичерпності переліку інновацій у законодавстві, водночас критично оцінено включення до їх складу продукції і послуг, які виробляються в силу застосування інновацій. Обґрунтовано, що для інновації перманентно характерний технологічний характер, а тому вона не може проявлятися у товарах та послугах, які виробляються за допомогою цих технологій.

9. На основі проаналізованих положень запропоновано викласти у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» таке визначення інновацій: нові/удосконалені технології, які включають організаційно-технічні рішення щодо способів виробничих процесів, їх послідовності, застосування нових знань, які поліпшують структуру та якість виробництва та/або соціальної сфери. Інновації визначаються як інтегроване комплексне правове поняття, яке може включати в себе як один, так і кілька об'єктів права інтелектуальної власності. Об'єкти права інтелектуальної власності є основним компонентом продукту, однак ними він не вичерпується. Інновації як особливий об'єкт договорів у сфері інноваційної діяльності визначають перманентно характерні для останніх ознаки алеаторності та конфіденційності.

10. Обґрунтовано, що договір про спільну діяльність як підстава інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва чи то фізичних осіб без такого статусу завжди залишається в своїй основі цивільно-правовим. Спільна, єдина

загальновигідна мета є об'єднуючим фактором для усіх сторін договору, вона є універсальна, оскільки може мати як підприємницький, так і непідприємницький (науковий, просвітницький тощо) характер і завжди є іншою, аніж створення юридичної особи.

Спеціальними правовими характеристиками договорів про спільну діяльність як підстави діяльності структур із спеціальним статусом – технопарків та індустріальних парків є: спеціальні вимоги щодо суб'єктного складу – юридичні особи; спеціальні норми щодо змісту договорів про спільну діяльність; посилена роль публічного інтересу, відповідно посилені механізми державного регулювання та контролю.

11. Спеціальне правове регулювання договорів про спільну діяльність без створення юридичної особи і без об'єднання вкладів передбачене для технологічних парків договірному типу. Спеціальне правове регулювання такого різновиду договору про спільну діяльність у Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» здійснюється всупереч засадам договірних відносин. Порядок прийняття нових учасників та виключення існуючих, а також встановлення органів управління, визначені як умови договору, є конструкціями, притаманними для юридичних осіб, але жодним чином не для договірних відносин, тому їх пропонується виключити із п. 2 ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків».

12. Договірна природа відносин іманентно характерна для організаційного етапу корпоративних юридичних осіб, які, зазвичай, є підприємницькими. Особливістю засновницьких договорів інноваційних юридичних осіб є специфіка вкладів засновників – інновації як об'єкти права власності, предметно, майнові права інтелектуальної власності. В силу цього особливою умовою засновницьких договорів як передумови виникнення інноваційних юридичних осіб є досягнення домовленості засновників щодо доцільності; оцінки та перспективності майнових прав інтелектуальної власності в якості вкладу до капіталу майбутньої юридичної особи.

13. Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт мають спеціальний правовий режим та є якісно відмінними за своїми правовими характеристиками від договорів підряду, договорів про надання послуг та інших суміжних договірних конструкцій. Цивільно-правове регулювання визначене як пріоритетне для таких договорів. Вказані договори відзначаються специфікою предмета - сторонами погоджуються тема і техніко-економічні показники робіт і лише на підставі цього видається замовником виконавцю технічне завдання як доповнення до узгодженої сторонами програми.

14. Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт є універсальними договірними конструкціями у сфері договірного регулювання інноваційних відносин, оскільки можуть укладатися як щодо створення інновації в цілому, так і щодо окремих етапів її створення – науково-дослідного чи етапу упровадження у виробництво.

15. Інноваційні відносини перманентно є спорідненими із інформаційними. Інформація є унікальним мультиопційним об'єктом, здатним до трансформації у своїх правових характеристиках залежно від сфери правовідносин, у якій вона застосовується. В сфері інноваційних відносин науково-технічна інформація проявляє себе як можливий оборотоздатний об'єкт, об'єкт виключних прав інтелектуальної власності, який є іманентно характерною для інноваційного продукту складовою частиною.

16. Основні договори, які можуть укладатися на підґрунті договорів про створення та реалізацію інновацій і предметом регулювання яких є інформаційні відносини: а) договори, пов'язані безпосередньо із технологією інновації і тими відомостями, які визначають особливості використання її у виробництві. Спеціальний суб'єктний склад надавача таких інформаційних консультацій визначається новизною інновації і нерозголошеністю інформації щодо неї. Предметом таких договорів, фактично, є дії щодо надання консультаційних послуг, пов'язаних із упровадженням інновації, які проявляються у нагляді і

контролі виробничого процесу при застосуванні технології, коректуванні можливих технологічних проблем її застосування. Здатністю до таких консультацій володіють безпосередньо розробники інновації чи окремих її етапів; б) договори щодо нерозголошення конфіденційної інформації. До змісту конфіденційної інформації включаються не лише відомості, існуючі на момент укладення договору, але й ті, які виникнуть чи можуть виникнути у майбутньому. Відповідно, зміст конфіденційних відомостей не має виключного характеру. Предмет же ж таких договорів полягає в утриманні від вчинення дій щодо розголошення відомостей, відомих особі в силу розробки та впровадження інновації. Такі договори укладаються не лише із особами, які розробляють безпосередньо інновації чи їх окремі етапи, але й з усіма особами, безпосередньо чи опосередковано дотичними до розробки і впровадження інновації;

17. Особливі ознаки інформаційних договорів у сфері інновацій: сторонами, зазвичай, є особи, які уже перебувають між собою у правових договірних зв'язках, пов'язаних із розробкою інновації чи її окремих етапів, або ж здійсненням впровадження цієї інновації у виробництво. Такі договори можуть бути двох різновидів залежно від характеру їх предмета: предметом перших є активні дії щодо надання консультаційних інформаційних послуг щодо впровадження інновації на виробництві та подальшої її комерціалізації; предметом других є утримання від дій щодо розголошення конфіденційної інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г.О. Правова охорона комерційної таємниці в країнах Європейського Союзу. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. №5. С.27–37.
2. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія. К.: КНЕУ, 2003. 394 с.
3. Атаманова Ю. Є. Права промислової власності як форма участі в господарських товариствах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03./ Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2003. 20 с.
4. Атаманова Ю, Інноваційний кодекс України як форма удосконалення законодавчого забезпечення інноваційного розвитку України. *Вісник Академії правових наук України*. 1 (52). 2008. С. 172–182.
5. Бабіч А. Всесвітня організація інтелектуальної власності: цілі, структура, компетенція. *Підприємництво, господарство і право*. №11. 2020. С. 279–282.
6. Баранчук А. О. Основні властивості інформації як об'єкта цивільних прав. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав* : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020. С. 225–227.
7. Басай О.В. Принцип юридичної рівності учасників цивільних правовідносин. *Актуальні проблеми держави і права*. Випуск 65. Вичитка №2. 2012. С. 354–360.
8. Башурин Н.Я. Науково-технічна інформація як об'єкт цивільних правовідносин: дис. ... доктора філософії. Спец. 081 «Право» / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2021. 206 с.

9. Беяневич О.А. Господарські договори та способи їх укладення: автореф. дис. ... канд юрид. наук : 12.00.04. / КНУ імені Т. Шевченка. К.:1999. 24 с.
- 10.Бервено С.М. Проблеми договірної права України: монографія. Київ, Юрінком Інтер, 2006. 265с.
- 11.Биби́к С. П., Сюта Г. М. Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання : близько 35000 слів і словосполучень / за ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2005. 623 с.
- 12.Бірюкова А.Г. Співвідношення приватного та публічного права: дуалістичний аспект. *Право і суспільство*. №4. 2018. С. 76–80.
- 13.Бірюкова А. Г. Особливості договору як джерела цивільного права України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. № 33. 2018. С. 90–92.
- 14.Блажівська О. Є. Договір про спільну діяльність: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Л. : 2007. 19 с.
- 15.Боднар С. Б. Рівність у праві – справедлива нерівність. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2006. Вип. 311. С. 24–27.
- 16.Боднар Т.В. Договірні зобов'язання в цивільному праві: навчальний посібник. К.: Юстиніан, 20017. 236 с.
- 17.Бойчик І.М Економіка підприємства: підручник К.: Кондор -Видавництво, 2016. 378 с.
- 18.Борисова В. І. Юридична особа як суб'єкт цивільних правовідносин. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К. : Юрінком Інтер, 2004. Т. 1. С. 86–87.
- 19.Борисова В. І. Поняття цивільного права як приватного права. *Цивільне право* : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін. ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Х. : Право, 2011. Т. 1. С. 5–12.

- 20.Борисова В.І. Тенденції розвитку цивільного права як галузі приватного права. *Приватне право*. №1. 2013. С. 81–93.
- 21.Борисов І. В. Правові та організаційні засади створення і функціонування індустріальних парків. *Доктрина приватного права: традиції та сучасність*: матеріали ХХ наук. - практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл. - кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслової (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2; Нац. акад. прав. Наук України, Від-ня цивіл. - прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 174–178.
- 22.Борко Ю.Л. Фінансовий механізм управління інтелектуальною власністю. Київ : Лазурит-Поліграф, 2010. 216 с.
- 23.Борщ Л.М., Герасимова С.В., Арзуманов Р.М., Романенко Л.Ф. Воспроизводство и инвестиции. Симферополь: Таврия, 2000. 276 с.
- 24.Бровченко, Т. І. Правова природа статуту товариства [Текст]. *Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 91-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Маслової, 15 лютого 2013 р. Національний університет «Юридична академія імені Ярослава Мудрого». Х., 2013. С. 261–263.
- 25.Бровченко Т. І. Установчі документи юридичних осіб за законодавством України : автореф. дис. ... канд юрид. наук : 12.00.03. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20 с.
- 26.Бровченко Т.І. Строк дії установчих документів. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики ХХІ століття*. Харків, 2020. С. 57–58.
- 27.Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: монографія. Івано-Франківськ, 2006 р. 346 с.

28. Васильєва В. А. Проблеми цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг: дис. ... докт-ра юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України імені Ф.Г. Бурчака. Івано-Франківськ, 2006. 416 с.
29. Васильєва В. А. Проблеми розвитку корпоративного права. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 135–145.
30. Васильєва В. А. Спільна сумісна власність подружжя і корпоративні права. *Корпоративні правочини* : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 вересня 2013 р., м. Івано-Франківськ). НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2013. С. 8–14.
31. Васильєва В. А. Промислова власність і корпоративна власність: конкуренція норм. *Корпоративне право України та інших європейських країн: порівняльно-правова характеристика* : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 26–27 вересня 2014 р.). С. 9–17.
32. Васильєва В. А. Промислова власність і корпоративна власність: конкуренція норм. *Міжнародний журнал «Право і суспільство»* / за ред. д-ра юрид. наук, проф. В. А. Васильєвої. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. Вип. 1. С. 14–21.
33. Васильєва В. А. Доктринальні питання систематизації договорів. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: монографія. За ред. проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. С. 126–143.
34. Васильєва В.А. Зеліско А.В. Інвестиційний договір у приватному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. С. 98–110.
35. Васильєва В. А. Рекодифікація договірних зобов'язань: суб'єктивний погляд. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-

- Франківськ, 26 березня 2021р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 4–7.
36. Васильєва В. В. Договір як особливий юридичний факт. *Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту*. Серія: Право. 2012. Вип. 19, т. 2. С. 28–30.
37. Васильєва В. В. Договір як юридичний факт. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія. За ред. проф. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. С. 29–47.
38. Вахонєва Т. М. Строки (терміни) у цивільному праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 223 с.
39. Великанова М. М. Співвідношення договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт із договором підряду. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №11. С. 44–47.
40. Великанова М. М., Луць В. В. Договори в цивільному праві : навч. Посібник. К: Юрінком Інтер, 2016. 264 с.
41. Великанова М. М. Ризики в цивільному праві.: монографія. Київ: Алерта, 2019. 378 с.
42. Великанова М. М. Спеціальні ознаки договорів на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. *Нове українське право*. Вип. 2. 2021. С. 5–13.
43. Величко О. Правова природа принципів рівності та рівноправності в цивільному процесі. *Юридичний журнал*. 2004. № 3 (21). С. 118–122.
44. Венедиктова И. В. Охраняемый законом интерес в гражданском праве : монография. Х. : Точка, 2012. 508 с.
45. Веретельник Л. К. Систематизація договорів у цивільному праві: автореф... канд. юрид. наук : 12.00.03. / Харківський національний університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2007. 19 с.
46. Вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. URL: <https://uk.wikipedia.org>.

- 47.Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення : монографія. К., Атіка, 2003. 352 с.
- 48.Вінник О.М. Інвестиційне право: навчальний посібник. К.: Правова єдність, 2009. 616 с.
- 49.Габріадзе М.Р. Особливості цивільно-правового регулювання спільної діяльності. *Право і суспільство*. №3. 2020. С. 62–67.
- 50.Галянтич М. К. Особливості непоіменованих видів договору приєднання. *Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.)*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 7–10.
- 51.Гареев Є.Ш. Поняття винаходу у законодавстві України: проблеми та недоліки. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 56. 2010. С. 231–238. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/apdp_2010_56_37.pdf.
- 52.Гейнц Р. М. Цивільно-правове регулювання відносин за договором про надання комунальних послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2011. 219 с.
- 53.Гладка О.В. Комерційна концесія як складова інноваційно-інвестиційної політики держави. *Юрист України*. 2013 р., № 4 (25). С. 72–78.
- 54.Глотов С.О. Деякі зауваження стосовно модернізації регулювання права інтелектуальної власності. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав* : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020 С.151–154.
- 55.Голубєва Н. Ю. Загальна характеристика принципів цивільного права України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 34. С. 282–286.

56. Голубєва Н. Ю. Принципи цивільного права як методологічна основа цивільного права України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вин. 33. С. 18–21.
57. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144. (з змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
58. Гражданское право Украины: В 2 ч.: Ч. 1 / Пушкин А. А., Самойленко В. М., Шишка Р. Б. | др. 7 Под ред. А. А. Пушкина, В. М. Самойленко. Х.: Основа, 1996. 310 с.
59. Гриняк А. Б. Теоретичні засади правового регулювання підрядних зобов'язань у цивільному праві: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2013. 374 с.
60. Гриняк А. Б. Правовий моніторинг як важлива складова процесу оновлення цивільного законодавства України. *Доктрина приватного права: традиції та сучасність*: матеріали ХХ наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 4 лют. 2022 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2; Нац. акад. прав. Наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». – Харків: Право, 2022. С. 29–34.
61. Гудима М. М. До питання про поняття предмета договору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. Випуск 23. Ч. 1. Том 1. Ужгород: Видавничий дім «Гельветизка», 2013. С. 182–186.
62. Гуйван П. Час дії договору як період існування цивільного зобов'язання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. № 70. 2022. С. 164–169.

63. Давид Л. Л. Цивільно-правова охорона та захист прав інтелектуальної власності на промисловий зразок у державах центральної Європи. *Юридичний науковий електронний журнал*. №3. 2014. С. 33–36.
64. Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. С. 30–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6.
65. Давидюк О. М. Особливості господарсько-правового статусу технології створеної в результаті наукових чи науково-дослідних робіт. *Право та інноваційне суспільство*. № 1 (10). 2018. С. 13–17.
66. Довгерт А. С. Спільна діяльність. *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар*. За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина. 2004. С. 752–760.
67. Договір як універсальна правова конструкція: монографія. За ред. А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Х.: Право, 2012. 324 с.
68. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін.; за ред. О. В. Дзери. К. : Юрінком Інтер, 2008. 896 с.
69. Долгополова Л. М. Правова природа відносин у сфері інновацій. *Адвокат*. №3. 2009. С. 19–22.
70. Жилінкова І. В. Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. *Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар* / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. К.: Істина, 2004. С. 540–546.
71. Жорнокуй Ю. М., Спасибо-Фатєєва І. В. Договори по созданию хозяйственных обществ. Харьков : Право. 2017. 448 с.
72. Заїка Ю., Скрипник В. Інформація в системі об'єктів цивільних прав. *Підприємництво, господарство і право*. №1. 2017. С. 240–245.

73. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ, Юрінком Інтер, 2006. 320 с. URL: https://www.ebk.net.ua/Book/Law/zaychuk_tdp/part3/2010.htm.
74. Зеліско А. В. Ознаки засновницького договору корпоративних юридичних осіб : *Проблеми цивільного права та процесу* : матеріали наук.-практ. конф., присвяченій пам'яті професора О. А. Пушкіна (25 травня р.). Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ. Золота миля. 2013. С. 652–655.
75. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин : монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 445 с.
76. Зеліско А. В. Принципи договірної регуляції цивільних правовідносин у механізмі правового регулювання. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: монографія. За ред. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. С. 95–111.
77. Зеліско А. В. Підприємницькі юридичні особи приватного права як суб'єкти цивільних правовідносин: дис.... доктора юрид. наук : 12.00.03. / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. Івано-Франківськ, 2017. 571 с.
78. Зобов'язальне право: теорія і практика: навч. посіб. / [О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць та ін.] ; за ред. О. В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 1998. 912 с.
79. Зозуляк О. І., Сіщук Л. В. Роль договору у структурі механізму регулювання цивільних правовідносин. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: монографія. Івано-Франківськ, 2016. С. 111–126.
80. Кафарський В. В. Інвестиційні договори в Україні: Поняття, види, зміст, правове регулювання : дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2006. 220 с.

- 81.Кібенко О. Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Х., 2006. 39 с.
- 82.Кодинець А. О. Договірні інформаційні відносини у сфері наукової діяльності: проблеми теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. №2. С. 15–18.
- 83.Кодинець А. Інтелектуальна власність та інформаційні відносини: теоретичні засади правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. №8. 2016. С. 16–20.
- 84.Кодинець А.О. Інформація як об'єкт цивільно-правової охорони. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Вип. 39. Т. 1. С. 58–61.
- 85.Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text
- 86.Коструба А. В. Феномен цивільно-правового договору в наукових працях Володимира Луця. *Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.)*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 18–21.
- 87.Коссак В.М. Іноземні інвестиції в Україні: цивільно-правовий аспект. Львів. 1996. 216 с.
- 88.Кохановська О. В. Актуальні теоретичні проблеми співвідношення інформаційних прав і прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 8. С. 99–104.
- 89.Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні: дис... доктора юридичних наук : 12.00.03. / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2006. 190 с.

90. Кохановська О.В. Об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності. *Цивільне право України. Загальна частина: підручник*. За заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. перероб і допов. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 804–807.
91. Кохановська О. А. Диспозитивність як право на свободу волі і вибору. *Актуальні проблеми приватного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 93-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслової (Харків, 27 лютого 2015 р.). Х. : Право, 2015. С. 23–26.
92. Кохановська О.В. Врегулювання інформаційних договірних відносин в оновленому ЦК України: традиційні рішення і дискусії. *Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції* (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 52–54.
93. Кравчук В. М. Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики. К. : Істина, 2005. 720 с.
94. Крива С.В. Основні підходи до визначення економічної сутності категорії «інновація». *Інвестиції: практика та досвід*. № 20/2010. С. 15–18.
95. Крупка Ю. М. Науково-практичний коментар Закону України «Про господарські товариства». К. : Юрінком Інтер, 2008. 272 с.
96. Крупчан О. Д. Актуальні проблеми вітчизняної цивілістики. *Корпоративне право України та інших європейських країн: порівняльно-правова характеристика* : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (26–27 вересня 2014 р., м. Івано-Франківськ). НДІ приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2014. С. 3–8
97. Крупчан О. Д. Методологічні виміри сучасного вітчизняного приватного права. *Методологія приватного права (теоретичний дискурс та*

- практичне застосування*) : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 10 червня 2016 р.). К. : НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2016. С. 11–17.
98. Кузнєцова Н. С. Цивільно-правові засоби забезпечення інновацій у сучасному законодавстві України. *Інноваційний розвиток України: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції. 27–28 жовтня 2006 року*. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. С. 56–60.
99. Кузнєцова Н. С. Договір у механізмі регулювання цивільно-правових відносин. *Право України*. 2012. № 9. С. 12–18.
100. Кузнєцова Н. С. Розвиток громадянського суспільства та сучасне приватне право України. *Приватне право*. №1. 2013. С. 51–64.
101. Кузнєцова Н. С., Довгерт А. С. Сучасне цивільне законодавство України: здобутки, проблеми, перспективи. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. №1. С. 51–67.
102. Кузнєцова Н.С., Кот О.О. Оновлення цивільного законодавства: quo vadis. *Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. Учасників наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці від дня народження О.А. Пушкіна (Харків, 22 травня 2020 р.)* / МВСУкраїни, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. обласний осередок Всеукр. громад. орг. «Асоціація цивілістів України». Харків: ХНУВС; Панов, 2020. С. 20–25.
103. Кулініч О.О. Інформація як об'єкт цивільних прав. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3 (15). С. 126–128.
104. Куришко Л. А., Нонік В. В. Нормативне регулювання спільної діяльності в умовах ринку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. Вип. 1(36). С. 64–87.
105. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Ін-т д-ви і права ім. В. М. Корецького НАН України. К. : Нац. академія наук України, 2004. 468 с.

106. Кучеренко І. М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Ін-т д-ви і права ім. В. М. Корецького НАН України. К., 2004. 49 с.
107. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві України: автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03. Л., 2001. 20 с.
108. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності. К.: Юрінком Інтер, 2001. 560 с.
109. Луць В.В. Контракти в підприємницькій діяльності: навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доповнене. К.: Юрінком Інтер, 2008. 576 с.
110. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві України: навч. пос. К.: Школа, 2004. 189с.
111. Луць В. В. Договір як регулятор цивільних відносин. *Право України*. 2012. №9. С. 19–25.
112. Луць В. В. Строки і терміни у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 320 с.
113. Луць В. В. Засновницький договір господарського товариства як передумова (підстава) виникнення корпоративних правовідносин. *Корпоративні правочини* : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 вересня 2013 р., м. Івано-Франківськ). НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2013. С. 4–7.
114. Луць В. В. Деякі питання цивільно-правової відповідальності в корпоративних правовідносинах. *Корпоративне право України та інших європейських країн: порівняльно-правова характеристика* : збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 26–27 вересня 2014 р.). Івано-Франківськ, 2014. С. 17–21.
115. Лютікова П. Поняття та види договорів на надання інформаційних послуг. *Право України*. 2008. № 7. С. 91–94.

116. Майданик Р. А. Цивільне право : Загальна частина. К., 2012. Т. 1 : Вступ у цивільне право. 472 с.
117. Майданик Р. А. Цивільне право як сфера приватного права України. Приватне право. №1. 2013. С. 65–80.
118. Майданик Р. А. Право України: дуалізм і система. *Приватне право України*. №1. 2013 р. С. 26–41. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/private/private_1-13/Maydanyk-en_1_13/.
119. Методика складання протоколів. [Електронний ресурс]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/PT000003>.
120. Мороз О.В. Предмет цивільно-правового договору. *Право та інновації*. 2020. № 1. С. 40–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2020_1_8.
121. Мошак Г.Г. Засоби приватного права, що запобігають правопорушенням. *Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України* : матеріали ХІХ наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 12 берез. 2021 р.). Харків : Право, 2021. С. 67–72.
122. Музика Л. А. Щодо предмета цивільного права. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 4 (22). С. 87–93.
123. Музика Т.О. Термінологія цивільного права: ознаки та питання формування. *Десяті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васьковського* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 травня 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред. В. І. Труба, упор. А. Л. Святошнюк; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова ; економ.-прав. ф-т. Одеса : Фенікс, 2021. С. 150–154.
124. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. Т.2. К., 2011. 1048 с.
125. Нецька Л. С. Правовий статус товариства з обмеженою відповідальністю (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :

- 12.00.03 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2001. 20 с.
126. Олюха В.Г. Виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт. *Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т./За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2005. Т. 2. С. 504–511.*
127. Осетинська Г. А. Проблеми визначення класифікаційних критеріїв відмежування зобов'язань з надання послуг та поділу їх на види. *Вісник господарського судочинства*. 2004. № 2. С. 251–256.
128. Паєнок А. Характеристика особливостей предмета договору роздрібної купівлі-продажу як однієї з його істотних умов. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 2. С. 40–45.
129. Петров Є. В. Інформація як об'єкт цивільноправових відносин : автореф. дис. ...на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2003. 20 с.
130. Погрібний С.О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: монографія. К.: Правова єдність, 2009. 304 с.
131. Погребняк С. П. Поділ права на публічне і приватне (загальнотеоретичні аспекти). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Випуск 12. 2006. С. 3–17.
132. Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-%D0%BF#Text>.
133. Пономарьова Т. Особливості визначення моменту виникнення договірних зобов'язань у цивільному праві. *Підприємництво, господарство і право*. №1. 2017. С. 40–43.
134. Постанова Вищого господарського Суду від 26 жовтня 2016 року Справа № 910/19526/15. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/62329715>.

135. Постанова КЦС ВС від 21.03.2018 у справі № 761/11589/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72970214>.
136. Постанова Північного апеляційного господарського суду від "19" березня 2019 р. у справі № 911/1798/18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/80646985>.
137. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 січня 2019 року у справі № 916/4644/15 (провадження № 12-114Гс18). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684989>.
138. Постанова Верховного Суду 04 березня 2021 року м. Київ справа № 908/1879/17 про зобов'язання виконати умови договору. URL: <https://vkursi.pro/vsudi/decision/95343913>.
139. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
140. Право інтелектуальної власності: Академ, курс: Підручник для студентів вищих навч. Закладів / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. 2-ге вид., переробл. та допов. К., 2014 р. 672 с.
141. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право; за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Харків: Право, 2008. 345 с.
142. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 3: *Доктрина приватного права України* / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. Харків: Право, 2013. 760 с.
143. Правове регулювання інноваційних відносин : монографія. Кол. авторів С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. Х.: Юрайт, 2013. 688 с.
144. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682. (дата звернення 12.08. 2022 р.)

145. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст.650. (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>. (дата звернення 12.11.2021 р.).
146. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25.06.1993. № 3322-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 33. ст. 345. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text>.
147. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України 15 грудня 1993 року № 3687-XII. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1994. № 7. Ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#top>. (дата звернення 23.10. 2022 р.)
148. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16 липня 1999 року N 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>. (дата звернення 20.09. 2022 р.)
149. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>. (дата звернення 21.09. 2022 р.)
150. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481. (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>. (дата звернення 05.09. 2022 р.)
151. Про затвердження Порядку організації та супроводу виконання робіт за договорами на створення (передачу) науково-технічної продукції: наказ Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації від 18.11.2010 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0100745-10#Text>.
152. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314. (із змінами і доповненнями). URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>. (дата звернення 30.10.2022 р.)
153. Про індустриальні парки: Закон України від 21 червня 2012 року № 5018-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 22. Ст.212. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>. (дата звернення 28.10.2022 р.)
154. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. №675-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №45. Ст. 410. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2306%E0&skl=8. (дата звернення 30.10.2022 р.)
155. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 3, ст.25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#n23>. (дата звернення 01.03.2022 р.)
156. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 13. Ст.69. (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>. (дата звернення 10.05.2022 р.).
157. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (дата звернення 02.09.2022 р.).
158. Проблемні питання у застосуванні Цивільного і Господарського кодексів України. За ред. Яреми А.Г., Ротаня В.Г. К.: Реферат, 2005. 336 с.
159. Проект Закону України «Про підтримку та розвиток інноваційної діяльності» від 2021 р. URL: bit.ly/3j0ruoG.
160. Резнікова В. В. Договір про спільну господарську діяльність: поняття, ознаки та види. *Економіка та право*. 2013. № 2. С. 35–39.

161. Резнікова В. В., Пацурія Н. Б. Спільна господарська діяльність в Україні: економіко-правовий аспект. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 12(174). С. 125–135.
162. Рішення ЄСПЛ по справі «Балан проти Республіки Молдова» (Balau v. Moldova) від 29 січня 2008 р.; Рішення ЄСПЛ по справі «Юцис проти Литви» (Jucys v. Lithuania) від 8 січня 2008 року.
163. Рішення господарського суду Львівської області від 30.01.12 Справа № 5015/5912/11. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/21322657>.
164. Рішення Господарського суду м. Києва у справі №910/12382/17 за позовом Міністерства борони України до Державного підприємства «Конструкторське бюро «Артилерійське озброєння» про повернення авансового платежу за результатами етапу 2 робіт з вини виконавця. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/69093618>.
165. Рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 07 вересня 2021 року у справі № 308/7827/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99407106>.
166. Рішення господарського суду Херсонської області 18 лютого 2021 року Справа № 923/1438/20 про визнання недійсним договору про співпрацю з організації виробничої практики, обробітку землі та вирощування сільськогосподарської продукції. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/95066581/>.
167. Розорінов Г.М. Співак В.М. Наукова робота за темою магістерської дисертації: конспект лекції. Київ : НТУУ «КПІ», 2016. 83 с.
168. Романюк Т.В. Суть та зміст поняття «корисна модель» в Україні та світі. *Проблеми права інтелектуальної власності*. 4 (63). 2013. С. 258–261.
169. Сабодаш Р. Б. Рівність учасників цивільних правовідносин: окремі аспекти. *Європейські перспективи*. 2013. № 8. С. 170–174.
170. Сазонов В. Засновницький договір у створенні господарського товариства. *Підприємництво, господарство і право*. №3. 2019. С. 63-68.

171. Санахметова Н.О Підприємницьке право : навчальний посібник. А.С.К. 2001. 193 с.
172. Семенов А.Г., Король С.А., Плаксюк О.О. Аналіз і розробка техніко-економічних показників модернізації устаткування. *Економічний вісник Донбасу*. № 1 (23). 2011. URL: http://www.evd-journal.org/download/2011/2011-1/Ek_visnyk_1_2011-135-143.pdf
173. Сивий Р. Метод правового регулювання як критерій поділу позитивного права на приватне та публічне. *Юридична Україна*. 2005. № 3. С. 54–63.
174. Симонян Ю. Ю. Корпоративні відносини у командитних товариствах (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2010. 20 с.
175. Сібільов М. М. Предмет приватного (цивільного) права. *Право України*. 2014. № 6. С. 66–74.
176. Сібільова О. Поняття договору про надання інформаційних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. №11. 2019. С. 70–74.
177. Сімсон О.Е. Правова природа договорів інвестиційного характеру. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2000. № 10. С. 218–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2000_10_43.
178. Сімсон О. Е. Інноваційні правовідносини. Проблема ідентифікації та класифікації. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. №5. С. 98–104.
179. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: [підручник]. [пер. з рос.]. Харків: Консум, 2001. 656 с.
180. Смолин Г.В. Господарське право України. Загальна частина : навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2008. 372 с.
181. Спасибо-Фатеева І. В. Цивільно-правові проблеми акціонерних правовідносин : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2000. 36 с.

182. Спасибо-Фатєєва І. В. Акціонерні угоди. *Право України*. 2009. № 12. С. 182–190.
183. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивілістика: на шляху формування доктрин : вибр. наук. пр. Х. : Золоті сторінки, 2012. 696 с.
184. Спасибо-Фатєєва І. В. Юридичні особи за цивільним кодексом України. *Право України*. 2014. № 2. С. 70-79.
185. Спасибо-Фатєєва І. В. Види об'єктів цивільних прав. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 13–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2015_18_5.
186. Спасибо-Фатєєва І. В. Ще раз про три іпостасі договору. *Договір як універсальна форма правового регулювання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.)*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 15–17.
187. Спасибо-Фатєєва І. В. Доктрина права власності: зміна парадигми. *Доктрина приватного права: традиції та сучасність: матеріали ХХ наук.-практ. конф., присвяч. 100-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслової (Харків, 4 лют. 2022 р.)* / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цивіл. права № 1, Каф. цивіл. права № 2; Нац. акад. прав. Наук України, Від-ня цивіл.-прав. дисциплін; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 38–42.
188. Стасів А. П. Цивільний договір – правовий регулятор відносин щодо створення та реалізації інновацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 72: частина 2. 2022. С. 296–301.
189. Стасів А.П. Інновації як об'єкт цивільно-правових відносин. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. № 59 (2022). С. 84–97.

190. Стасів А.П. Природа, ознаки та види цивільно-правових договірних конструкцій в сфері розробки та реалізації інновацій. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. № 60 (2022). С. 162–175.
191. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп. ред. Я. М. Шевченко. К: КНТ, 2008. 626 с.
192. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: Навчальний посібник. За редакцією Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків, 2017. 808 с.
193. Таран О.С. Відмежування багатосторонніх договорів від суміжних понять. *Вісник Академії Адвокатури України*. №3 (22). 2011. С. 62–67.
194. Таран О. С. Багатосторонні договори в цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Наук.-дослід. ін-т приватного права і підприємництва Нац. академії правових наук України. К., 2013. 21 с.
195. Тарасов О.С. Сутність та класифікація об'єктів інтелектуальної власності. [Електронний ресурс]. URL: <http://intkonf.org/tarasov-os-sutnist-ta-klasifikatsiya-obektiv-intelektualnoyi-vlasnosti/>.
196. Татьков В.І. Правова природа, склад і зміст установчих документів акціонерного товариства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. / НАН України. Ін-т екон.-правов. дослід. Донецьк, 2003. 20 с.
197. Теорія держави і права : підручник. [О. М. Бандурка, О. М. Головка, О. С. Передерій та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с.
198. Тичкова О. Ю. Локальні корпоративні акти у цивільно-правовому регулюванні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2009. 20 с.
199. Тіщенко А.В. Особливості юридичної природи засновницького договору повного товариства. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних*

- цивільних та сімейних прав* : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020. С. 308–311.
200. Турчак І. О. Поняття та ознаки засновницького договору. *Корпоративні правочини* : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 вересня 2013 р., м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2013. С. 129–135.
201. Українське цивільне право : [навч. посібник] / за ред. Ю.О. Заїки. 3-тє вид., перероб. і доп. К. : ЦУЛ, 2014. 356 с.
202. Управління інноваціями в сучасній організації / за ред. В.А. Євтушевського. К.: Нічлава, 2006. 359 с.
203. Харитонов О. І. Організаційні корпоративні правовідносини: до проблеми визначення поняття. *Охорона корпоративних прав*: матеріали Всеукраїнського наук.-практ. семінару. Івано-Франківськ, 2011. С. 125–130.
204. Харитонов Є. О., Харитонов О. І. Приватні та публічні договори: колізія інтересів. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 11–15.
205. Ходико Ю. Співвідношення об'єкта цивільних правовідносин (прав) та об'єкта цивільно-правового договору. *Юридична Україна*. №3.2009. С. 52–57.
206. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид. перероб і допов. К.: Юрінком Інтер. 2010. 976 с.
207. Цивільне право України : Підручник / Є. О. Харитонов, Н. О. Саніахметова. К.: Істина, 2003. 776 с.

208. Цивільне право України: В 2-х томах. Т. 2. Підручник / За ред. д-ра юрид. наук, проф. Є.О. Харитонова; канд. юрид. наук Н.Ю. Голубєвої. Х.: ТОВ "Одіссей", 2008. 872 с.
209. Цивільне право: підручник: у 2 т. Т. 1 / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. 656 с.
210. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 1. Навчальний посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, проф. В. А. Кройтора, канд. юрид. наук, доц. Кухарева О. Є., канд. юрид. наук, доц. Ткалича М.О. Запоріжжя, 2016. 284 с.
211. Цивільне право України (загальна частина) (у схемах та таблицях): навч. посіб. Парасюк М.В., Парасюк В.М., Грабар Н.М. Львів : Растр-7, 2020. 364 с.
212. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 18.09.2022).
213. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позиції вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Х., 2010. Т. 1 : Загальні положення. 320 с.
214. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т. 1. Загальні положення: Особи. За ред. І.В.Спасибо-Фатєєвої. Харків: Екус, 2020. 928 с.
215. Черевко П.П. Створення юридичних осіб приватного права: автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2009. 26 с.
216. Швець Ф.Д. Основи наукових досліджень. Рівне, 2013. 208 с.
217. Шевченко Я. М. Цивільне право України. Загальна частина. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 520 с.

218. Шимон С. І. Майнові права в системі об'єктів цивільних правовідносин та цивільного обороту. Форум права. 2011. № 4. С. 841–846.
URL.: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_4_137.
219. Шимон С. І. Об'єкт і предмет договору і цивільного правовідношення: нотатки до наукової дискусії. *Юридична Україна*. 2011. № 4. С. 58–64.
220. Шишка Р. Б. Корпоративні правочини. *Корпоративні правочини* : збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (27–28 вересня 2013 р., м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України ; за ред. д-ра юрид. наук, акад. НАПрН України В. В. Луця. Івано-Франківськ, 2013. С. 15–19.
221. Шишка Р. Б. Інвестиційні договори: характеристика та спроби класифікації. *Юридичний вісник*. 4 (33). 2014. С. 118–122.
222. Шишка О. Р. Теорії та підходи до визначення предмета цивільного права та його ролі в розмежуванні галузей права. *Сучасні проблеми цивільного права та процесу*: Навчальний посібник. За редакцією Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків, 2017. С. 22–35.
223. Шпомер А., Левченко М. Правові засади установчих документів суб'єктів господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. №1. 2020. С. 48–53.
224. Юридична енциклопедія [Текст] : в 6-и т. Т. 6. Т-Я / Ред. Ю. С. Шемшученко. К. : Укр. енциклопедія, 2004. 768 с.
225. Юркевич Ю.М. Правовий статус учасників повних товариств та повних учасників командитних товариств за законодавством України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Випуск 6.Т.1. С. 118–122.
226. Юркевич Ю.М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 410 с.

227. Юровська Г. В. Цивільно-правове регулювання договору простого товариства. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2009. № 2. С. 78–91.
228. Юровська Г.В. Договір простого товариства у цивільному праві України: автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. / Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України. Київ, 2010. 21 с.
229. Яворська О. С. Договірні зобов'язання про передання майна у власність: цивільноправові аспекти : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва. Київ, 2011. 38 с.
230. Яковлєв Ю. В. Командитні товариства як суб'єкти підприємницької діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2001. 20 с.
231. Яковлєв Д.О. Конфіденційність як предмет цивільно-правового договору. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав* : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020. С. 219–221.
232. Яроцький В. Л. Роль і місце майнових правовідносин у механізмі цивільно-правового регулювання. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав* : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2020 р.). Харків, 2020. С. 4–7.
233. Ярошевська Г.М. Предмет договору про надання юридичних послуг. *Вчені записки Таврійського націон. університету ім. В.І. Вернадського*. 2006. Т. 20 (59). № 2. С. 317–322.

234. Zelisko A.V., Vasylyeva V.A., Malyshev B. V., Khomenko M.M., Sarana S.V. Civil law regulation of contracts for joint activity in Ukraine and other post-socialist states. *Asia Life Sciencies: The Asian International Journal of Life Sciencies*. Issue 2, December 2019, Pages 913–925. <http://emtpub.com/wp-content/uploads/2019/12/Supplement-21-No-2-2019.pdf>.
235. Zelisko, A.V., Rozghon, O.V. The corporate form of innovating entities in ukraine. *Science and Innovation* [this link is disabled](#). 2022. 18(5). pp. 95–108.
236. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition. За ред.: von Bar C., Clive E., Schulte-Nölke H. Munich: Sellier. european law publishers GmbH, 2009. 643 c.
237. The EU Acquis on Intellectual Property Law / comp. O.Cherniak, M.Stefanchuk. K. : ARTEK, 2019. 536 p.

ДОДАТОК А

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО
АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Стасів А.П. Цивільний договір – правовий регулятор відносин щодо створення та реалізації інновацій. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. Випуск 72: частина 2. 2022. С. 296-301. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267886/263672>.

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.89>

2. Стасів А.П. Інновації як об'єкт цивільно-правових відносин. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. № 59 (2022). С. 84–97. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6386/6797>

DOI <https://doi.org/10.15330/apiclu.59.84-97>

3. Стасів А.П. Природа, ознаки та види цивільно-правових договірних конструкцій в сфері розробки та реалізації інновацій. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. № 60 (2022). С. 162–175. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6437/6798>.

DOI <https://doi.org/10.15330/apiclu.60.162-175>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Стасів А.П. Приватноправове регулювання інноваційних відносин. *Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України: матеріали XIX наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 12 берез. 2021 р.)*. Харків: Право, 2021. С. 356–359.

5. Стасів А.П. Цивільно-правовий договір в інноваційних відносинах. *Договір як універсальна форма правового регулювання*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. С. 127–132.

6. Стасів А.П. Роль засновницьких договорів в інноваційних юридичних особах. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина* [Текст]: Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (Івано-Франківськ, 16 травня 2022 р.). Івано-Франківськ, 2022. С. 88–91.

7. Стасів А.П. Засновницький договір як передумова корпоративної форми інноваційної діяльності. *Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні* [текст]: Збірник наукових праць за матеріалами XX Міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ) / НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України; за ред. д-ра юрид. наук В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2022. С. 121–126.

8. Стасів А.П. Договори, спрямовані на створення інновацій: цивільно-правовий аспект. The 9th International scientific and practical conference “*Study of world opinion regarding the development of science*” (November 22-25, 2022) Prague, Czech Republic. International Science Group. 2022. P. 220–225.

9. Стасів А.П. Договірне регулювання інформаційних відносин у сфері створення та реалізації інновацій. *«Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми»*: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (06 грудня 2022 року, м. Чернівці) / Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 2022. С. 262–264.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Стасів А.П. Договір про спільну діяльність як підстава діяльності щодо розробки та реалізації інновацій: основні характеристики, різновиди. *Law & Society*. № 5 (2022). С. 88–100. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/view/6533>.

Відомості про апробацію результатів дисертації:

Положення дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені в доповідях на наукових конференціях: XIX науково-практична конференція, присвячена 99-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова «Учасники цивільних відносин: новації рекодифікації цивільного (приватного) права України» (Харків, 12 берез. 2021 р.), Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Договір як універсальна форма правового регулювання» (м. Івано-Франківськ, 26 березня 2021р.), Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (Івано-Франківськ, 16 травня 2022 р.), XX Міжнародна науково-практична конференція «Зміни у корпоративному законодавстві в період дії правового режиму воєнного стану в Україні» (30 вересня 2022 року, м. Івано-Франківськ), The 9th International scientific and practical conference “Study of world opinion regarding the development of science” (November 22-25, 2022, Prague, Czech Republic), Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Правові виклики сучасності: законодавче реагування на геополітичні й історичні проблеми» (06 грудня 2022 року, м. Чернівці).